

QQTAY QASIMOV

İNAYƏTLƏR
ƏZALAR VƏ

OQTAY QASIMOV

X 624
Q-25

КНИЖКА

CİNAYƏTLƏR VƏ CƏZALAR

Bakı
Gənclik - 2006

*Nəşriyyatın direktoru və
kitabın redaktoru*
Əlican ƏLİYEV

Q 23 **Oqtay Qasimov.**
Cinayətlər və cəzalar.
B., Gənclik, 2006. 168 səh.

Q 4702061208
M 653(07)2006

ISBN 5-8020-1716-3

© Gənclik, 2006

*Ədalətin təsdiqi naminə həyatının hər anını gərgin
axtarışlarda keçirən həmkarlarıma – respublika
prokurorluğu müstəntiqlərinə ithaf edirəm.*

AZADLIQ HƏRƏKATI, İĞTİŞAŞLAR VƏ TƏCAVÜZ

BİR QƏDƏR XALQ HƏRƏKATI HAQQINDA

On illər ərzində hərbi qüdrəti, nəinki dünyanın altıda bir hissəsində sosial həyatın indiyədək arzu olunan və heç bir dövlət tərəfindən bərqərar edilməyən əməkçi adamlara üstünlük verməsi, bərabərlik, xalqlar dostluğu, təhsil, səhiyyə, ictimai təminat kimi problemlərin həllinin dövlətin öz üzərinə götürməsi və s. məsələlərə görə ümumdünya marağına səbəb olmuş – sosialist birliyi ölkələri sistemi yaratmış bir cəmiyyətin tənəzzülə doğru getməsi bütün sahələri sarsıtmışdı. Əvvəlki nizam-intizamın, hüquq normalarının gözlənilməsi hallarının pozulması demək olar ki, rejimin bütün sahələrində müşahidə olunmaqda idi. Bu, əlbəttə əvvəlcə ölkə başçısı M.S.Qorbaçovun «yenidənqurma» siyasətində rəsmiləşdi, açıqlandı və bütün sahələr üzrə Sovetlər İttifaqının yeniləşdirilməsi şüarı altında hərəkət kimi geniş yayılmağa başladı: sosial-iqtisadi inkişafı sürətləndirmək!

Totalitar rejimdə – hər hansı bir məqsəd naminə bütövlükdə cəmiyyətin, ayrılıqda hər bir şəxsin fəaliyyətinə nəzarət etməyin mümkün olduğu bir qurumda bu cür istiqamətlərdə az iş görülməmişdi. Ölkə başçısı bu dəfə də, işin uğurla başa çatacağına əmin idi. Lakin o, yanılırdı. Hər hansı bir təsərrüfatda olduğu kimi təsərrüfat başçısı fərsiz, bacarıqsız, başçılıq etdiyi təsərrüfatı idarə edə bilmədikdə, təsərrüfat dağıldığı kimi M.Qorbaçovun da rəhbərlik etdiyi dövlət quruluşu dağılırdı. M.Qorbaçov dövlət rəhbəri səviyyəsinə çatmamışdı, onda dövləti idarə etmə qabiliyyəti yox idi. O, iradəsiz və tamahkar idi və özündən də tamahkar səviyyəsiz arvadının təsirində idi. M.Qorbaçov özündən əvvəlki ölkə başçılarından fərqli olaraq bir çox dövlət əhəmiyyətli qərarları əvvəlcə evdə xanımı Raisa Maksimovna ilə məsləhətləşəndən sonra Siyasi Büronun müzakirəsinə çıxardı, xarici ölkələrə edilən səfərlərdə onu yanına salıb aparır və orada da xanım, evdə olduğu kimi ölkə üçün zəruri olan məsələlərin həllində ərinə məsləhətçi olurdu. Bundan başqa, ölkə başçısının xanımı brilyant və digər bahalı daş-qaşlara, bahalı şuba və başqa əyin paltarlarına həris olduğundan və bu hərisliyin müqabilində xarici ölkələrdə ayrı-ayrı varlı şəxslərdən aldığı hədiyyələr qəbul olunacaq qərarların məzmununa təsirini göstərirdi. Ölkə başçısının imzaladığı qərarlar bir çox hallarda bir tərəfin – rüşvət verənin xeyrinə olurdu. Xalq bunu görür, 70 ildə beyinlərdə həkk olunmuş şüur dəyişir, rəhbərliyə inam itirdi.

Eyni zamanda rejimin dərin qatlarında yeraltı sular axırdı – hədsiz mərkəzləşmə, istehsalın geriliyi – ərzaq, istehlak, milli və siyasi məsələlərin mövcud böhran vəziyyəti, ölkəni bürümüş rüşvətخورluq, korrupsiya xalqları qane etmirdi, bunların yeni qaydalarda həllinin zərurət olduğu dərk edilməkdə idi. Belə bir məqamda Özbəkstanda Məshəti türkləri, Moldaviyada Dnestryanı xalqların, Pribaltika ölkələrində və Gürcüstanda dövlət quruluşuna qar-

şı açıq çıxışlar, Azərbaycanda və Ermənistanda Qarabağ münaqişəsi ortaya düşdü. «Qarabağ probleminin» ortaya atılması prosesi bir çox cəhəddən indiki nəslə bəlli olsa da, əlbəttə, hələ də tarixin mühakiməsinə veriləcək məsələlər az deyildir. Biz ancaq onu deməyə lüzum görürük ki, respublikada qanun pozuntularının həddini aşması – Suverenlik, Azadlıq, Müstəqillik mübarizəsi xarakteri alan, getdikcə daha çox kütləvi və daha geniş məkan əhatə edən hərəkətdə sapıntılara, əyintilərə, hüquqi qanunlara əməl edilməməsinə səbəb olurdu. Və bunun arxasında müəyyən qüvvələr dururdu. Azərbaycanda bəzi yeni ünsürlər bundan öz şəxsi tamahları, qərəzli münasibətləri, vəzifə kürsüsünə sahib olmaq məqsədilə istifadə etməyə başlamışdılar. Elmi-tədqiqat institutlarında öz elmi işləri ilə fərqlənə bilməyənlər, orta məktəb müəllimləri, rayon səviyyəsində radio verilişləri diktorları, polis orqanlarında rüşvətlə başlarını dolandıranlar, əvvəllər dələduzluğa görə məhkum olunmuşlar, bir növ, həyasızlaşmışlar hərəkətə qoşuldular və onun başında durdular, hakimiyyətə gəlmək, rüşvətlə varlanmaq istədilər. Onların heç birini xalqın aqibəti maraqlandırmırdı. Mitinglərdə təntənəli nitqlər söylənir, siyasi şüarlar ortaya atılır, altından altından isə qüvvədə olan qanunçuluq pozulur, dövlətsizlik əhəlinin müdafiəsi-mühafizəsi məsələlərini mürəkkəbləşdirirdi. Dövlət qanunlarına itaətsizlik, özbaşnalıq artırdı. Hüquq-mühafizə orqanları işçiləri acizlik edir, özbaşnalıqların qarşısını ala bilmirdi.

Mitinglərə rəhbərlik edənlər isə bundan istifadə edir, hakimiyyətə gəlməyə can atırdılar.

Azərbaycanda milli-azadlıq hərəkəti labüd idi. Belə ki, Azərbaycanın daxil olduğu böyük bir imperiya dağılmaq üzrə idi. Ona rəhbərlik edən M. Qorbaçovun isə bacarıqsız rəhbərliyi bu prosesi sürətləndirirdi. Qazaxstanda, Pribaltika ölkələrində, Gürcüstanda, Özbəkstanda, Pridnestroviyada, Çeçenstanda olduğu kimi Azərbaycanda da Ermənis-

tanla olan kəskin münasibət zəminində canlanma başladı. Xalq oyandı, mitinqlərə çıxdı, öz sözünü açıq söyləməyə başladı. Lakin kütləyə rəhbərlik edən bəzi «liderlər» ondan öz istədiyi səmtə istifadə etməyə can atdı.

Dövlət quruluşu dağılırdı. Bir-birindən ayrı düşmüş hər bir kolxoz, sovxoz, zavod, fabriki, hər bir təsərrüfat, idarə və təşkilat bir-birindən asılı olduqlarından ayrılıqda fəaliyyət göstərə bilmədilər. Sənayenin və kənd təsərrüfatının inkişafı dayandı. Ölkədə böyük işsizlik ordu yandı. Manatın dəyəri aşağı düşdü, ərzaq və sənaye mallarının qiyməti birdən-birə min dəfədən artıq artdı. Bütün bunların nəticəsində cinayətkarlıq artmağa başladı. Hüquq-mühafizə orqanlarında yuva salmış korrupsiya leqallaşdı, ətrafı bürüdü. Ölkə keçid dövrünü yaşamaqla dağılmağa başladı.

İstiqlaliyyət qazanmış respublikalarda özünü saxlamaq, iqtisadiyyatını qaldırmaq potensialı eyni deyildi. Rusiya, Ukrayna, Qazaxstan və Azərbaycan respublikaları təbii sərvətlərinə görə digər respublikalardan fərqlənirdi. Lakin həmin respublikaların kommunist rəhbərləri vəziyyəti başa düşüb dərhal kommunist ideyalarından əl çəkib, partiya biletlərini tullayıb kapitalist ideyalarına yiyələndilər, hakimiyyəti ələ alıb yeni qaydalarla rəhbərlik etməyə başladılar.

M.Qorbaçov və onun ətrafında toplanmış Siyasi Büro üzvləri xidmət etdikləri ictimai quruluşun ideyalarından uzaq idilər. Onlar ideyasız şəxsiyyətlər idilər. Onlarda nə sosializm, nə də kapitalizm ideyası yox idi. Onların yeganə amalı var idisə, o da geniş xalq kütləsindən seçilmək, cinayətkarcasına xalqı soymaq və onun hesabına varlanmaq, özlərinin və ailə üzvlərinin həyat şəraitini yaxşılaşdırmaq, təmtəraqlı malikanələr tikdirməkə, çıxışlarında xalqın rifahının sağlamlığından ağızdolusu danışmaq, həqiqətdə isə xalq üçün heç bir iş görməmək və imkan daxilində başqa ölkələrə səfər etmək idi.

Azərbaycan respublikasının o zamankı rəhbərləri də M.Qorbaçov məktəbinin çürümüş məhsulu idilər. Onların heç biri yaranmış vəziyyətə nəzarət etmək, onu düzgün istiqamətləndirmək qabiliyyətinə malik deyildilər.

Heç təsadüfi deyildir ki, Sovet Ordusu Bakıya daxil olduqdan sonra Azərbaycan KP MK-nin birinci katibi Ə.Vəzirov xəlvəti olaraq hərbi təyyarə ilə, digər rəhbərlər, o cümlədən A.Mütəllibov, V.Polyaniçko, H.Həsənov və M.Məmmədov yeni vəzifə ardınca Moskvaya M.Qorbaçovun hüzuruna getdilər.

Azərbaycanda rəhbərliyə can atanlar, mitinqlərdə xalqın aqibətinə yanmaq haqqında alovlu nitqlər söyləyən Xalq cəbhəsinin liderləri qaçıb gizləndilər. Onlardan biri İsmayılı dağlarına, digəri dostunun evinə, bir başqası ona himayədarlıq edən rus qardaşlarının yanına, digərləri isə Araz çayını keçib İrana qaçdılar. Birisi başına parik qoyub gizləndi. Ara sakitləşəndən sonra yenə də başlarını qaldırıb qəhrəmanlıqlarından dəm vurmağa başladılar.

BELƏ BİR VƏZİYYƏT ŞƏKİ ŞƏHƏRİNDƏ YARANMIŞDI

Başqa rayonlarda olduğu kimi Şəki rayonunda da əhali, son vaxtlar süni surətdə yaradılmış çətinliklər, işsizlik, ərzaq mallarının qıtlığı bir tərəfdən, digər tərəfdən rayon inzibati-hüquq orqanları işçilərinin özbaşnalığı və rüşvətə qurşanmaları ilə rastlaşır və bununla mübarizə yolunu küçə və meydanlara çıxmaqla, mitinqlər keçirmək, hay-küy qaldırmaqla özbaşnalıqlara yol verməkdə görünürdülər. Rayonun hüquq-mühafizə orqanları işçiləri isə bu özbaşnalıqların qarşısını almaqda acizlik çəkirdilər.

1988-ci ilin noyabrın 23-24-də Şəkidə geniş kütlə tərəfindən ictimai qaydaların pozulmasına səbəb olan hərə-

katlar pik nöqtəsinə çatmışdı. Camaat əvvəl Bakı-Şəki-Zakatala magistralinın Şəki şəhərinə dönən hissəsində düralüminiumdan hazırlanmış, hündürlüyü 29 metr olan «Ana abidəsi»ni uçurub dağıtdı. Abidə Şəhər Partiya Komitəsinin birinci katibinin tapşırığı ilə şəhərin ən varlı şəxslərindən sayılan erməni millətindən olan Karonun köməkliyi ilə Ermənistanda hazırlanmışdı. Camaat arasında söz yayılmışdı ki, Karo öz anasının heykəlini hazırlatdırıb, yol ayrıcında qoymuşdur. Heykəli dağıtmaq üçün təkə bu kifayət idi. Haradansa qaldırıcı kran gətirib heykəli hissə-hissə dağıtmışdılar. Heykəlin bir hissəsini yük avtomasının arxasına bağlayıb şəhərin küçələrində sürütləmişdilər.

Bundan sonra camaat erməni millətindən olanları hədələyib Şəkiddən çıxmaqlarını təkid etmişdir. Əks təqdirdə... Əsgəranda ermənilər tərəfindən azərbaycanlıların başına gətirilən təhqirlərin əvəzi çıxılacaqdı. Sumqayıt hadisələri təkrar oluna bilərdi. Ona görə də ermənilər şələ-külələrinin maşınlarla yığıb şəhərdən çıxırdılar. Getmək istəməyənlər zorla evlərindən çıxarıldı.

Ermənilər şəhərdən gedəndən sonra onların işlədikləri mağaza və emalatxanalar başqalarının əlinə keçməməsin deyə, dağıdılır və yandırılırdı. Şəhərdə özbaşnalıq elə bir həddə çatmışdı ki, yerli inzibati, hüquq-mühafizə orqanları işçiləri iğtişanın qarşısını ala bilmirdilər. Rayon prokuroru və onun köməkçisi, daxili işlər şöbəsinin rəisi və onun müavini, xalq hakimi əhalinin arasına çıxmaq, vəziyyəti aydınlaşdırmaq, baş verə biləcək kütləvi iğtişanın qarşısını almaq əvəzinə şələ-külələrinin yığaraq rayondan qaçmışdılar.

Noyabrın 23-dən 24-nə keçən gecədə respublika rəhbərliyi Rusiyanın Novoçerkask şəhərindəki milis məktəbinin 200 nəfərə qədər kursant və müəllim heyətini Şəkiyə göndərmişdi. Daxili işlər şöbəsinin rəisi və rayon prokurorunun şəhərdən qaçması kütlənin dağıdıcı qüvvə-

sini daha da artırmışdı. Onlar öz hərəkətlərinə inanırdılar. Ona görə də şəhərə gətirilmiş milis məktəbinin kursant və müəllim heyətinin bu kütlə iğtişasının qarşısını almağa gücləri çatmamışdı. Kənar yerdən milis işçilərinin Şəkiyə gətirilməsi xalq kütləsini daha da qəzəbləndirmişdi. Onlar ermənilərə məxsus obyektləri dağıtdıqdan sonra daxili işlər şöbəsinin avtomaşınlarını, daxili işlər şöbəsi binasının bir hissəsini, rayon prokurorluğunun binalarına həmlə edib yandırmışdılar. Ovçular İttifaqının mağazasından 70 ədəd ov tüfəngi və xeyli sursat əldə etdikdən sonra mağazaya od vurub yandırmışdılar. Ov tüfəngləri ilə silahlanmış kütlə Şəkiyə göndərilmiş milis məktəbinin kursant və müəllim heyətini daxili işlər şöbəsinin yandırılmamış binasına sıxışdırmışdılar. İki tərəfli atışma zamanı bir nəfər yerli sakin həlak olmuşdu.

Daha sonra onlar rayon partiya komitəsinin birinci katibinin, rayon prokurorunun, daxili işlər şöbəsinin rəisinin, onun müavininin, baş xalq hakiminin, SƏDM bölməsinin baş əməliyyat müvəkkilinin, kolxoz bazarının sahə müvəkkilinin evlərinə soxularaq əmlaklarını oğurlamış və dağıtmışdılar.

Hadisənin ikinci günü Sovet ordusunun əsgərləri BTR-lərlə şəhərə daxil olmuşdu. Şəkiddə komendant saati elan edilmişdi.

Noyabr ayının 25-də Şəki şəhərində baş vermiş iğtişayla əlaqədar Azərbaycan SSR Prokurorluğu tərəfindən cinayət işi başlanmış və işin istintaqı ilə məşğul olmaq üçün istintaq-əməliyyat qrupu yaradılmışdı. İstintaq qrupuna rəhbərlik etmək üçün məni həmin gün Şəki şəhərinə ezam etdilər. İstintaq qrupuna 8 nəfər SSRİ və 6 nəfər Azərbaycan SSR Daxili İşlər Nazirliyinin müstəntiqləri, bir nəfər SSRİ Baş Prokurorluğundan kriminalist, 6 nəfər Azərbaycan SSR Prokurorluğundan müstəntiq və 35 nəfər SSRİ və Azərb.SSR DİN-nin əməliyyat işçiləri daxil edilmişdi.

Şəkiyə gəldikdən sonra Şəhər Partiya Komitəsinin binasının qapı və pəncərələrinin bir hissəsi sındırılmış və dağıdılmış olduğundan Şəhər Sovetinin binasına yollandım. Təxminən 30 il əvvəl həmin binada işləmişdim. Lakin orada mənə dedilər ki, Moskvadan və Bakıdan gəlmiş vəzifəli şəxslər yanmış prokurorluğun binası yaxınlığındakı peşə-texniki məktəbinin binasında toplaşmışlar.

Hadisə ilə tanış olmaq, istintaq-əməliyyat işini təşkil etmək üçün SSRİ Daxili işlər nazirinin müavini general N.Demidov, həmin nazirliyin Baş cinayət axtarış idarəsi rəisinin müavini general V.Bomonin, SSRİ Baş prokurorluğundan ekspert V.Motilyov, Azərbaycan SSR Prokurorunun baş köməkçisi V.Boqomolov, Azərbaycan SSR Daxili işlər nazirinin birinci müavini general V.Barannikov və b. vəzifəli şəxslər Şəki şəhərinə gəlmişdilər.

V.Boqomolov məni yuxarıda göstərilən vəzifəli şəxslərə təqdim etdikdən sonra müstəntiq və əməliyyat işçilərini məktəbin siniflərinin birində toplayıb özüm də onlarla tanış oldum və aralarında iş bölgüsü apardım. Baş vermiş hadisələri istintaq etmək üçün 6 qrup yaradıldı və hər qrupa prokurorluğun müstəntiqlərini rəhbər təyin etdim. Rusiyanın ayrı-ayrı bölgələrindən Şəkiyə ezam olunmuş əməliyyat işçilərinin yaşaması üçün texniki-peşə məktəbinin binasında yer ayırdım, istintaq-əməliyyat qrupunun qalan üzvlərinə isə tikinti idarəsinin «qonaq evində» yer verildilər.

İstintaq qrupunun üzvləri Şəkiyə gələndə rayon prokurorluğunun binası və ovçular mağazası hələ yanırıdı. Hadisə yerinə gəlmək istəyən yanğınsöndürən maşını daşla-dəmirlə vurub sındırmışdılar.

Daxili işlər şöbəsinin əsas binası isə tamamilə yanmışdı, ancaq yanmış divarları qalmışdı.

Müstəntiqlər arasında iş bölgüsü aparıldıqdan sonra bir qrupu prokurorluğa, digər qrup daxili işlər şöbəsinə,

bir başqa qrup erməni millətindən olan şəxslərin əmlakları oğurlanmış mənzillərə, başqa bir qrup erməni millətindən olanlara məxsus, dağıdılmış mağaza və emalatxanalara baxış keçirmək, hadisə yerinin müayinə protokolu-nu tərtib etməyə göndərdim. Hər bir istintaq qrupuna 6-7 nəfər əməliyyat işçisi təhkim etmişdim.

İstintaq qrupları işə başlayandan sonra yuxarıda adları çəkilən vəzifəli şəxslərlə texniki-peşə məktəbində seçdiyimiz otaqların birində yığılıb cinayət işinin istintaq-əməliyyat planı üzərində işləməyə başladıq. Bu vaxt respublikanın xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadə hirsli vəziyyətdə otağımıza daxil olub, Oqtay Qasımovun kim olmasını soruşdu. Mən onu tanıyırdım, ayağa qalxıb görüşdüm və yer göstərərək oturmağa dəvət etdim. Otaqdakı vəzifəli şəxslərə onu təqdim etdim.

B.Vahabzadənin mənə ilk məlumatı bu oldu ki, istintaq qrupu rayon prokurorluğunda hadisə yerini müayinə edərkən prokurorun seyfində 25 min manat yanmış pul tapıblar və bunu gizlədiblər. «Mən buna imkan verməyəcəyəm», - deyərək Bəxtiyar müəllim istintaq qrupundan narazılığını bildirdi. O, eyni zamanda rayon prokuroru Firudin Məmmədovun rüşvətخور olmasından, onun respublika prokuroru tərəfindən müdafiə olunmasından şikayətləndi, prokurorun rüşvət aldığı ayrı-ayrı şəxslərin adlarını çəkdi, o cümlədən son gündə rayon Kooperativlər ittifaqının sədrindən 25 min manat rüşvət aldığını bildirdi.

B.Vahabzadəni əmin etdim ki, prokurorluğu müayinə edən qrup hələ hadisə yerindən qayıtmamışdır və prokurorun seyfində 25 min manat pulun yanmasından xəbərim yoxdur. Belə bir hal müşahidə edilibsə, onu heç kəs gizlədə bilməz, belə ki, hadisə yerində tək bir müstəntiq deyil, ondan başqa əməliyyat işçiləri və hal şahidləri iştirak edirlər, hadisə yerinin müayinəsi protokolda qeyd olunur və rəsmiləşdirilir, müayinədə iştirak edənlər proto-

kola imza edirlər. Beləliklə B.Vahabzadəni sakitləşdirib yola saldım. Sonralar onunla Şəhər Partiya Komitəsində bir də görüşdüm və bildim ki, Şəkidə iğtişaş baş verəndə Azərbaycan KP MK tərəfindən iğtişaşın qarşısını almaq və vəziyyəti idarə edə bilməyən Şəhər Partiya Komitəsinin birinci katibi H.Rəcəbovu əvəz edəcək, MK-nin nümayəndəsi A.Mustafazadəni birinci katib vəzifəsinə seçdirmək üçün Şəkiyə göndərilmişdir.

Bir neçə vaxtdan sonra rayon prokurorluğunun binasını müayinə edən qrupun başçısı, istintaq-əməliyyat qrupunun üzvü, Azərbaycan SSR Prokuroru yanında mühüm işlər müstəntiqi Əflatun Həsənov iş otağımıza gəldi.

Otaqda olan vəzifəli şəxslərin iştirakı ilə rayon prokurorunun iş otağında seyfin içərisində müəyyən edilmiş götürülmüş və ayaqqabı qutusunda yığılmış pulları, eyni zamanda tərtib edilmiş protokolu müstəntiq Ə.Həsənov mənə təqdim edib iş haqqında ətraflı məruzə etdi.

Tərtib olunmuş «hadisə yerinin müayinə protokolu» nəzərdən keçirdim. Protokol müstəntiq Ə.Həsənov tərəfindən tərtib edilmişdi. Protokola qanunda nəzərdə tutulmuş qaydada, hadisə yerinin müayinəsində iştirak etmiş əməliyyat işçiləri – DİN-nin əməkdaşları M.Kərimov və F.Mikayılov, kriminalist V.Motilyov və hal şahidləri Abdullayev və Məmmədov imza etmişdilər.

Protokolda müstəntiq Ə.Həsənov, necə deyirlər, öz dəst-xətti ilə yazmışdı: «Seyfin üst hissəsində bir ədəd qandal, yanmış avtomat qələmlərin hissələri, çox miqdarda yanmış kağız, ovçular cəmiyyətinin yanmış bileti, **yanmış 25 manatlıq pul vahidləri baratları** müəyyən edilmişdir. Lakin pul baratları bərk yandığından onun sayını və miqdarını yerində müəyyən etmək mümkün olmadı.»

Mənim iş otağında ekspert V.Motilyov başqa vəzifəli şəxslərin iştirakı ilə yanmış 10 paçka pulun bir paçkasını pincətlə bir-birindən ayıraraq saydı. Bank bağlamaları olan

hər paçkada 100 ədəd 25 manatlıq pul hesablandı. Həmin pulların nömrələri və üzərindəki bütün yazılar oxunurdu. Leninin şəklə görünürdü. Pullar od tutub yanmamışdı, istidən seyfin içində külə dönsələr də, pulların üzərində olan yazılar oxunurdu.

Yanmış pullar hadisə yerinin müayinəsində iştirak etmiş hal şahidlərinin iştirakı ilə yenidən ayaqqabı qutusuna yığılıb prokurorluğun möhürü ilə təsdiqləndi və həmin pulların iki ədədi kriminalist V.Motilyov tərəfindən iki şüşə arasına qoyulub bərkidildi. Pullar həm ön, həm də arxa tərəfdən açıq oxunurdu. Yanmış pulların miqdarını müəyyən etmək üçün rəsmi olaraq məhkəmə-ekspertizası təyin olunması haqqında qərar çıxarıb ayaqqabı qutusuna yığılmış pulları Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Məhkəmə Ekspertizası İnstitutuna göndərdim.

1989-cu ilin yanvar ayının əvvəllərində müstəntiq Ə.Həsənov mənim rəhbərlik etdiyim qrupdan ayrılıb digər cinayət işinin istintaqını aparmaq üçün başqa rayona göndərilmişdi.

Şəki hadisələri zamanı rayondan qaçmış rayon prokuroru F.Məmmədov respublika prokurorluğuna gələrək baş vermiş iğtişaş guya prokurorluğun rayonda cinayətkarlığa qarşı mübarizənin köklü gücləndirilməsi ilə əlaqələndirmişdi.

Cinayətkar prokurorun müdafiəsində duran Azərbaycan SSR Prokuroru İ.İsmayılov da eyni qaydada Azərbaycan KP MK-ya belə bir saxta məlumat vermişdi ki, Şəki şəhərində olan mafioz qruplar prokurorluqda olan cinayət işini məhv etmək məqsədilə prokurorluğu yandırmışlar.

Azərbaycan KP MK-da Şəki hadisələri prokurorun cinayətkarlıqla mübarizəni gücləndirilməsi kimi qiymətləndirilmişdi. Təəssüflər olsun ki, Azərbaycan KP MK və Respublika Prokurorluğunun rəhbərliyi Şəki şəhər prokurorunun təqdim etdiyi arayışla kifayətlənmiş və şəhər

prokurorundan soruşmamışlar ki, cinayət işlərini məhv etmək istəyən cinayətkar mafioz qruplar nə üçün onun evini talan etmiş, ayaqyolunda, bir-birinin yanında qoyulmuş iki ədəd unitazını (Şəkidə bu gün də lətifə söylənilir ki, prokuror ayaqyoluna tək getmirmiş) və divardakı kafelləri sındırmışlar, nə üçün daxili işlər şöbəsi, emalatxanaları, mağazaları yandırmış, rayon daxili işlər şöbəsinin rəisi, onun müavini, baş xalq hakiminin, SƏDM bölməsinin rəisinin evlərini dağıtmışlar?!

Bütün bu suallara cavab verilməmişdi. Şəki rayonu prokuroru F.Məmmədov Respublika prokurorluğuna verdiyi məlumat da prokurorluğun yandırılmasını, haqlarında cinayət işi olduğu «Aydınulaq» üzümçülük sovxozunun üzvlərində və ona rüsvət verməyən Şəki ipək kombinatının direktoru İ.Mustafayevdə, Avtonəqliyyat bazasının rəisi Q.Bəkirovdə və Şəki şəhər ticarət idarəsinin direktoru K.Məmmədovda görmüşdü.

İstintaq materialları isə prokuror F.Məmmədovun fikirlərini təsdiq etmirdi. Müəyyən edilmişdi ki, prokurorluğa, daxili işlər şöbəsinin binalarına, ovçular mağazasına od vurub yandıranların heç biri «Aydınulaq» sovxozu, ipək kombinatı, avtonəqliyyat bazası, ticarət şöbəsi ilə əlaqəsi olan şəxslər deyildilər. İğtişaşın iştirakçıları, törədilmiş cinayətlərin iştirakçıları rayonda yaranmış vəziyyətdən, prokuror, daxili işlər şöbəsinin əməkdaşlarının qanuna zidd hərəkətlərindən və Şəhər Partiya Komitəsi rəhbərliyinin rüsvətxorluğa qarşı mübarizədə rolunun zəif olmasından narazı olanlardı. Göstərilən cinayətləri törətmiş şəxslərin əksəriyyəti müəyyən edilib məhkəmə məsuliyyətinə verilmişdi.

Azərbaycan SSR prokuroru İ.İsmayılov Şəki şəhər prokuroru F.Məmmədovu müdafiə etmək məqsədilə Şəki ipək kombinatının direktoru İ.Mustafayev, Avtonəqliyyat bazasının rəisi Q.Bəkirov və Şəki şəhər ticarətinin direk-

toru K.Məmmədov haqqında əsassız olaraq cinayət işləri başlamışdı. Hər dəfə Şəki şəhərində baş vermiş iğtişaş haqqında Azərbaycan KP MK-ə arayış təqdim etmək lazım olduğu respublika prokuroru İ.İsmayılov tərəfindən iğtişaşın əsas səbəbkarları haqqında cinayət işlərinin olması və istintaqın davam etdirilməsi haqqında saxta məlumatlar verilir. Həmin cinayət işlərinin istintaqını ayrı-ayrılıqda aparmaq üçün respublika prokurorluğundan Şəkiyə müstəntiqlər göndərilmişdi.

Lakin əsassız başlanmış cinayət işləri sabun köpüyünü xatırladırdı. İ.Mustafayev, Q.Bəkirov və K.Məmmədovun törədilmiş cinayətlə heç bir əlaqələri olmadığından və onların cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmalarına heç bir əsas olmadığından başlanmış cinayət işləri bir-birinin ardınca xətm olundu.

Haqlarında cinayət işi başlanmış şəxslər istintaqa dəvət edilərək dindirilir. Avtonəqliyyat idarəsinin rəisi Q.Bəkirov göstərirdi ki, prokuror F.Məmmədov hər ay ondan 50 min manat tələb edirdi. Göstərilən məbləği ona vermək üçün ayda iki ədəd yük maşını satılmalı idi. Bunun məsuliyyətini F.Məmmədov heç cür başa düşmək istəmirdi.

Şəki şəhər ticarət idarəsinin direktoru K.Məmmədov da eyni ifadəni verirdi və göstərirdi ki, prokurora istədiyi miqdarda rüsvət vermədikdə əsassız və mütəmadi yoxlamalar təşkil edir və normal işləməyə mane olurdu. K.Məmmədov ifadəsində göstərmişdi ki, F.Məmmədov yenidən təyinat alıb Şəki şəhərinə gəldikdən sonra onu prokurorluğa çağırıb tapşırırmışdı ki, prokuror üçün çox bahalı, 48 ədəd stul tapıb gətirsin. K.Məmmədovun: «Şəki şəhər ticarətində mebel ticarəti yoxdur, mebel satışı ilə «Mebel» firması məşğul olur»- cavabına prokuror F.Məmmədov açıqlanıb bildirmişdir ki, prokurorun tələbi ticarət rəhbəri üçün məcburidir, haradan istəyir, oradan da tələb olunan stulları tapıb gətirməlidir, əks halda...»

K.Məmmədov ticarət nazirliyinin müvafiq təşkilatına müraciət edərək, Şəki şəhər ticarəti üçün inventar formasında hər birinin qiyməti 54 manat 58 qəpik olan, cəmi 2780 manat dəyərində 48 ədəd stul alıb Şəkiyə gətirir və onun 24 ədədini prokurorluğa, qalan 24 ədədini isə prokurorun evinə boşaldır. Bundan sonra, stulların güya anbara mədaxil olunması və anbardan satış üçün mağazaya verilməsi haqqında saxta məxaric sənədləri – qaimələr tərtib olunur. Stullar güya mağaza vasitəsilə satıldıqdan sonra K.Məmmədov stulların pulunu özü kassaya köçürür. İstintaq zamanı stulları Bakıdan alıb Şəkiyə gətirən ekspeditor, stulları prokurorluğa və prokurorun evinə boşaldan fəhlələr, anbar və mağaza müdirləri şahid qismində dindirilmişdi. Onların hamısı K.Məmmədovun yuxarıda göstərilən ifadəsini təsdiq edirdilər.

İstintaq zamanı prokuror F.Məmmədovun evindən oğurluq etmiş Abdullayevin evində axtarış aparılarkən başqa əşyalarla birlikdə həmin stulların bir ədədi tapılıb götürülmüşdü. Abdullayev həmin stulun prokuror Məmmədovun evindən oğurlanmasını etiraf edirdi. Qalan 23 ədəd stulun yerini o vaxt müəyyən etmək mümkün olmadı. Prokurorluğun binası yandırılarda olan-qalan stullar yanmışdı.

İstintaq başlayan gündən üç aydan artıq vaxt keçməsinə baxmayaraq ekspertizaya göndərilmiş pullardan xəbər yox idi. Məhkəmə ekspertizası institutu ilə telefon əlaqəsi saxlayıb pulların aqibətini soruşdum. Mənə cavab verdilər ki, ekspertin rəyini müstəntiq Ə.Həsənov hələ üç ay əvvəl, 1988-ci ilin dekabr ayının 20-də alıb aparmışdır.

1989-cu ilin mart ayına kimi ekspertizanın rəyini müstəntiq Ə.Həsənovdan ala bilmirdim. O, hər dəfə mənim telefon danışqlarım zamanı söz verirdi ki, ekspertizanın rəyi ondadır və onu mənə çatdırmaq üçün prokurorluğun katibliyinə verəcəkdir. Lakin hər dəfə o, öz sözüne əməl etmirdi. Sonrakı hadisələr göstərdi ki, müstəntiq Ə.Həsənov rəhbərliyin tapşırığına əməl etmişdir.

МИНИСТЕРСТВО ВЪТРЕШНИХ ДЕЛ
ВСЕСОЮЗНЫЙ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ
НИИ-6

Москва, 123060, Расплетина, 22

тел. 194-44-77

ПОДПИСКА

Имя(имя) сотруднику(ам) Сосенужкиной Марине Николаевне

заявлены, в соответствии со ст. 187 УК РСФСР, права и обязанности эксперта
рассмотрены ст. 82 УК РСФСР.

Об ответственности за отказ или уклонение от дачи заключения или за дачу
заведомо ложного заключения по статьям 181 и 182 УК РСФСР предупрежден(и).

10 " марта 1989

ЗАКЛЮЧЕНИЕ ЭКСПЕРТА

Климова (подпись)

255,464

" 24 " марта 1989

ВНВОДН:

1. Среди представленных на исследование объектов числятся:
фрагмент опаленного денежного билета достоинством в 25 рублей,
фрагменты и частицы обугленной бумаги, шарошки-е-дрезки-ключики
металлический корпус от шариковой ручки, две части от металли-
ческого корпуса шариковой ручки, металлический отрезок от шарико-
вой ручки, две металлические канцелярские скрепки.

2. На большинстве обугленных фрагментов билета имеются рекви-
зиты (текст, логотип), не позволяющие воспроизвести денежных би-
летов; на части фрагментов обугленной бумаги не имеются никаких
реквизитов, однако по своему размеру (значительно больше размера
денежных билетов) они не могут являться остатками сгоревших денег.
Частицы обугленной бумаги, не имеющие никаких реквизитов, по свое-
му элементному составу отличаются от денежных билетов СССР всех
достоинств и, следовательно, не являются остатками сгоревших де-
нег.

3. Среди представленных объектов имеется фрагмент опаленного
денежного билета достоинством в 25 рублей и три фрагмента обуглен-
ных денежных билетов, достоинство которых не представляется воз-
можным установить по причинам, указанным в исследовательской част-
ти заключения.

Эксперт

Климова

М.Н.Сосенужкина

М.М. Мамедов
А.А. Мамедов
К.А. Мамедов

23444

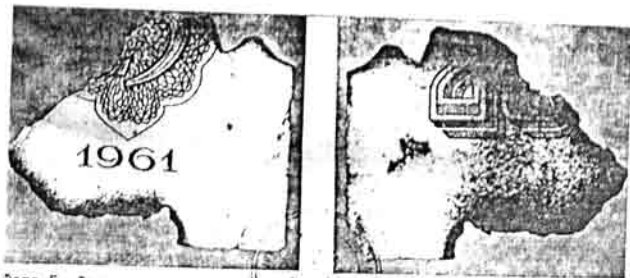

Фото 5. Фрагмент опаленного денежного билета 25-рублевого достоинства (лицевая сторона)

Фото 6. Фрагмент опаленного денежного билета 25-рублевого достоинства (оборотная сторона)

Фото 7. Увеличенный фотоснимок фрагмента денежного билета (лицевая сторона)

Фото 8. Увеличенный фотоснимок фрагмента денежного билета (оборотная сторона)

АЗЕРБАЙДЖАН ССР
Э.Л.И.И.И. НАЗИРЛИН

МИНИСТЕРСТВО ЮСТИЦИИ
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ССР

Азербайджанский научно-исследовательский институт Судебных Экспертиз
Азербайджанский научно-исследовательский институт Судебных Экспертиз
Бачи 370601, Хатвань кучеси, 36 №1. Телефон № 93-95 90, 93-18 52. Бачи 370601, р.к. Кизилан, № 14

№ 4320

15 декабря 1988 г.

Мин. Юстиции Азерб. ССР Мин. Юстиции Азерб. ССР
Мин. Юстиции Азерб. ССР Мин. Юстиции Азерб. ССР

Джафарову Араду Джафаровичу

Азербайджан ЕТМЕН-иня директору государственной экспертизы Азербайджан ЧИМ-иня 75-чи маллисина
различными директором Азербайджанского ЧИМ-иня 75-го года и обязанности эксперта, присутствующего
в ходе следствия ввиду неформальной связи с
лицей 75 УПК Азербайджанской ССР

Видеобла жалов [?] вердикт [?] Азербайджан ССР ЧИМ-иня 179-чу маллисина [?] [?]
Об ответственности за данную экспертизу [?] [?] по статье 179 УК Азербайджанской
Судебных Экспертиз [?] [?]

Материалами экспертизы
ЗАКЛЮЧЕНИЕ СУДЕБНОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ № 4360

Тартли ежаиб
Составлено в 15 декабря 1988 г.

По материалам уголовного дела № 18/60520.

В Ч В О Д И .

1. Обгоревшие содержимое сейфа представляют предметы и бумаги /документы/, перечисленные в исследовательской части настоящего заключения.

2. Среди представленных бумаг/документов/ и иных объектов данных купюр, либо их обгоревших фрагментов, не имеется.

эксперт: [подпись] Джафаров А.Д.

Nəhayət, mart ayının ortalarında müstəntiq Ə.Həsənov ekspertizanın rəyini mənə verdi. Ekspert A.Cəfərovun (Azərbaycan KP MK sabiq katibi Cəfər Cəfərovun oğlu) hazırladığı rəydən görünürdü ki, ayaqqabı qutusunda və şüşələrin arasında qoyulmuş yanmış kağızlar pul deyil, «oxunması mümkün olmayan karton və kağız parçaları» imiş. Ekspert A.Cəfərov və müstəntiq Ə.Həsənovun həyasız hərəkətləri məni dəhşətə gətirmişdi.

Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Məhkəmə Ekspertizası İnstitutundan aldığım ayaqqabı qutusunu açmadan, üzərində institutun möhürü pozulmadan qutunu yenidən müayinə etmək üçün istintaq qrupunda işləyən, Moskvadan gəlmiş müstəntiqlərin birinin vasitəsi ilə SSRİ DİN Elmi-Tədqiqat Ekspertizası İnstitutuna - Moskvaya göndərdim. 10 gündən sonra Moskvadan aldığım rəyde deyilirdi: «Ayaqqabı qutusunun içərisində pul tozları və həmin pulların 25 manatlıq olması müəyyən edilmişdir».

Moskvadan aldığım rəyi cinayət işinə əlavə etsəm də belə bir rəyin olması haqqında respublika prokurorluğunun rəhbərliyinə bildirməmişdim.

Prokurorluq, daxili işlər şöbəsi, ovçular mağazası və maşınları yandıranlar, habelə yandırılıb dağıdılmış evlərdən oğurluq etmiş cinayətkarlar haqqında 6 cinayət işinin istintaqını bitirib Bakıya gəldim. Həmin cinayət işləri üzrə tərtib olunmuş ittihamnamələri respublika prokurorunun müavini M.Babayevə təqdim edib, işləri baxılması üçün məhkəməyə göndərdim. Bundan sonra Şəki şəhər prokuroru F.Məmmədov haqqında toplanmış materialları, o cümlədən Moskvadan alınmış ekspertizanın rəyi haqqında ona məlumat verdim.

M.Babayev mənə bildirdi ki, əlavə ekspertizanın keçirilməsində yaxşı iş görmüsən, lakin əvvəlcədən gərək respublika prokurorluğunun rəhbərliyinə məlumat verəydin. Mən cavabında bildirdim ki, gözümüzlə pulları görə-görə Azərbaycan ETMEİ-nun qutuda pul olmaması haqqında rəyi ilə razılaşsaydım, respublika prokuroru məni

cəzalandıra bilərdi. Əlavə ekspertizanın təyin edilməsi isə mənim müstəntiq borcum idi ki, onu da yerinə yetirmişəm. M.Babayev mənimlə razılaşıdı.

Həmin gün respublika prokuroru İ.İsmayılov məni kabinetinə çağırıb işin vəziyyətini soruşdu. Mən də Şəki hadisələri ilə əlaqədar 6 cinayət işinin istintaqını bitirməyim, prokurorun seyfində tapılmış pullar ətrafında ikinci dəfə ekspertiza keçirməyim, F.Məmmədovun Şəki şəhər ticarətindən əsassız olaraq 48 ədəd stul alması, ayrı-ayrı idarə və təşkilatların rəhbərlərindən rüşvət tələb etməsi və s. haqqında ətraflı məlumat verdim. İ.İsmayılov mənə bir söz demədi.

Səhəri gün istintaq bölməsinin rəisi N.Tağıyev cinayət işi ilə tanış olmaq bəhanəsi ilə həmin işin materiallarını məndən tələb etdi və iş gününün axırında məni işin istintaqından kənarlaşdırdı. Bir nəfər azərbaycanlı qadının qrupda olan müstəntiqlər tərəfindən rus dilində dindirilməsini ciddi qanun pozğunluğu sayaraq, işi məndən alıb həmin Əflatun Həsənova verdilər. Müstəntiq Ə.Həsənov Şəki şəhərinə gedib qısa müddətdə 48 ədəd stulun mağazadan alınıb Şəkiddən çıxıb getmiş bir nəfər erməniyə satılması haqqında yalançı şahid tapıb dindirmişdi. Onunla da F.Məmmədovun Şəki şəhər ticarətindən qanunsuz olaraq 48 ədəd stul alması məsələsinə xitam vermişdi.

Bundan başqa müstəntiq Ə.Həsənov prokurorun kabinetindəki seyfdən tapılmış 25 min manat pulların pul olmaması haqqında Azərbaycan ETMEİ-nun rəyini əsas götürərək cinayət işinin icraatına xitam vermişdi.

Müstəntiq Ə.Həsənov prokurorluğa ticarətdən gəlmişdi, əvvəllər ticarətdə kiçik satıcı işləmişdir. Bakı şəhər prokuroru Ələş Abbasov hər dəfə Ə.Həsənovun yaramaz hərəkətləri ilə rastlaşanda şikayətlənirdi ki, «bu yaramaz prokurorluğa işə gələndə kimi kiçik satıcı işləmişdir, böyük satıcı işləsəydi, görəsən hansı yaramaz hərəkətlərə yol verərdi». Ə.Həsənov ticarət işçisi kimi yaxşı bilməli idi ki, ticarət idarəsinin direktoru K.Məmmədov, ticarət

idarəsi üçün inventar formasında aldığı stulları istifadə etmədən satışa qoyub satmağa ixtiyarı yox idi. Digər tərəfdən əgər K.Məmmədov prokuror haqqında yalan, böhtançı ifadə vermişsə, onun haqqında qanunda nəzərdə tutulan tədbir görməli idi. Ə.Həsənov bunu etməmiş, respublika prokuroru da onu tələb etməmişdi. Onlara bu heç lazım deyildi.

Daha sonra, müstəntiq Ə.Həsənov özü hadisə yerində müşahidə etdiyi yanmış kağızların başqa sənəd deyil, məhz «25 manatlıq pul baratları» olmasını öz dəst-xətti ilə hadisə yerinin müayinə protokoluna yazması, ticarət idarəsinə məxsus inventarların Şəkiddən köçüb getmiş erməniyə satılmasına baxmayaraq, həmin inventarın bir ədədinin prokurorun evindən oğurlanması faktlarına məhəl qoymamışdı. Nə isə ... babalı müstəntiq Ə.Həsənovla ekspert A.Cəfərovun və bu gün demokratiyadan dəm vuran, Azərbaycan SSR keçmiş prokuroru İ.İsmayılovun boynuna.

Cinayət işini məndən alandan sonra düz altı ay mənə hər hansı bir işin istintaqı tapşırılmadı. Altı ay səhər saat 9-da işə gəlir, saat 6-da çıxıb gedirdim. Bir dəqiqə də olsa kabinetdən yayınmırdım ki, iş yerimdə olmadığımı görə mənə cəzalandıra bilərlər. Bu müddət ərzində tərəfimdən əvvəllər istintaq edilmiş cinayət işləri üzrə ayrı-ayrı şəxsləri prokurorluğa çağırır və onlarla mənim rüşvət alıb-almadığımı haqqında söhbətlər edirdilər. Həmin şəxslər prokurorluqdan çıxan kimi mənə telefonla zəng edib onlarla aparılan söhbətlərin məzmunu haqqında xəbər verirdilər.

İşsiz olduğum müddətdə «Sosialistiçeskaya industriya» qəzetinin əməkdaşı L.Leontyeva mənimlə görüşüb Şəki hadisələri ilə əlaqədar söhbət etmişdi. L.Leontyeva Şəki avtonəqliyyat bazasının rəisi Q.Bəkirovun əsassız olaraq tutduğu vəzifədən kənarlaşdırılması və haqqında cinayət işinin başlanması ilə maraqlanırdı. O vaxtın qanunlarına görə vəzifəli şəxs cinayət məsuliyyətinə cəlb olunduqdan sonra, müstəntiqin onu işdən kənarlaşdırıl-

ması haqqında qərarına əsasən tutduğu vəzifədən kənarlaşdırıla bilərdi. Q.Bəkirovu isə haqqında cinayət işi başlanan kimi, müstəntiqin qərarı olmadan, cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmadan vəzifəsindən azad etmişdilər. L.Leontyeva Q.Bəkirovun qəzetə yazdığı şikayətə görə Bakıya gəlmişdi. 1989-cu ilin dekabr ayının 29-da «Komsomolskaya pravda» qəzetində L.Leontyevanın «Mafiya haqqında əfsanə kiçik şəhərdə qanunsuzluğun üstünü örtürdü» başlığı altında Şəki hadisələrinə həsr olunmuş yazısı dərc edilmişdi. Sonralar bildim ki, L.Leontyeva «Sosialistiçeskaya industriya» qəzeti üçün hazırladığı materialı həmin qəzetin Bakıdakı müxbiri C.Məlikovun səyi nəticəsində öz qəzetində dərc etdirə bilməmiş və yazını «Komsomolskaya pravda» qəzetinə ötürmüşdür.

İki həftədən sonra, 1990-cı ilin yanvar ayının 12-də «Vişka» qəzetində C.Məlikovun «Sosialistiçeskaya industriya» qəzetinin baş redaktoru A.Baranova müraciət şəklində «Mafiya haqqında əfsanə və həqiqət» adlı bir qəzet səhifəsi həcmində yazısı dərc olundu. Həmin yazıda C.Məlikov Şəki avtonəqliyyat bazasının rəisi Q.Bəkirovu artıq cinayətkar adlandırır, ipək kombinatının direktoru İ.Mustafayevin yerli sənaye nazirinin müavini işləyəndə, güya Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsindən yaxa qurtarmaq üçün Şəki ipək kombinatına baş direktor vəzifəsinə keçməsinə də, (qəribə məntiq deyilmi?) buradan yüngül sənaye nazirliyinə idarə rəisi vəzifəsinə aparılmasında cinayət xarakteri olmasını, Moskvadan Elmi-Tədqiqat Məhkəmə Ekspertizası İnstitutundan alınmış rəydə də ayaqqabı qutusunda 25 manatlıq yanmış pul qalıqlarının olmaması kimi yalan sübutlar göstərmişdi.

C.Məlikov Q.Bəkirovun qardaşlarının birinin Şəki şəhərində ictimai işə idarəsinin rəisi, digərinin ipək kombinatında istehsalat şöbəsinin rəisi vəzifələrində işləmələrini də Q.Bəkirovun cinayətkar olmasına sübut kimi qiymətləndirmişdi.

Həmin yazıda Şəki rayon prokuroru F.Məmmədov və Azərbaycan SSR Prokuroru İ.İsmayılov isə milli qəhrəman rəqabətində qaldırılmışdı. Onların prinsipial, yüksək mənafeqə sahib olmaları göstərilməklə, Əliyevlər ailəsindən nələr çəkdiqlərini də yazmağı unudulmamışdı.

Prokuror F.Məmmədovun yeganə fəxrlə hər yerdə adını çəkdiyi «Aydınbuluq» sovxozunda dövlət əmlakının xüsusilə külli miqdarda mənimsənilməsi işi də necə deyirlər lax çıxdı. Cinayət işi Azərbaycan Respublikası prokurorluğunun istintaq idarəsində öyrənilərkən müəyyən olunmuşdu ki, işin istintaqı zamanı neçə-neçə kobud prosesual pozuntulara yol verilmiş, sovxoz fəhlələrinin adına yazılmış pullar, onu mənimsəyən cinayətkarlardan deyil, sovxoz fəhlələrindən alınaraq kassaya ödənilmiş və rayon prokuroru dəymiş ziyanın ödənilməsi haqqında saxta raport vermişdir.

Yoxlama göstərmişdir ki, sovxoz fəhlələri Ş.Lətifova, İ.Lətifov, Ə.Mahmudov, R.Rəsulov, Ş.Abbasov, A.Kazımova və başqaları şərab məntəqəsinə üzüm təhvil vermədikləri halda onların adına saxta sənədlər tərtib etməklə pul yazılmış və həmin pullar onların xəbəri olmadan cinayətkarlar tərəfindən alınıb mənimsənilmişdir. İstintaq zamanı isə mənimsənilmiş pullar cinayətkarlardan deyil, həmin fəhlələrdən: Ş.Lətifovdan 500 manat, İ.Lətifovdan 700 manat, Mahmudovdan 1000 manat, Rəsulovdan 1537 manat, Abbasovdan 1000 manat, Kazımovdan 1272 manat və b. alınaraq kassaya köçürülmüşdür.

«Vişka» qəzetində C.Məlikov məndən də yazmağı unutmamışdı. O, yazırdı ki, mən Şəkiddə kənar adam deyiləm, orada İcraiyyə Komitəsində və prokurorluqda işləmişəm və Şəki şəhəri ilə çoxlu əlaqələrim var. Daha sonra yazmışdı ki, güya mən Şəkiyə prokuror getmək arzusunda yəm.

Sonralar, başqa bir cinayət işinin istintaqı zamanı bəlli oldu ki, Q.Bəkirov haqqında cinayət işinin başlanması, İ.Mustafayevin əvvəllər yerli sənaye nazirliyində işlə-

məsi, mənim Şəkiyə prokuror getmək arzumu olmasa, İ.İsmayılov və F.Məmmədovun Heydər Əliyev nəslindən nələr çəkmlərini və s. haqqında bütün məlumatları C.Məlikov respublika prokuroru İ.İsmayılovdan alıbmış.

Yeri gəlmişkən göstərmək istəyirəm ki, H.Əliyevin hakimiyyəti dövründə İ.İsmayılov Elmlər Akademiyasında elmi işçi vəzifəsindən prokurorluğa işə götürülmüş və Respublika prokurorunun müavini və prokuror vəzifələrinə kimi yüksəlmişdir. F.Məmmədov isə eyni dövr ərzində Salyan rayon prokuroru vəzifəsinə təyin olunmuş, lakin yaramaz hərəkətlərinə görə vəzifədən kənarlaşdırılma da prokurorluq orqanlarından xaric edilməmişdir.

1993-cü ilin avqust ayında «20 Yanvar» hadisələrinin istintaqı zamanı, Moskvada Azərbaycan KP MK keçmiş birinci katibi Ə.Vəzirova dindirərkən söhbətərası mənə aydın oldu ki, şair B.Vahabzadə prokuror F.Məmmədovun çirkin əməllərindən ona məlumat vermiş, onun və köməkçisi Xanoglan Şixəliyevin rayondan uzaqlaşdırılmasını xahiş etmişdir. Ə.Vəzirovun: «Belə vəziyyətdə Şəkiyə kimi prokuror göndərək?»- sualına B.Vahabzadə mənim namizədliyimi irəli sürübmüş. Ə.Vəzirov mənim haqqında İ.İsmayılovdan məlumat tələb etdikdə o, mənim H.Əliyevlə yaxın qohum olduğumu ona söyləmişdir. Bununla da İ.İsmayılov məsələni F.Məmmədovun xeyrinə həll etmişdir.

1989-cu ilin noyabr ayının 16-da Azərbaycan televiziyası «İnsan və qanun» verilişini tamamilə Şəki şəhər prokuroru F.Məmmədova həsr etmişdi. Televiziya onun ağac əkməsinə, camaatla səmimi görüşməsinə və s. yarım saatdan artıq vaxt ayırmışdı. Onu 1988-ci il noyabr hadisələrinin qəhrəmanı kimi göstərmişdilər. Halbı ki, F.Məmmədov Şəkiddə prokuror vəzifəsində işləyən zaman onun kabinetinə daxil olmaq istəyən hər bir vətəndaş dəhlizdə ayaqqabılarını çıxarmalı idi. Kabinetində döşəməyə sərilmiş xalçaların üstündə dayanmaq üçün kabinetin qapısı ağzında qoyulmuş başmaqlardan, muzeylərdə olduğu kimi

istifadə olunmalı idi. Qonşu rayon prokurorlarının birinin danışıqından görüldüyü kimi yanına qonaq gələn qonşu rayon prokurorları ayaqqabılarını çıxarmamaq üçün küçədə, maşından düşməmiş onu haylayıb çağırırdılar. Televiziyada onun noyabr hadisələri zamanı Şəki şəhərindən qaçmasından, camaat tərəfindən yaşadığı evin qapı pəncərələrini, evdəki əşyalarını, o cümlədən piano və şkaflarını sındırılmasından, qalan əmlakını dağıdıb oğurlanmasından bir kəlmə olsa belə danışılmamışdı.

Yaxınlıqdakı məktəbin xadiməsi, 67 yaşlı qadın onun evindən iki-üç ədəd paltar sabunu götürməsini eşidən F.Məmmədov Şəkiyə gəlməmiş, Bakıdan tələb edirdi ki, həmin qadın həbsə alınmaqla cinayət məsuliyyətinə cəlb edilsin. Qadının «oğurladığı» sabunların ümumi dəyəri bir manatdan da aşağı idi.

C.Məlikov «Vişka» qəzetindəki çıxışından az sonra dünyasını dəyişdiyindən onunla görüşüb söhbət edə bilmədim. Ona materiallar verənlər isə sağdırlar. Mənim bu çıxışıma öz fikirlərini söyləyə bilirlər.

1994-cü ilin yay aylarında Şəki şəhərində olarkən tanımadığım bir cavan oğlan mənə yaxınlaşıb qısa söhbətdən sonra bildirdi ki, Şəki şəhər prokuroru F.Məmmədovun evindən oğurlanmış stullar ondadır. Nə vaxt lazım olsa həmin stulları özü bildiyi yerə yığıb prokurorluğa və ya polis şöbəsinə məlumat verə bilər. Ona cavab verdim ki, artıq prokurorluq orqanlarında işləmirəm və F.Məmmədovun mənzilindən oğurlanmış stullar da məni maraqlandırmır. Həmin cavan oğlana F.Məmmədovun mənzilindən oğurlanmış stullardan xeyir işlərdə istifadə olunmasını arzuladım.

Hər halda haqq gec-tez öz yerini tapır və büsbütün tapacaqdır.

CƏLİLƏBƏD HADİSƏLƏRİ

1989-cu ilin dekabr ayının 28-dən 29-a keçən gecədə Cəliləbad rayonunda kütləvi iğtişas baş vermişdi. Nəticədə, rayon partiya komitəsi və daxili işlər şöbəsinin inzibati binalarının qapı və pəncərələri sındırılmış, otaqlarda olan avadanlıq dağıdılmış, bir hissəsi oğurlanmış, rabitə və telefon xətləri qırılmış, sənədlər cırılıb yararsız hala salınmış, daxili işlər şöbəindən bir avtomat silah və 39 ədəd «Makarov» tipli pistolet oğurlanmış və ətrafda olan 39 ədəd «İkarus», «ZAZ» və başqa tipli avtobus, minik maşınları və motosikletlərə od vurulub yandırılmışdı.

Odlu silahlardan açılmış atəş nəticəsində 6 nəfər yaralanmış, bir nəfər ölmüşdü. Onlarla şəxs bu və ya digər dərəcədə bədən xəsarəti almışdı.

Cəliləbadda baş vermiş iğtişasla əlaqədar Azərbaycan SSR Prokuroru İ.İsmayılovun təsdiq etdiyi qərarla cinayət işi başlanmış və 15 nəfərdən ibarət istintaq qrupu yaradılmışdı.

Düz altı ay işsizlikdən sonra, Cəliləbad rayonunda baş vermiş iğtişasın çox epizodlu olması nəzərə alınaraq və istintaqı qısa müddətdə keyfiyyətli başa çatdırmaq məqsədilə (cinayət işinin mənə həvalə olunması haqqında tərtib olunmuş qərarda belə yazılmışdı) istintaq qrupunun rəhbərliyi mənə tapşırılmışdı. Azərbaycan Respublikası prokuroru İ.İsmayılovun təsdiq etdiyi qərara əsasən istintaq qrupuna DİN-nin müstəntiqləri Ənvər Məmmədov, MəhİR Xələfov, Namiq İmanov və Qürbət Zülfüqarov, Cəliləbad, Lənkəran, Yardımlı və Biləsuvar rayon daxili işlər şöbələrinin müstəntiqləri Əlihüseyn Kazımov, Azər Nəzərov, Həbib Bayramov, Abusalım Heydərov və Həmidulla Fərruxov, Cəliləbad rayon prokurorluğunun müstəntiqi Elman Qarayev, habelə Azərbaycan Respublikası DTK-nin müstəntiqləri mayor Sabir Bayramov və kapitan

Mehdi Məmmədov daxil edilmişdilər. Buna baxmayaraq Ə.Kazımov, H.Bayramov, M.Xələfov, N.İmanov, A.Heydərov və H.Fərruxov istintaq qrupunda iştirak etməkdən qəti etiraz edərək Cəlilabad rayonuna gəlmədilər. S.Bayramov və M.Məmmədov isə Cəlilabad rayonuna gəlsələr də kriminogen vəziyyətdən ehtiyat edib, mühafizələrinin qorunmamasını bəhanə edib istintaq qrupunda işləməkdən yayındılar.

Daxili işlər nazirliyindən ayrılmış müstəntiq Ə.Məmmədovla, onun VAZ-2106 markalı maşınında Cəlilabada gəldik. Şəhərə daxil olanda yolun hər iki tərəfində yanmış maşınlardan tüstü çıxırdı, yol boyu canlı insan hasarı yaranmışdı. Dəqiqəbaşı maşınımız saxlanılır, kim olmağımız və hara getməyimizi soruşurdular. Məlum işdir ki, kim olmağımızı və hara getməyimizi gözləri qanla dolmuş həmin şəxslərə deyə bilməzdik. Ağıma gələn bu oldu ki, vaxtı ilə Cəlilabad rayonunda kommunal təsərrüfatı şöbəsinin müdiri vəzifəsində işləmiş həmkəndlim Şirbala Mayılovun adını verəm. Bizə bir yol göstərdilər. Biz həmin yolla gedib tupikə çıxdıq. Oradan başqa yerə getmək mümkün deyildi. Yaxındakı darvazaların birinin qapısını döydük. Qapıya çıxan cavan oğlandan xahiş etdik ki, maşını həyəətə salmağa bizə icazə versin. O da darvazanı açıb bizi həyəətə buraxdı. Az müddətdən sonra həmin oğlan nə fikirləşdisə yalvarmağa başladı ki, «başınıza dönüm, mən bu həyətdə kirayanişinəm, ev sahibi, küçələrə və meydanda toplanmış camaat Sizin kim olduğunuzu bilsələr məni öldürər, evi də dağıdılar. Siz allah çıxıb gedin». Mən onu başa salmaq istədim ki, belə vəziyyətdə bizi azğın camaatın əlinə vermək kişilikdən deyil, bir az dözümlü olsün. O, isə tamam qorxu içərisində idi. Nə fikirləşdisə, dedi:

- Mən gedib camaat arasında söz yayım ki, Əbdürrəhman Vəzirov Cəlilabada gəlir, onlar Bakı-Lənkeran magistrat yoluna çıxanda Siz şəhərin içərisindən Biləsuvar yoluna çıxıb gedin.

Biz onunla razılaşdıq və dərhal oğlanın dediyi həmin yolla Biləsuvar rayonuna gəldik. Axşam saat 19-20 radələrində olardı. Biz qaldığımız mehmanxanaya rayondan qəçmiş prokuror, daxili işlər şöbəsinin rəisi və başqa şəxslər toplanmışdı. Onların hərəsi öz bildiyi və özlərinə xeyirli tərəfdən hadisələri şərh edirdilər. Rayon prokurorunun qorxudanını və ya əsəbdənmi bütün bədəni titrəyirdi. Elə zənn etdim ki, prokuror keflidir. Lakin onun özünün dediyinə görə dünəndən ağzına su da dəyməyib. Daxili işlər şöbəsinin rəisinin qolu sarıqlı idi. Sonradan bildim ki, o, hasardan aşıb qaçanda hasarın üzərində düzölmüş şüşə parçaları qolunu kəsmişdir.

Cəlilabad hadisələri Şəki hadisələrinə oxşasa da aralarında köklü fərq var idi. Cəlilabadda baş vermiş iğtişaş Şəki şəhərində baş vermiş iğtişaşdan tamamilə başqa xarakter daşıyırdı. Cəlilabad hərəkətinə xalq cəbhəsinin nümayəndələri rəhbərlik edir və məqsədləri də tamam başqa idi. Burada tamah məqsədi daha aydın, daha qabarıq şəkildə özünü büruzə verirdi. Cəlilabad hadisələrinə rəhbərlik edənlərin əksəriyyəti hakimiyyətə gəlmək, vəzifələri bölüşdürmək və imkan daxilində, onlara verilən qısa vaxtda çox qazanc əldə etmək niyyətində idilər. Onların arasında həkim Sakit Mirişov müstəsnaqlıq təşkil edirdi. Onu bu yola gətirən rayondakı haqsızlıqlar, özbaşnalıqlar idi. S.Mirişov orta məktəbi fərqlənmə ilə bitirməsinə baxmayaraq, ona qızıl medal verilməməsi, Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutuna daxil olarkən, rüşvət vermədiyindən süni yaradılmış çətinliklərlə rastlaşması, institutu bitirdikdən sonra bir müddət Rusiyada işləyib Cəlilabada qayıtmasında yaranmış maneələrin dəf edilməsi, Cəlilabada qayıtdıqdan sonra rayondakı hərəc-mərclik onun əsəblərini tarıma çəkmiş və qəzəbləndirmişdi. O, məcbur olub siyasətə qoşulmuşdu.

Mən istintaq qrupu ilə Cəlilabada gələndə, şəhərdə daxili işlər şöbəsi yox dərəcəsində idi. Şöbə rəisinin müa-

vini xalq cəbhəsinə qoşularaq cəbhənin Cəlilabad liderlərindən sayılan, əvvəllər iki dəfə xuliqanlığa görə məhkum olunmuş Çingiz Ağasıyevlə birlikdə daxili işlər şöbəsinə rəislik edirdilər. Onların ikisi də rəisin masasının arxasında, bir-birinin yanında stul qoyub oturmuşdular. Telefon zənglərinə ikisi də cavab verirdi.

Rayon icraiyyə komitəsinin sədri vəzifəsinə ixtisasca kimyaçı olan Nağı Nağıyev «seçilmişdi».

Xalq cəbhəsinin Cəlilabad şöbəsinin lideri, təcili yardım stansiyasının həkimi Mirələm Bəhrəmov isə heç bir vəzifə tutmasa da rayonun real başçısı sayılırdı. İranda Xomeyni rəhbər olduğu kimi. Bütün vəzifələr M.Bəhrəmov tərəfindən həll edilirdi, N.Nağıyev isə onları icraiyyə komitəsinin qərarı və ya sərəncamı ilə rəsmiləşdirirdi.

Xalq cəbhəsinin nümayəndələri istintaqın gedişinə də maneçilik törədirdilər. Onlar mənim qarşımda ağlagəlməz şərtlər qoyurdular. Onların fikrincə istintaq ancaq və ancaq onların təqdim etdikləri şəxsləri dindirməli, dindirmə zamanı xalq cəbhəsinin nümayəndələrinin iştirakı təmin olunmalı və dindirmə zamanı onların verdikləri suallar və həmin suallara cavablar protokola yazılmalı idi.

Bütün bu və digər məsələlərin həllini tapmaq üçün İcraiyyə Komitəsinə, N.Nağıyevin qəbuluna getdim. Onun otağının qapısında iki nəfər çiyini ov tütəngli şəxs dayanmışdı. Onlar N.Nağıyevin mühafizəçiləri idilər. Verişəqinin məşhur rəsm əsəri «Teymurləngin qapısını» xatırladırdı. Mənim kim olmağımı öyrəndikdən sonra onlardan biri N.Nağıyevin kabinetinə daxil olub, mənim onun qəbuluna düşmək istəməyim barədə xəbər verdi. Bir xeyli vaxt keçəndən sonra N.Nağıyev məni qəbul etdi. Otaqda iki-üç nəfər də eyni formada, çiyinlərində ov tütəngi olan mühafizəçilər var idi. Ətrafında olan mühafizəçilərin iştirakı ilə N.Nağıyevlə söhbətim oldu. Ona bildirdim ki, respublika prokurorluğu tərəfindən Cəlilabadda baş vermiş hadisələrin istintaqı ilə əlaqədar ezam olunmuşam və Cəlilabadda istintaqın icrası ilə məşğul olmalıyam.

N.Nağıyev də rayon rəhbərinə xas olan əda ilə bildirdi ki, Cəlilabadda artıq keçmiş hakimiyyət yoxdur. Rayona o, yəni N.Nağıyev rəhbərlik edir. Bütün istintaq hərəkətləri ona məruzə olunmalı, istintaq onun nümayəndələrinin nəzarəti altında aparılmalıdır.

Həmin gün gecə, daxili işlər şöbəsinin rəisi vəzifəsini yerinə yetirən Çingiz Ağasıyevi mehmanxanaya dəvət edib xeyli söhbət etdim. O da N.Nağıyev kimi istintaqa nəzarət etmək istədiyini bildirdi. Ç.Ağasıyevlə olan danışığa əsasən o, hər gün öz adamlarından 2-3 nəfəri mənə verməli və mən də onun ayırdığı şəxsləri istintaqa cəlb etməli və onların iştirakı ilə istintaq hərəkətlərini həyata keçirməli idim. Ç.Ağasıyev bunu başa düşməsə də belə danışıq mənim üçün sərfəli idi. Belə ki, hadisə yerinin müayinə edilməsi, hadisə yerinin müayinə protokolunun tərtib olunmasında yerli camaatın iştirakı əngəl törədirdi. Onlar istintaq qrupunu hadisə yerinə yaxın buraxmırdılar. Ç.Ağasıyevlə olan danışıqdan sonra bu məsələ öz həllini tapdı. Hər gün Ç.Ağasıyevin ayırdığı şəxslərlə birlikdə istintaq qrupunda iştirak edən müstəntiqlər daxili işlər şöbəsinə, rayon partiyası komitəsinə və yanmış maşınları müayinə edib rəsmiləşdirirdilər.

Bir neçə vaxtdan sonra N.Nağıyev və Ç.Ağasıyev başa düşmüşdülər ki, onların «istintaq nəzarəti» mənim xeyrimədir. Ona görə də «nəzarətdən» imtina etdilər.

1990-cı ilin yanvar ayının 20-də Sovet Ordusunun qoşunları Bakıya soxulduqdan və çoxlu insan qırğına yol verdikdən beş gün sonra həmin Ordunun bir hissəsi Cəlilabad, Neftçala və Lənkəran rayonlarına da daxil olub kütləvi iğtişaşlar yaradan cəbhəçiləri həbs etmişdilər.

Cəlilabad rayonunda həbs olunanların arasında S.Mirişov, N.Nağıyev və başqaları var idi.

Bütün bu çətinliklərə baxmayaraq, istintaqı davam etdirir, hadisə yerləri müayinə olunur, şahidlər dindirilir, ekspertizalar keçirilirdi.

Cəlilabad rayonunda Xalq cəbhəsi idarə heyətinin üzvləri arasında fikir ayrılığı əmələ gəldiyindən aralarında münəqişə yaradılmışdı. Xalq cəbhəsi üzvlərinin bir hissəsi ayrılaraq «Qeyrət» cəmiyyəti yaratmışdılar.

M.Bəhrəmovun rəhbərliyi ilə Xalq cəbhəsinin ayrı-ayrı üzvləri rayonun vəzifəli şəxslərini hədələməklə onlardan külli miqdarda pul, qızıl və başqa qiymətli əşyalar toplamışdılar.

Bəlli olmuşdur ki, Sovet ordusunun hissələri Cəlilabad rayonuna daxil olanda, toplanmış pullar və qiymətli əşyalar saxlanılmaq üçün M.Bəhrəmovun bacısına verilmişdir.

İstintaq zamanı M.Bəhrəmov digər cinayətkarlarla birlikdə həbs edilmişdi. Onun müdafiəsinə Azərbaycan Xalq cəbhəsi durmuşdu. Qəribəsi o idi ki, M.Bəhrəmov Sovet dövlət quruluşuna qarşı çıxış etməsinə baxmayaraq, həbsdə olduğu müddətdə V.İ.Leninin əsərlərini oxumaq üçün ona gətirilməsini xahiş edirdi. O, mübarizəni Lenin-dən öyrənmək istəyirdi?!

İstintaqın gedişi vaxtı yaxın tanışlarımdan biri Azərbaycan Xalq cəbhəsinin sədri Əbülfəz Əliyevin (Elçibəy) mənimlə görüşmək istədiyini bildirdi. Mən öz növbəmdə prokurorluğun rəhbərliyinə məlumat verdikdən sonra Ə.Əliyevlə görüşməyə razılıq verdim. Bir neçə gündən sonra Bakı Dövlət sirkinin yaxınlığındakı həyətlərin birində Ə.Əliyevlə görüşüm oldu. O vaxt Cəbhənin liderlərindən sayılan, sonralar isə öz evində qətlə yetirilmiş Arif Abdullayev də onunla idi. Biz həyətdə, tut ağacının altında oturub söhbət edirdik. Söhbətimiz iki saata kimi davam etdi. Ə.Əliyevin xahişi ondan ibarət idi ki, B.Bəhrəmovu həbsdən azad edim və ümumiyyətlə, Xalq cəbhəsinin üzvlərinə qarşı münasibətimi dəyişim, onların törətdikləri cinayətləri nəzərə almayım.

Ə.Əliyevlə söhbətdə bildirdim ki, mən Xalq cəbhəsinə qarşı heç bir düşmən mövqedə deyiləm. Lakin adamların açıq-açıqına törətdikləri cinayətin üstünün örtülmə-

sinə nəinki mən, heç o özü də yol verməməli və onlara güzəştə getməməlidir. Ə.Əliyev məsləhət bildim ki, ətrafına nə qədər saf təbiətli, cinayətdən uzaq olan şəxsləri toplasa, bir o qədər onun özünün və Xalq cəbhəsinin nüfuzu, mövqeyi artar, ona inam çox olar. Ə.Əliyev cavabında bildirdi ki, hazırkı şəraitdə cinayətkarlar da ona lazımlı adamlardır. Aramızdakı bu söhbət 1990-cı ilin yay aylarında olmuşdur.

Həyat göstərdi ki, Ə.Əliyev öz mövqeyində düzgün yol seçməmişdi. O, ətrafındakıları tanımırdı, onlara həddindən artıq inanırdı, buna görə də hər cür özbaşnalıqları onlara rəva bilirdi. Təsədüfi deyildir ki, onun ağır günlərində ən yaxın olanları müdafiəsində durmadılar. Bir il öncə Milli qəhrəman adına layiq görülmüş Surət Hüseynov silahlı dəstə təşkil edib ona qarşı çıxdı, general leytenant rütbəsi almış Daxili işlər naziri İsgəndər Həmidov üzünə durdu, ədliyyə marşalı (həqiqi dövlət ədliyyə müşaviri) rütbəsi verib Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroru vəzifəsinə təyin etdiyi İ.Şirinov, S.Hüseynov dəstəsi tərəfindən həbsə alınan kimi öz Prezidentinin həbs olunmasına sanksiya verdi. Sonra da bu yaramaz hərəkətini başqalarının ölümünün qarşısını almaq məqsədilə etməsi kimi qələmə verdi.

Cəlilabad rayonunda baş vermiş kütləvi iğtişaşla əlaqədar, iğtişaşın əsas təşkilatçıları cinayət məsuliyyətinə cəlb olunaraq məhkəmə məsuliyyətinə verildi və onlar müxtəlif cəzalara məhkum olundular.

BAKIDAKI YANVAR FACİƏSİNİN ƏSAS MÜQƏSSİRLƏRİ

1990-cı il yanvar hadisələrinin təhqiqatı üzrə istintaq qrupunun rəhbəri, Azərbaycanın baş prokuroru yanında xüsusilə mühüm işlər üzrə böyük müstəntiq Oqtay Qasimovla müsahibə

Bu müsahibə az qala bir il əvvəl çapa hazırlanmışdı. Lakin yüksək səviyyəli ədliyyə mütəxəssislərindən ibarət istintaq qrupunun qərarı keçmiş respublika rəhbərliyinin ürəyincə olmadı. Onlar həqiqətin əksinə olaraq, lazım bildikləri kəsləri yanvar faciəsinin müqəssirləri görmək istəyirdilər və Respublika baş prokurorunun vəzifəsinin icraçısı M.Mütəllibov O.Qasimovu bu göstərilən işin təhqiqatından uzaqlaşdırmaq əmrini verdi. 1992-ci ilin sentyabrın 3-də M.Mütəllibov təhqiqatın vəziyyətinin yoxlanması barədə sərəncam imzaladı. Bu məqsədlə komissiya yaradıldı. Lakin elə həmin gün, hələ yoxlama başlanmış O.Qasimov işin təhqiqatından kənarlaşdırıldı. Yoxlama qrup rəhbərinin iştirakı olmadan aparıldı.

Komissiyanın tərtib etdiyi arayış işin materiallarına uyğun gəlmirdi. Buna görə də müzakirə zamanı respublika baş prokurorluğu kollegiyasının üzvləri belə hesab etdilər ki, istintaq qanunvericiliyə uyğun aparılır. Hər halda M.Mütəllibov kollegiyanın on üzvünün səkkizinin etirazına baxmayaraq O.Qasimova şiddətli töhmət verdi. İ.Şirinov baş prokuror təyin edildikdən sonra O.Qasimovdan işə yenidən baxmağı və respublikanın keçmiş rəhbərlərinə qarşı ittiham irəli sürməyi tələb etdi. O.Qasimov

bundan boyun qaçıranda isə İ.Şirinov bütün qanunları pəzərə qoydu. Onu əmrilə nəinki təhqiqatdan uzaqlaşdırdı, otuz ildən bəri prokurorluq orqanlarında çalışmış O.Qasimovu işdən çıxararaq, hətta bu hadisə ilə bağlı olaraq onun mətbuatda çıxış etməsinə də qadağa qoydu.

Çox keçmədi ki, bu materialların müəllifi də «başqa işə keçməsi ilə əlaqədar» Azərinformdan getməli oldu.

Respublikanın baş prokuroru Ə.Əməröyev əmri ilə Oqtay Qasimovun prokurorluq orqanlarındakı bütün hüquqları bərpa olunmuş və xüsusilə mühüm işin təhqiqatı ona tapşırılmışdır.

Ötən il alınmış müsahibəni oxuculara təqdim edirik.

-Oqtay, siz bu günlərdə Moskvadan keçmiş SSRİ-nin və Azərbaycanın bir sıra sabiq rəhbər şəxslərinin istintaqından qayıtmısınız. Zəhmət olmasa, ezamiyyətinizin yekunları barədə danışın.

- Avqustun 11-dən 26-na kimi Moskvada oldum. Respublikanın sabiq rəhbərləri Vəzirovu, Mütəllibovu, Polyaniçkonu və imkan düşsə, SSR İttifaqının sabiq rəhbərlərini dindirmək üçün oraya ezam olunmuşdum. Ə.Vəzirovla, A.Mütəllibovla və V.Polyaniçko ilə görüşüb onları 20 yanvar hadisələri ilə bağlı dindirdim. Elmira Qafarovanı isə hələ Bakıda dindirmişdim.

Nə aydınlaşdı? Bəzi qəzətlər yazırlar ki, guya Bakıya qoşun yeridiləcəyini Vəzirov da, Mütəllibov da, Qafarova da, Polyaniçko da əvvəlcədən bilirlərmiş. Amma əhaliyə məlumat vermədiklərləndən xeyli adam həlak olmuşdur. Bu məlumatın mənbəyini demək mənim üçün çətindir...

Mütəllibovun, Polyaniçkonun, Vəzirovun ifadələrinə görə, Bakıya qoşun yeridilməsi barədə onlar qoşunlar şəhərə daxil olandan sonra rəsmi məlumat almışlar. Əlbəttə, istənilən an şəhərə girə biləcək qoşunların Bakı ətrafında toplaşması barədə informasiyaya malik olmaları şübhə doğurmurdu. Lakin öz dediklərinə görə bu barədə onlarda rəsmi məlumat olmamışdır. 4-cü ordunun, Cənub

istiqlaməti qoşunlarının komandanlığı ilə danışıqlar da vəziyyəti aydınlaşdırmayıb. Onlar ancaq Bakı ətrafında toplanan qoşunların Ermənistanla sərhədə, eləcə də sərhəd qurğularının dağıldığı İran sərhədinin Naxçıvan sahəsinə göndəriləcəyini deməklə hamını sakitləşdirirdilər.

Moskvada olarkən Bakıya qoşun yeridilməsinə və fəvqəladə vəziyyət elan edilməsinə Azərbaycan rəhbərliyinin rəsmi rəzılığının olub-olmaması barədə suala cavab almaqdan ötrü M.Qorbaçovla görüşməyə cəhd göstərdim. Səbiq prezidentlə birbaşa əlaqə yaratmaq mümkün olmadı. Köməkçisi Q.Ostroumovun vasitəsilə ona çatdırdığım suala M.Qorbaçov cavab verdi ki, Bakıdakı yanvar hadisələri ilə bağlı bütün məsələlərlə əlaqədar Y.Primakova müraciət etmək lazımdır.

Y.Primakovla görüş üçün məqam gəzirdim. Lakin o, öz adamı vasitəsilə məni telefonla tapdı. Bir neçə gündən sonra görüşməyimizə söz verdi. Lakin görüş baş tutmadı. Mənə çatdırıldılar ki, mənimlə görüş bilməyəcək. Bildiyim telefonlarla onunla əlaqə yaratmaq cəhdlərim baş tutmadı – telefonları kəsmişdilər.

Sonra mənimki gətirdi. Qorbaçov fondunun vitse-prezidenti, keçmiş Siyasi Büro üzvü Aleksandr Yakovlevlə görüşdüm. Bir saatlıq söhbətimizdə o, rəsmən bildirdi: «Bu hadisələrin təşkilatçılarını və törədənləri kənarəda atarmayın. Bu, M.Qorbaçovun işidir. O özü təkbaşına, bu məsələni Siyasi Bürodə və Ali Sovetin Rəyasət heyətinin iclasında ilkin müzakirəyə çıxarmadan Bakıya qoşun yeridilməsi və fəvqəladə vəziyyət yaradılması barədə qərar qəbul etmişdir.» A.Yakovlevin dediyinə görə M.Qorbaçov onun yanında Yazovun, Bakatinin və DTK sədrinin birinci müavini Ageyevin dərhal Bakıya uçmaları barədə sərəncam verərək, onlar təyinat yerinə çatanadək məsələnin rəsmi tərəfinin – Bakıya qoşun yeridilməsi barədə fərmanın imzalanması nəzərdə tutulur, - Lukyanov vasitəsilə həll edəcəyini vəd etdi. Həmin şəxslər, eləcə də Müdafiə

Nazirliyinin quru qoşunlarının baş komandanı, həmin günlərdə Gəncədə olan ordu generalı Varennikov Bakıya qoşun yeridilməsini təşkil edirlər. General Varennikovun dediyinə görə, 1-ci taksı parkı rayonunda, tank və BTR-lərin divarı dağıtdığı yeri də o özü seçmişdi.

Yakovlevin verdiyi məlumata görə, Qorbaçov yalnız Primakovla danışıqlarına və Bakıda vəziyyət barədə təhlükəsizlik xidmətinin hazırladığı və Vladimir Kryuçkovun imzaladığı məlumatlara əsaslanaraq qərar qəbul etmişdi.

-Amma bir sıra nəşrlərdə iddia edirlər ki, Bakıya qoşun göndərmək xahişi ilə Mütəllibovun Rijkova teleqramı və ya şifroqramı mövcuddur.

-Bəli, işdə belə bir sənəd var. Mütəllibov istintaqda etiraf etmişdir ki, 1989-cu il dekabrın sonlarında və 1999-cu il yanvarın əvvəllərində əlavə DİN daxili qoşun kontingenti göndərmək tələbi ilə Moskvaya bir neçə dəfə müraciət edilmişdi. Bu, onun dediyinə görə, qarşıqlığın artdığı Bakıda və Ermənistanla həmsərhəd rayonlarda qayda-qanunu qorumaq zərurətindən yaranmışdı. Üstəlik, Mütəllibov bunu da qeyd etmişdir ki, o özbaşına deyil, respublika Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsinin səbiq birinci katibi Ə.Vəzirovun tapşırığı ilə müraciət edibmiş. Yeri gəlmişkən, Ə.Vəzirov bu cür tapşırıq verdiyini istintaqda təsdiq etmişdir. Həm də demişdir ki, şəhərdə qayda-qanunu qorumaq üçün DİN daxili qoşunlarının əlavə kontingentinin Bakıya gətirilməsi barədə məsələni o vaxtkı SSRİ Nazirlər Sovetinin sədri Nikolay Rijkovla müzakirə etmişdir. O isə bildiribmiş ki, bu cür məsələlər telefonla həll olunmur, rəsmi müraciət lazımdır. Üç-dörd gün keçmiş SSRİ DİN daxili qoşun bölmələri Bakıya gəlmişdi.

-Belə başa düşürəm ki, artıq istintaqı başa çatdırırsınız?

-Deyə bilmərəm ki, başa çatdırırıq. Hələ iş çoxdur. Birincisi, ona görə ki, ixtisaslı müstəntiqlər azdır, xüsusilə milisdən olanları öz rəhbərlikləri tez-tez işdən yayınır. Onların fikrincə, hansısa bir xuliqana qarşı tədbir görmək yanvar cinayətlərinin təhqiqatından daha vacibdir. Lakin buna baxmayaraq, prinsipcə işimiz sona doğru gedir, güman edirik ki, istintaqı dekabrda bitirəcəyik.

-Məgər dindirilməli olan adamlar hələ də qalıb?

-Şahid kimi İsa Qəmbərov, respublika prezidenti Əbülfəz Elçibəy, müdafiə naziri Rəhim Qaziyev dindirilməlidirlər. Bundan sonra 20 yanvar hadisələrinin bilavasitə şahidləri ilə işləməliyik. 700 nəfər yaranmış, təxminən 800 nəfər 30 sutkalığa həbs edilmişdi. Yanvarın 22-də respublika Ali Sovetinin Rəyasət heyəti Bakıda fəvqəladə vəziyyətin tətbiqi haqqında 19 yanvar tarixli fərmanı ləğv edən qərar qəbul etmişdi. Buna baxmayaraq inzibati orqanlar, DİN, prokurorluq vətəndaşların tutulub saxlanılmasına sanksiya verməkdə davam etmişlər. Biz indi həmin vətəndaşları axtarıyıq. Çoxu protokolda göstərilən ünvanlarda yaşamır, köçüb gedənlər, vəfat edənlər, həlak olanlar var. Şahidlərin əksəriyyətini dindirmişik, kiçik bir qismi qalıb.

-Həbs olunmuş həmin 800 nəfərin arasında itkin düşənlər varmı? Onların hamısı evə qayıdıb?

-Tutulub saxlanılanların siyahısı əlimizdədir, eləsi var ki, nə tapa bilirik, nə də harada olduğu məlumdur. Onların itkin düşdüyünü, ya da sonradan qayıtdıqlarını konkret deyə bilmərəm.

-Axtarış xahişi ilə müraciət edən olubmu?

-Cəmi bir xahiş olub.

-Bəs həlak olanlar? Son rəqəm məlumdurmu?

-Cəmi 130 nəfər həlak olub. O cümlədən 6 nəfər Lənkəranda, 2 nəfər Neftçalada, qalanları isə Bakıda.

-Həlak olmuş hərbi qulluqçular arasında erməni millətindən olanları varmı? Axı sirr deyil ki, qoşunlar

daxil olan zaman küçələrdə Bakını tanıyan ermənilər bələdçilik edirdilər.

-Xeyr, həlak olanlar arasında erməni yoxdur, hamısı rusdur. Hərçənd şəhərə soxulmuş hərbiçilər arasında ermənilər olmuşdur. Bunu mən respublika DTK-sının sabiq sədri Vaqif Hüseynovun ifadələrinə əsasən deyirəm. Onun dediyinə görə, hərbiçilər arasında ermənilərin olması barədə rəsmi məlumat alan kimi o, rəislərinə – Kryuçkova və Ageyevə erməniləri geri qaytarmaq tələbi ilə müraciət edibmiş. İki gün keçmiş Şimali Qafqazdan, Rostov və Krasnodardan orduya çağırılmış bütün ermənilər geri qaytarılmışdı. Lakin onlar artıq öz çirkin işlərini görmüşdülər.

-Yəqin vəhşilik edənlərin də çoxu elə onlar imiş!

-Moskva qəzetlərində və «Voyenno-istoričeski jurnal»ın 1990-cı il yeddinci nömrəsində ədliyyə general-mayoru Provotorov həlak olmuş hərbi qulluqçuların siyahısını verir və iddia edir ki, onlar azərbaycanlı ekstremistlər tərəfindən öldürülməklər. Əslində isə hərbiçilərin çoxunu elə hərbiçilər öldürüblər. Bu, mənim öz sözümdür deyil. Həmin faktı hərbi prokurorluq müəyyənləşdirib. Doğrudur, prokurorluq, Mayor familiarlıq podpolkovnikə qarşı cinayəti nəyə görə əsaslandırır. Lenin meydanında hərbiçilərin mindiyi maşını məhz onun əmri ilə atəşə tutmuşdular. Nəticədə dörd nəfər – iki zabit və iki sırayı əsgər həlak olmuş, doqquz nəfər isə yaranmışdı. Bundan başqa, hərbi məktəbin iki kursantı avtomatı sökərkən həlak olub. Qalanlarının həlak olması müəyyənləşdirilməyib.

Yazov və Bakatının göstərişi ilə təxminən martın ortalarında Bakıda, Zabitlər Evinə açılan sərgidə guya «Azərbaycan yaraqlılarından» müsadirə olunmuş silahlar nümayiş etdirildi. Halbuki, cinayət işinin materiallarında azərbaycanlılardan bu və ya digər avtomatın, ya pulemyotun müsadirə olunduğunu sübuta yetirən bir-cə sənəd belə yoxdur. Heç olmasa silah gözdirmək, işlətmək və saxla-

maq üstündə birçə nəfər belə cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməmişdir. Ümumiyyətlə belə faktlar olmayıb.

-Yanvar faciəsinin vurduğu maddi zərər hesablanıbmı?

-Rəqəmlərə üz tutmayaq. Yalnız onu deyim ki, xeyli avtomaşın məhv edilmiş, yaşayış evləri, dövlət müəssisələri zədələnmiş, mağazalar, restoranlar qarət edilmişdi. Zərər cəmi 26,5 milyon rubl olub. Mən hələ zərərçəkənlərə, şəhid ailələrinə edilən müavinəti demirəm. Bundan başqa, respublika büdcəsindən hərbiçilərin saxlanılmasına xeyli vəsait xərclənib. Respublika Nazirlər Kabinetinə və Maliyyə Nazirliyinə rəsmi sorğu ilə müraciət etmişəm. Hərbiçilərə çəkilən xərclər barədə konkret rəqəmlər verəcəklərini vəd ediblər, istintaq başa çatandan sonra həmin rəqəmləri üzə çıxaracağam.

-Oqtay, sizin qrup nə vaxtdan işləyir və neçə cild material toplanıb?

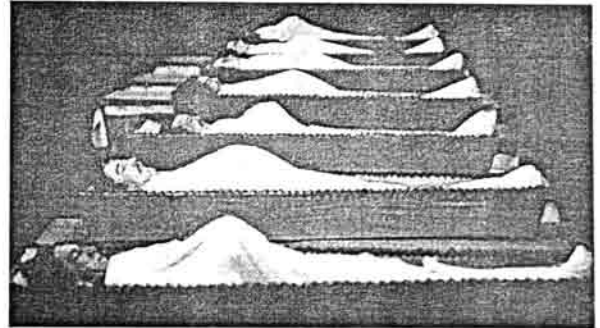
-Mən bu işlə 1992-ci il fevralın axırlarından məşğulam. Bizə qədər rəsmi istintaqı Baş hərbi prokurorluq aparırdı. Cinayət işi 20 yanvar 1990-cı il tarixdə başlanıb, elə həmin il dekabrın 20-də hərbi qulluqçuların hərəkətlərində cinayət tərkibi olmadığını əsas götürərək iş tələsik xitam verilmişdir.

Hərbi prokurorluq 99 cildlik cinayət işi toplamışdır. Hələlik biz yalnız 39 cildəndən istifadə etmişik. Qalanlarını isə həmin hərbiçilər cürbəcür bəhanə ilə bizə verməkdən boyun qaçırr. Əslində, biz indi respublika Ali Sovetinin yaratdığı istintaq komissiyasının materialları əsasında işləyirik. Komissiya işi isti-isti aparıb, təəssüf ki, onun tərkibində peşəkarlar az olub. Hazırda əlimizdəki cinayət işi 100 cildəndən ibarətdir.

-Əgər mümkünsə, ilkin nəticələrinizi eşitmək istərdik.

-Belə nəticəyə gəlirəm ki, Bakı faciəsi M.Qorbaçovun əməlidir. Əsas müqəssir odur. Aleksandr Yakovlev

həmin günlərdə Moskvada hadisələrin necə cərəyan etdiyini mənə danışib. O deyirdi ki, 1990-cı il yanvarın ortalarında Qorbaçov Pribaltikadan qayıdarkən aeroportda onu həmişəki kimi Siyasi Büro üzvləri və üzvlüyə namizədlər qarşıladılar. Rijkov ölkədə vəziyyət barədə, Daxili İşlər Naziri kriminogen şərait, DTK sədri Bakıdakı vəziyyət barədə məlumat verdilər. Elə aeroportdaca Qorbaçov Primakova şəxsən Bakıya uçağı və hadisə yerindən məlumat çatdırmağı tapşırırdı. Bu tapşırığın Pribaltika hadisələrinin təəssüratı altında verildiyi aşkar idi. Primakov Bakıdan vurduğu birinci zəngdəcə bildirdi ki, respublikada cəy-nilə Pribaltikadakı kimi vəziyyət yaranıb. Bax, onda Qorbaçov yəqin ki, başqalarına dərs olsun deyərək, Bakıya qoşun yeritmək barədə qərar qəbul etdi. Elə həmin vaxtlarda Gürcüstan və Orta Asiyada da vəziyyət gərginləşmişdi.

Hərbi ekstremistlərin özləri tərəfindən qətlə yetirilmiş zabit və stravi əsgərlər

-Bəs bizim keçmiş rəhbərlərimizə ünvanlanan ittihamlar barədə nə deyərək bilərsiniz? Başa düşürəm, qəti söz demək hələ tezdir. Hər halda, onlar nə dərəcədə təqsirkardılar?

-İndi onları yaxınlaşan faciədən xəbərdar olub qarşısını almamaqda ittiham etmək üçün əsas yoxdur. Artıq də-

qiç müəyyənləşdirilib ki, respublika rəhbərliyi Moskvanın niyyətindən, qoşunlar şəhərə girəndən sonra xəbər tutub. Bundan başqa, həmin vaxtlarda hökumətin artıq nə real hakimiyyəti, nə də nüfuzu qalmışdı.

O ki, qaldı xalq cəbhəsinə, onun bəzi liderlərinə qarşı kazarmalar ətrafında və hərbiçilərin yerləşdirildiyi digər insan tələfatı və digər hadisələrlə nəticələnmiş piketlərin təşkilinə görə hərbi prokurorluq tərəfindən ittiham irəli sürülmüşdür. Lakin göstərilən cinayət işləri hələ başa çatmayıb, Ali məhkəmə üzvləri tərəfindən onlara baxılmayıb.

-Qoşunlar daxil olan zaman daha erməni talanları baş vermirdi ki?

-Yox. Təəssüf ki, Dubinyakla görüşüb onu dindirə bilməmişəm. Lakin qəzet və jurnallardakı çıxışlarını oxumuşam. O təsdiq edir ki, Bakıda erməni talanları baş verən zaman DİN Daxili qoşunları şəhərdə imiş. Lakin onun yazdığına görə, respublika hökuməti kömək xahişi ilə ona müraciət etməmişdir. Soruşmaq gərəkdir: Əgər belə isə onlar Bakıda neyləyirdilər? Daxili qoşunlar barədə əsasnaməyə görə qayda-qanunu mühafizə etmək onların vəzifəsidir.

İstintaq gedişində xeyli problem meydana çıxır. Mən nə Bakatini, nə də Dubinyakı dindirə bilərəm, nə də Bakıya girən qoşunlara rəhbərlik etmiş hərbi qulluqçuları, onların yaşayış yerlərinə göndərdiyim tələbnamələr isə dərhal geri qayıdır: dövlətlərimiz hüquq sahəsində müqavilə imzalamayıblar.

-Bəs Rusiya hüquq-mühafizə orqanlarına müraciət etmərsiniz?

-Rusiya hüquq-müşafizə orqanları bizə kömək etmək fikrindən çox uzaqdırlar. Onlar deyirlər ki, Rusiya ilə Azərbaycan arasında hüquqi saziş yoxdur və Azərbaycan həтта MDB-yə daxil olmayıb. Rusiya prokurorluğu rəhbərlərinin imzası ilə bir neçə bu cür imtina məktubları almışam.

-Yeğor Liqaçovla söhbətiniz necə keçdi?

-Liqaçov müalicədə idi, onunla yalnız telefonla danışdım. Liqaçov öz köməkçisi R.M.Romanovun vasitəsilə əslində Bakıya qoşun yeridilməsi və fəvqəladə vəziyyətin tətbiqi barədə M.Qorbaçovun təkbaşına qərar verdiyini söyləyən Yakovlevin mülahizəsini təkrarladı.

Mən indi Rusiya, Litva, Gürcüstan və Özbəkstan parlament üzvlərinə müraciət mətni hazırlamışam və onu Milli Məclisin müzakirəsinə vermək istəyirəm. Axı oralarda da M.Qorbaçovun və tərəfdarlarının günahı üzündən Bakıdakından kiçik miqyasda da olsa, analoji hadisələr baş vermişdir. Biz bütün respublikalarda işləyə biləcək, xalqlara qarşı cinayətlərinə görə keçmiş SSRİ-nin bütün yüksək vəzifəli şəxslərini, o cümlədən M.Qorbaçovu dindirmək və məsuliyyətə cəlb etmək hüququna malik vahid beynəlxalq istintaq qrupu yaratmağı təklif edirik. Zənnimcə, Milli Məclis bu təklifə tərəfdar çıxar.

-Bəs Milli Məclisin özü istintaq aparmağa yardım göstərmək xahişi ilə Rusiya Ali Sovetinə müraciət edə bilməz?

-Xeyr, çünki dövlətlərimiz arasında yuridik münasibətlər hələ yoxdur.

Hər halda Azərbaycan ictimaiyyəti ümid edir ki, 1990-cı ilin yanvarında günahsız qətlə yetirilmiş adamların qanı yerdə qalmayacaq. Hər kəs layiqli cəzasını almalıdır.

Müsahibəni apardı: Azad Şərif.

-«Xalq qəzeti» 10 avqust 1993-cü il.

1992-ci ilin fevral ayının axırlarında prokurorluğa Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin istintaq komissiyası tərəfindən 1990-cı il yanvarın 20-də Sovet Ordusunun Bakıya daxil olması nəticəsində kütləvi insan qırğına yol verilməsi haqqında komissiyanın topladığı materiallar daxil olmuşdu. Daxil olmuş materiallar bir neçə

qovluğa yığılmış, vərəqələr nömrələnməmiş, siyahısı tutulmamış, pərakəndə toplanmış ayrı-ayrı şəxslərin izahatları, ekspertiza rəyləri və başqa sənədlərdən ibarət idi.

Azərbaycan respublikası Ali Soveti Rəyasət Heyəti sədrinin müavini Tamerlan Qarayevin imzası ilə daxil olmuş məktubda vaxtı ilə prokurorluq orqanlarında işləmiş, sonralar naqis hərəkətlərinə görə prokurorluq orqanlarından xaric edilmiş Aydın Rəsulovu yenidən prokurorluq orqanlarına qəbul olunması və 20 yanvar faciəsi ilə əlaqədar başlanacaq cinayət işinin istintaqı ona tapşırılması xahiş olunurdu. A.Rəsulov da öz növbəsində, hələ prokurorluq orqanlarına işə qəbul olunmamışdan əvvəl dəhlizdə var-gəl edərək respublikanın keçmiş rəhbərlərinin hamısını həbs edəcəyi ilə hədələyirdi.

Lakin yenə də, yuxarıda göstərilən Şəki və Cəlilabad işləri kimi, qısa müddətdə tam, obyektiv və hərtərəfli istintaq edilməsi üçün cinayət işinin istintaqını mən başda olmaqla istintaq qrupuna tapşırıdılar. Qrupa Azərbaycan Respublikası Prokuroru yanında mühüm işlər müstəntiqləri V.Kosolapov və N.Tağıyev, Bakı şəhər prokurorluğunun baş müstəntiqləri S.Nağıyev və T.Əliyev, Nərimanov, Nizami, Nəsimi və Xətai rayon prokurorluqlarının müstəntiqləri R.Rəhimov, N.Ələsgərov, B.Rüstəmov və N.Əliyev daxil edilmişdi. İstintaq qrupunun işinə nəzarət etmək istintaq şöbəsi rəisinin müavini F.Məmmədova tapşırılmışdı.

İstintaq qrupunun yaradılması haqqında qərar respublika prokuroru tərəfindən verilsə də T.Əliyev, N.Əliyev və R.Rəhimov qrupda işləməkdən imtina etdilər. Qısa müddətdən sonra V.Kosolapov işdən azad olundu, N.Tağıyev isə başqa vəzifəyə keçirilməsi ilə əlaqədar istintaq işində iştirak etmədi.

Bakı şəhər prokurorluğuna müraciət edib istintaq qrupuna ayrılmış müstəntiqlərin bizim sərəncamımıza göndərilməsini xahiş etdik. Bizim müraciətdən sonra T.Əliyev

V.Əzimovla əvəz olundu. Lakin onun da rəhbərliyin tapşırığına münasibəti laqeyd oldu, sentyabrın axırına kimi istintaq qrupunda iştirak etməkdən imtina etdi. Sonralar V.Əzimov Səbail rayon prokurorluğunun müstəntiqi R.Qəniyevlə əvəz edilsə də, o da istintaq qrupunda işə qoşulmadı. Axırda hamının əvəzində Bakı şəhər prokurorluğunun baş müstəntiqi Y.Məmmədov göndərildi.

Y.Məmmədov beş ilə yaxın müddətdə prokurorluq orqanlarında işləməsinə, vəzifəsi böyüyərək şəhər prokurorluğunun baş müstəntiqi vəzifəsi tutmasına baxmayaraq, hələ heç bir cinayət işinin istintaqı ilə məşğul olmamış, şahidin dindirmə qaydalarını belə bilmirdi. Belə bir işçinin istintaq qrupuna göndərilməsi prokurorluğun 20 yanvar faciəsinə olan münasibətindən xəbər verirdi.

14 aprel 1992-ci il tarixdə Azərbaycan Respublikasının Baş Prokuroru M.Babayevin imzası ilə Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Naziri İ.Həmidova müraciət edib istintaq qrupunda işləmək üçün beş müstəntiq və beş nəfər əməliyyatçı ayırmağı xahiş etdik. Nazirlik istintaq qrupuna beş nəfər müstəntiq ayırdı. Lakin bir nəfər də olsa əməliyyat işçisi ayırmadı.

Daxili İşlər Nazirliyindən ayrılmış beş nəfər müstəntiqdən ancaq iki nəfəri istintaq qrupunda işləməyə başladı, qalan üç nəfər isə ayrı-ayrı bəhanələrlə istintaq işindən yayındılar. Daxili İşlər Nazirliyinin istintaq qrupunda işləyən iki nəfər müstəntiqin də maaşlarının verilməsi avqust-sentyabr aylarında dayandırıldı. Nazirliyin fikrincə onların müstəntiqləri prokurorluqda işləyirlərsə əmək haqqını da prokurorluq ödəməlidir.

Az müddətdən sonra F.Məmmədov da cinayət işinə nəzarət etməkdən uzaqlaşdırılıb başqa bir işlə əlaqədar rayonlara ezam edildi. Qrupda 12 müstəntiqdən cəmi 4 nəfər işləyirdi.

Altı ay müddətində 18 dəfə rəsmi raportla rəhbərliyə müraciət edib istintaq qrupunun bacarıqlı müstəntiqlərlə təmin edilməsini xahiş etsəm də heç bir tədbir görülmədi.

20 yanvar faciəsi ilə əlaqədar SSRİ Baş Hərbi Prokurorluğu cinayət işi başlamış və istintaqı ilə məşğul olmuşdur. Lakin hərbi prokurorluq hərbcilərin əməlinə cinayət tərkibi tapmadığından 20 dekabr 1990-cı ildə işin icraatına xitam vermişdi. 99 cilddən ibarət olan cinayət işinin 60 cildi hərbi prokurorluqda qalmış, qalan 39 cildini isə Azərbaycan Respublikası hərbi prokurorunun müavini Talışinski məsuliyyəti boynuna götürərək SSRİ Baş Hərbi Prokurorluğa göndərməkdən imtina etmişdi. Cinayət işinin əlimizə keçən 39 cilddən ibarət materialları və Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin həmin hadisə ilə əlaqədar yaradılmış istintaq komissiyasının materialları ətrafında işləyirdik.

SSRİ dağıldıqdan sonra Rusiyanın Baş Hərbi Prokurorluğunda saxlanılan 69 cilddən ibarət cinayət işini dəfələrlə tələb etməyimizə baxmayaraq həmin materialları bizə qaytarmırdılar. Bu məsələnin dövlətlər arasında həll edilməsi və cinayət işinin qalan hissəsini Rusiyanın Baş Hərbi Prokurorluğundan tələb edilməsi üçün dəfələrlə Respublikanın Ali Soveti Rəyasət Heyətinin sədri İsa Qəmbərov və onun müavini Tamerlan Qarayevin qəbuluna gedib tədbir görmələrini xahiş etmişdim. Lakin onların heç birindən köməklik görmədim.

Bütün bu çətinliklərə baxmayaraq istintaq işi davam edirdi. Müəyyən edilmişdir ki, 1988-ci ilin əvvəllərindən başlayaraq Dağlıq Qarabağın Azərbaycandan ayrılaraq Ermənistanla birləşdirmək haqqında erməni millətçilərinin əsassız tələbləri nəticəsində Azərbaycan və erməni xalqları arasında milli münasibətlər gərginləşmiş, 1989-cu ilin dekabr ayında 200 mindən artıq azərbaycanlı daimi yaşayış yerlərindən – Ermənistan ərazisindən qovulduqdan sonra həmin gərginlik daha da artmışdı.

Ermənilərin azərbaycanlıları Ermənistan ərazisindən qovduqları vaxt, haqsız siyasi tələb, heç bir təqsiri olmayan dinc əhəlinin evlərini yandırmaq, qarət və talan, hə-

yatlarına qəsd etmək, habelə amansızcasına öldürməklə əlaqədar olaraq Bakı və Azərbaycanın digər rayonlarında da erməni millətinə münasibət dəyişmişdi.

13-14 yanvar 1990-cı il tarixdə Bakı şəhərində erməni millətindən olan əhəlinin mənzillərinə soxulmaqla onların öldürülməsinə yol verilmişdi. Bu kimi hadisələrlə əlaqədar aparılmış cinayət işlərinin materiallarından görünür ki, bu cinayətlərin əksəriyyəti Ermənistandan köçürülmüş qaçqınlar tərəfindən törədilmişdi.

Həmin günlərdə demokratik qüvvələr Bakı şəhərində və respublikanın bütün rayonlarında mitinqlər keçirir və mitinqlərdə Ermənistandan köçürülmüş qaçqınları mənzil və işlə təmin edə bilməyən, Dağlıq Qarabağ problemini həll etməyə qadir olmayan respublika rəhbərliyinin istefasını tələb edirdilər.

Tarix boyu erməni və azərbaycanlılar arasında baş verən bu kimi münaqişələr zamanı insan qırğınına yol verilməsindən xəbərdar olan keçmiş SSRİ-nin rəhbərliyi, başda ermənilərin əhatəsində olan M.Qorbaçov bu iki xalq arasında süni olaraq yeni bir münaqişə yaratmış və həmin münaqişəni hərbcilərin gücü ilə susdurmaq, suverenlik əldə etməklə SSRİ-nin tərkibindən çıxmaq istəyən Pribaltika respublikalarını, Gürcüstan və başqa respublikaları qorxutmaq, habelə kommunist rejimini saxlamaq məqsədilə 1990-cı ilin yanvarın 20-nə keçən gecə Sovet Ordusunun hərbi-desant qüvvələrini, SSRİ DİN daxili qoşunlarını və SSRİ DTK xüsusi təyinatlı dəstələrini Bakı şəhərinə qəflətən daxil etməklə Bakıda fəvqəladə vəziyyət elan olunması haqqında fərman vermişdi.

Sov.İKP MK Siyasi Bürosu 21 fevral 1988-ci il tarixdə Dağlıq Qarabağ məsələsini müzakirə edərkən Azərbaycan və Ermənistan sərhədlərini dəyişməməklə Dağlıq Qarabağın Azərbaycan Respublikası daxilində qalması haqqında qərar qəbul etməsinə baxmayaraq, M.Qorbaçov 26 fevral 1988-ci il tarixdə öz köməkçisi Şahnazarovun təklifi ilə Ermənistanın nümayəndələri Z.Balayan və

S.Kapitukyanı qəbul edərək Dağlıq Qarabağın Azərbaycanlılardan ayrılaraq - Ermənistanla birləşdirilməsinə söz vermişdi.

Cinayət işi üzrə şahid qismində dindirilmiş Dağlıq Qarabağ vilayət partiya komitəsinin keçmiş birinci katibi B.S.Gevorkov ifadəsi ilə təsdiq etmişdir ki, Sov.İKP MK-nın Baş katibi M.S.Qorbaçov Z.Balayan və S.Kapitukyanı G.Şahnazarovla birlikdə qəbul edərək, Dağlıq Qarabağ məsələsinə şəxsi münasibətini açıqlamış və öz məhdudsuz səlahiyyətindən istifadə edərək həmin məsələni onların xeyrinə həll edəcəyinə vəd etmişdir. Bundan əlavə B.Gevorkov ifadəsində göstərmişdir ki, Z.Balayanın Dağlıq Qarabağ məsələsinə dair məktubu G.Şahnazarov vasitəsilə M.S.Qorbaçova verildəndən sonra həmin məktub əsasında iki gündən sonra 21 bənddən ibarət SSRİ Nazirlər Soveti Dağlıq Qarabağ məsələsi üzrə qərar hazırlamışdır. Lakin məlum olduğu kimi, nəticə etibarilə Dağlıq Qarabağ problemi ilə bütün məsələlər nə Sov.İKP MK-də, nə də SSRİ Ali Sovetində konkret həllini tapa bilməmişdir. Dağlıq Qarabağ problemi ətrafında yaradılan münaqişələr 1988-ci ilin fevralında Sumqayıt hadisələrinə, həmin ilin sonlarında azərbaycanlıların Ermənistan ərazisindən qovulmasına və nəhayət, 1990-cı ilin yanvarın 13-14-də Bakıda ermənilərin şəhərdən çıxarılması ilə bağlı cinayətlərə gətirib çıxartmışdır. İstintaq materialları ilə sübuta yetirilmişdir ki, SSRİ-nin Müdafiə Nazirliyinin Baş Qərargahının rəisi Moiseyev tərəfindən hazırlanmış əməliyyat planına görə, 1990-cı il yanvarın 10-dan başlayaraq SSRİ Müdafiə Nazirliyi, SSRİ Daxili İşlər Nazirliyi və SSRİ Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsi rəhbərlərinin əmrlərinə əsasən Bakıya və Bakının ətrafına qoşunlar gətirilmişdir.

Həmin tarixdə «Salyan kazarmaları» adı ilə məşhur olan hərbi şəhərcikdə Alma-Atadan 5449, Aşqabaddan 5454, Düşənbədən 5453 və Daşkənddən 3408 saylı SSRİ DİN daxili qoşun hissələrinin şəxsi heyəti yerləşdirilmişdir.

Habelə Azərbaycan Respublikasının hərbi komissarlığının Biləncəri qəsəbəsində yerləşən çağırış məntəqəsində Moskvadan çağırılmış SSRİ DİN daxili qoşunlarının 3186 saylı hərbi hissəsi, Leninqrad prospektində yerləşən idman kompleksində Özbəkstan respublikasının Əndican şəhərindən gətirilmiş xüsusi təyinatlı 3661,3662, 3663 və 3665 saylı hərbi hissələrin kontingenti, Naxçıvan mehmanxanasında 3404 saylı hərbi hissə, Güzdək kəndi yaxınlığındakı mülki aeroportda 04592 saylı hərbi hissə, Qala aeroportunda Kiyev şəhərindən çağırılmış 5403 saylı hərbi hissənin hava desant polku, habelə polkovnik A.Lebedin (Bakı hadisələrindən sonra ona general-mayor, Pridnestrovye hadisələrində iştirakına görə general-leytenant rütbəsi verilmişdir) komandanlıq etdiyi 33842 saylı (Tula), 7211 saylı (Ryazan) və 55599 saylı (Kostroma) hərbi-hava desant diviziyalarının hissələri yerləşdirilmişdir.

Göstərilənlərdən əlavə, Bakı şəhərində həmin müddətdə «Kutaisi», «Vitebsk», «Gürücün», «Laqodex» adlı xüsusi təyinatlı hərbi-hava desant polkları, SSRİ DTK-nin Karpuxin və Zaytsev rəhbərlik etdikləri xüsusi təyinatlı («Alfa») qrupları cəmləşmişdilər. Onların bir hissəsi Azərbaycan Respublikası DTK-də yerləşdirilmişdir. DTK xətti ilə Bakıya gəlmiş hərbiçilərə 6048 banka ət konservi, 8040 banka başqa konservlər, 750 kq qənd və 27 kq çay ayrılmışdır.

«Salyan kazarmaları»nda SSRİ Müdafiə Nazirliyinin Baş Siyasi İdarəsinin 100 nəfərdən artıq zabıt heyəti yerləşdirilmişdir.

13-14 yanvar tarixdə Bakı şəhərində çoxsaylı, böyük bir qoşun hissələri olduğu halda Ermənistan ərazisindən zərərli düşmənlər tərəfindən Bakıda yaşayan ermənilərə qarşı zorakılıq hərəkətlərinin qarşısının alınması üçün xidməti təlimatların tələblərinin əleyhinə olaraq, fəaliyyətsizlik edib bu kimi cinayətlərin qarşısı alınması üçün heç bir tədbir görülməmişdir. General-leytenant

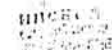
V.S.Dubinyakın rəhbərlik etdiyi daxili qoşunların zabıt və əsgərləri Bakıdakı hadisələrin müşahidəçisi rolunu oynamışdılar.

Bakı şəhərinin hərbi komendantı V.Dubinyak 7 fevral 1990-cı il tarixdə «Literaturnaya qazeta»nın müxbiri Andrey Krujilinə verdiyi müsahibəsində komandanlıq etdiyi daxili qoşunlardan istifadə olunmamasının səbəbini Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin daxili qoşunlardan istifadə olunması haqqında hüquqi əsas verən qanuni sənəd qəbul etməməsi ilə izah etmişdir. Halbuki o, «İctimai asayişin qorunmasında daxili qoşunların hüquq və vəzifələri haqqında» SSRİ Ali Sovetinin fərmanı daxilində hərəkət etməli və gözləri qarşısında baş verən ölüm cinayətlərinin qarşısını almalı idilər. Bununla belə, V.Dubinyakın Bakıya qonaq şəklində və ya ictimai asayiş qorumaq məqsədilə çağırılması aydınlaşdırılmamışdır.

1990-cı ilin yanvarın 18-19-da Bakı şəhərində erməni millətindən olan şəxslər demək olar ki, qalmamışdı. Lenin meydanında və Azərbaycan KP MK-nın qarşısında keçirilən mitinqlərdə Azərbaycan Respublikasına rəhbərlik edən Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi Ə.Vəzirovun istefası tələb olunurdu.

SSRİ Müdafiə Nazirliyi, Daxili İşlər Nazirliyi və DTK-nin hərbi hissələri Bakı və Bakının ətrafına toplanmamışdan bir neçə gün öncə Azərbaycan rəhbərliyi SSRİ hökumətinə müraciət edərək baş verə biləcək iğtişaşın qarşısını almaq üçün əlavə qüvvə istəmişdir. Ə.Vəzirovun SSRİ Nazirlər Kabinetinin sədri N.Rijkovla olan telefon danışığından sonra Azərbaycan Respublikası Nazirlər Sovetinin sədri A.Mütəllibov və onun müavini A.Rasizadə 7 və 11 yanvar 1990-cı il tarixlərdə şifroteleqramlarla SSRİ DİN-ə müraciət etmişlər.

Əlimizə keçən, SSRİ Daxili işlər nazirinin birinci müavini K.Şilov, həmin nazirliyin təşkilat-müfəttişliyi Baş idarəsinin rəisi İ.Karo və başqa vəzifəli şəxslərin

02 1990
10.0
БАНУ

НАЧАЛЬНИКУ БАКИНСКОГО ВОЙСКОГО ОБЩЕВОЙСКОГО
КОМАННОГО УЧИЛИЩА

РАСПОРЯЖЕНИЕ ШТАБА ВОЙСК АЗЕРБАЙДЖАНА № 01 11.20
17.01 г. БАКУ

В соответствии с директивой Министра обороны СССР
№ 312/1/0196 по охране и обороне важнейших объектов, Главного-
мандующий войсками Азербайджана

П Р И К А З А Л :

1. В период с 15.00 до 16.00 17 января с.г. принять под
охрану от внутренних войск МВД СССР Совет Министров Аз. ССР,
Президиум Верховного Совета республики и телецентр.

Для несения службы выделить 600 человек (по 200 на каждый
объект). Несение службы организовать круглосуточно в две смены
по 100 человек. Личный состав вооружить автоматами, боеприпасами
иметь у командира подразделения из расчета по 2 снаряженных
магазина на каждого военнослужащего. Обеспечить перевозку
личного состава автомобильным транспортом.

2. При выполнении задач присекать любые противоправные
действия актуальности, вплоть до применения оружия в соответствии
со ст.72 Устава гарнизонной и карательной служб ВС СССР.

3. О приеме объектов под охрану доложить в 17.00 17.01

НАЧАЛЬНИК ШТАБА ВОЙСК АЗЕРБАЙДЖАНА
генерал-лейтенант

М. Колесников

ВЕРЮ: НАЧАЛЬНИК СЕКРЕТНОГО ОТДЕЛЕНИЯ
прапорщик

Гаркушенко

imzaladıqları arayışdan məlum olmuşdu ki, Mütəllibov və Rasizadənin yuxarıda göstərilən şifroteleqramlarına əsasən 12 yanvar 1990-cı ildə Bakıya əlavə olaraq 3690 nəfər hərbiçiyə göndərilmişdir. Ümumiyyətlə isə, Azərbaycanda həmin müddətdə SSRİ Ali Soveti rəyasət heyətinin sədri M.Qorbaçovun 15 yanvar 1990-cı il tarixli fərmanına əsasən daxili qoşunların 15 minə kimi hərbiçisi olmuşdur. Bundan əlavə Bakı şəhərində 4-cü ordu, Cənub İstiqaməti Qoşunları Birləşməsi, Xəzər Hərbi Dəniz Donanmasının çoxminli heyəti olmuşdur.

Cinayət işi üzrə şahid qismində dindirilmiş E.Məmmədov ifadəsində göstərmişdir ki, 1990-cı ilin yanvar ayının 18-19-da Bakıda və Azərbaycanın digər bölgələrində çoxsaylı mitinqlər keçirilirdi. O, Azərbaycan televiziyası ilə «Günün ekranı» xəbərlər proqramında bir-neçə dəqiqə çıxış etmək istəmiş, lakin 19.26-da televiziya mərkəzində enerji bloku partladığından çıxış edə bilməmişdir.

İstintaq materialları ilə dəqiq sübuta yetirilmişdir ki, 1990-cı ilin yanvar ayında Azərbaycan Dövlət Televiziya və radio verilişləri şirkəti milis işçiləri tərəfindən mühafizə olunduğu halda və onların əvəz edilməsi üçün hər hansı bir əsasın olmamasına baxmayaraq, SSRİ Müdafiə Nazirliyi özünün 17 yanvar tarixli 312(1)019 Ş sayılı direktivi ilə Azərbaycan Dövlət Televiziya və radio verilişləri şirkətini, Nazirlər Soveti və Ali Sovetin binalarını nəzarət altına götürməyi Cənub Qoşunları Birləşməsinə tapşırılmışdır.

Cənub Qoşunları Birləşməsi qərargahının rəisi general-leytenant M.Kolesnikov (sonralar SSRİ Müdafiə Nazirliyi Baş qərargahının rəisi olmuşdur) həmin gün özünün 01 sayılı sərəncamı ilə Bakı Ali ümumqoşun hərbi məktəbinin rəisinə əmr edərək saat 17-ə kimi həmin obyektlərin mühafizəyə götürülməsini tapşırılmışdır.

Cinayət işinə əlavə edilmiş həmin sərəncamda deyilir: «Bakı Ali ümumqoşun hərbi məktəbinin rəisinə, SSRİ Müdafiə nazirinin 312(1)019 Ş sayılı direktivinə əsasən vacib

obyektlərin mühafizəyə götürülməsini təmin etmək üçün Cənub Qoşunları Birləşməsinin Baş komandanı əmr edir:

1.17 yanvar tarixdə saat 15⁰⁰-dən 16⁰⁰-a kimi Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti, Ali Soveti və Televiziya mərkəzi SSRİ DİN-nin daxili qoşunlarının mühafizəsindən qəbul edilsin.

Mühafizəni təmin etmək üçün 600 nəfər ayrılıns (hər obyektə 200 nəfər). Mühafizə bütün gün ərzində, iki növbədə, hərəsində 100 nəfər olmaqla təmin edilsin. Şəxsi heyətə avtomat və hərbi sursat verilsin. Şəxsi heyət avtomatlaşdırılıb gətirilsin.

2. Qarşıya qoyulmuş tapşırıq yerinə yetirilərkən hər hansı hüquq pozuntusunun qarşısının alınması üçün SSRİ qarnizon və qarovul xidməti təlimatının 72-ci maddəsinə uyğun olaraq silahdan istifadəyə kimi tədbirlər görülsün.

3. Obyektlərin qəbul olunması haqqında 17 yanvar tarixdə saat 17⁰⁰-də məlumat verilsin.»

Sərəncamın məzmunundan görüldüyü kimi hərbiçilərə konkret olaraq Nazirlər Soveti və Ali Sovetin binaları ilə bərabər Televiziya mərkəzinin də mühafizəsi vaxtı hər hansı baş verə biləcək hüquq pozuntularının qarşısının alınması üçün silahdan istifadə edilməsi tapşırılmışdır. Buna baxmayaraq, yanvarın 19-da televiziya mərkəzində enerji bloku partladılmışdır.

Bakı Ali ümumqoşun hərbi məktəbinin həmin müddətdə rəisi vəzifəsini ifa edən polkovnik A.Savelyev şahid qismində dindirilərkən göstərmişdir ki, Cənub Qoşunları Birləşməsi qərargahı rəisinin yuxarıda göstərilən sərəncamını aldıqdan sonra Televiziya mərkəzinin mühafizəsi məktəbin müəllimi, batalyon komandiri polkovnik Mark Davidoviç Şmotkinə tapşırılmış və o, 60 nəfər hərbiçiyə –kursantla həmin gün, yəni yanvarın 17-də əmrə göstərilən vaxtda obyektin mühafizəsini qəbul etdikdən sonra telefonla ona məlumat vermişdir. Axırınıca da öz növbəsini

də əmrin yerinə yetirilməsi haqqında Cənub qoşunları birləşməsinin qərarqahını məlumatlandırmışdır.

İstintaq zamanı M.Şmotkin prokurorluğa dəvət olunaraq şahid qismində dindirilmişdir. O, ifadəsində göstərmişdir ki, hərbi məktəbin rəisi A.Savelyevin əmrinə əsasən televiziya mərkəzinin mühafizəsini qəbul etmiş və şirkətin sədri E.Quliyevə müraciət edərək hərbcilərin yerləşdirilməsi üçün yer istəmişdir. E.Quliyev akt zalını onların istifadəsinə vermişdir.

Cinayət işinin materiallarından aydın olur ki, hərbcilər Televiziya mərkəzinin mühafizəsini qəbul etdikdən sonra əvvəlcədən hazırlanmış əməliyyatın həyata keçirilməsi üçün respublika Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsində yerləşdirilmiş «Alfa» qrupunun dörd nəfər təxribatçısı maneəsiz olaraq oraya gələrək Televiziya mərkəzinə daxil olmuşlar. Onlar televiziyanın enerji blokunun mühəndisi İbrahim Hüseynova və elektrik montyoru Viktor Romanova hədə-qorxu gəlməklə, enerji blokuna əlavə enerjinin haradan daxil olması yollarını öyrənmişlər. Bundan sonra təxribatçılar İ.Hüseynov və V.Romanovun mühafizəsini M.Şmotkinin rəhbərlik etdiyi hərbcilərə tapşıraraq, enerji blokuna trotil və ammiak selitralarından ibarət maddələr qoymaqla partlatmış və televiziya verilişlərini kəsmişlər.

Televiziya mərkəzinin enerji bloku partladıldıqdan sonra polkovnik M.Şmotkinin göstərişinə əsasən hərbcilər avtomat silahları altında mühəndis İ.Hüseynova və elektrik montyoru V.Romanova hərbi forma geyindirərək, Televiziya mərkəzinin hasarından aşırıb Ali Sovetin binasına gətirmiş və orada onları enerji blokunu partladan təxribatçılar kimi yerli milis işçilərinə təhvil vermişlər. İ.Hüseynov və V.Romanovu 26 Bakı komissarları adına rayon daxili işlər şöbəsinə gətirərək orada saxlamışlar.

Televiziya mərkəzində partlayış törətməklə televiziya verilişləri kəsilmiş, bununla da həm xalq cəbhəsinin lideri E.Məmmədovun televiziya ilə çıxışının, həm də hərbcilə-

rin həmin gün Bakıya soxulmaları haqqında camaata məlumat verilməsinin qarşısı alınmışdır.

Rabitə nazirliyinin Televiziya Mərkəzində işləyən mühəndisi İsmət Gözəlova söhbət zamanı bildirdi ki, televiziyanın enerji blokunda partlayış olduqdan 15 dəqiqə sonra Televiziya Mərkəzinə enerji vermək mümkün idi. Lakin Mərkəzin rəhbərliyi bundan istifadə edib yeni avadanlıq almaq naminə buna razılıq vermədilər, televiziya bir neçə gün işləmədi. Görünür, Televiziya Mərkəzinin rəhbərliyi üçün yeni avadanlıq almaq, xalqa faciəni olduğu kimi göstərməkdən daha vacib imiş.

Cənub Qoşunları Birləşməsi qərarqahının rəisi general-leytenant M.Kolesnikovun 17 yanvar tarixli əmri ilə Televiziya mərkəzinin mühafizəsini qəbul edən polkovnik M.Şmotkin obyekt mühafizə etmədiyinə, enerji blokunun partladılmasına yol verdiyinə görə cəzalandırılmışdır. Enerji bloku partladıqdan sonra həmin obyektin mühafizəsində olan silahlı əsgərlər M.Kolesnikovun tapşırığı əsasında Televiziya mərkəzindən çıxarılaraq Nərimanov prospektində yerləşən Cənub Qoşunları Birləşməsinin qərarqahının mühafizə olunmasına göndərilmişlər.

Yanvar faciəsi ərafəsində hərbcilərin Bakı şəhərində yerləşdirilməsinin əleyhinə çıxması və bu haqda öz etirazını M.Qorbaçova və D.Yazova bildirmiş Bakı Ali ümumqoşun hərbi məktəbin rəisi vəzifəsini ifa edən polkovnik A.Savelyev və onun siyasi işlər üzrə müavini polkovnik A.Rusakov SSRİ Mudafiə nazirinin əmri ilə dərhal cəzalandırılmış, A.Rusakov aşağı vəzifəyə keçirilmiş və Bakıdan uzaqlaşdırılmış, A.Savelyev isə tamamilə ordu sıralarından tərxis olunmuşdur.

Ordu sıralarından tərxis olunmuş A.Savelyev gələcək yaşayış yerini, Bakını seçmişdir. O, Bakıda iş tapıb işləyirdi. Bakı şəhərində doğulmuş, Bakının I saylı məktəbini bitirmiş M.Şmotkin və arvadı isə yanvar hadisələr zamanı iki dəfə Moskvaya uçaraq, orada qaçqın kimi qeydə alınmış və iki dəfə qaçqınlar üçün ayrılmış vəsait almışlar.

SSRİ DTK sədrinin birinci müavini F.Bobkovun imzaladığı 17 yanvar 1990-cı il tarixli 129/B sayılı məxfi sənəddən aydın olur ki, Respublika televiziya və radio verilişləri şirkətinin kollektivi xalq cəbhəsinin təsiri altına düşdüyünə görə, xalq cəbhəsi liderlərinin xalqa müraciətinin efiə buraxılmasının qarşısı alınması üçün Azərbaycan Respublikası DTK-nın təklifi ilə xüsusi tədbirlər hazırlanmışdır ki, onlardan biri enerji blokunu parlatmaq nəzərdə tutuldu.

Bakıda «Zərbə» əməliyyatına rəhbərlik edən ordu generalı Varennikov

Respublikanın keçmiş rəhbərləri, o cümlədən, Azərbaycan Respublikası DTK-nin keçmiş sədri V.Hüseynov, Daxili işlər naziri A.Məmmədov, Azərbaycan KP MK-nin katibləri T.Orucov, R.Zeynalov və başqalarının ifadələrindən görüldüyü kimi yanvarın 20-ə keçən gecədə hərbiçilərin Bakıya soxulmasına rəhbərlik etmək üçün yanvarın 19-da günortadan sonra SSRİ Müdafiə naziri D.Yazov və SSRİ Daxili işlər naziri V.Bakatin Bakıya gəlmişdilər.

Həç təsadüfi deyildir ki, təcridən dırnağa kimi silahlanmış hərbiçilərin Bakıya soxulması əməliyyatına «Zər-

bə» adı verilmişdir. Azərbaycanın rəhbər işçilərinin, habelə Moskvanın nümayəndələri: Y.Primakov, A.Girenko, SSRİ Müdafiə nazirinin müavini, Quru qoşunları Baş hərbi komandanı, ordu generalı V.Varennikov və başqalarının iştirak etdiyi müşavirədə D.Yazov rəsmi bildirmişdir ki, SSRİ Ali Sovetinin sədri və Sov.İKP MK-nın Baş katibi M.Qorbaçov, Sov.İKP MK-nın Siyasi Bürosu və Ali Hərbi Şura adından «Zərbə» əməliyyatının keçirilməsinə rəhbərliyi bilavasitə ona tapşırılmışdır.

Sov.İKP MK-nın şöbə müdirinin müavini V.Mixaylovun və Azərbaycan KP MK-nın şöbə müdiri Ə.Daşdəmirov yanvarın 18-də Azərbaycan televiziyası ilə çıxış edərək Bakıda fəvqəladə vəziyyətin elan olunmayacağı və ordunun Bakıya girməyəcəyi haqqında çıxışları olmuşdur. Təbii ki, belə bir məqsəd güdüldü ki, şəhərdə iğtişaş, çəşqinliq, xüsusilə orduya qarşı çıxışlar olmasın. Buna baxmayaraq yanvarın 19-da küçələrdə və hərbi hissələrin Bakıya daxil ola biləcəyi güman edilən yerlərdə çoxlu adam toplanmışdı.

Piketlərdə çoxlu miqdarda adamların yığılmasına xalq cəbhəsinin liderləri İsa Qəmbərov, Etibar Məmmədov, Rəhim Qaziyev, xüsusilə Nemət Pənahov daha çox canfəşanlıq edirdilər. N.Pənahov hadisə günü Azərbaycan KP MK-nin ikinci katibi V.Polyaniçkodan hərbiçilərin Bakıya girəcəkləri haqqında məlumat aldıqdan sonra piketlərdə toplananları dağıtmaq əvəzinə, onlara silah gətirəcəyinə vəd vermiş, bu adamları silahlı orduya müqavimət göstərməyə çağırmışdır.

Yeri gəlmişkən, onu göstərmək istəyirəm ki, Ə.Daşdəmirov yanvarın 18-də televiziya vasitəsilə ordunun Bakıya girməyəcəyi haqqında xalqa «yalan» məlumat verilməsi ilə əlaqədar prokurorluğa çağırılaraq şahid sifətində dindirilmişdir. Ə.Daşdəmirov ifadəsində göstərmişdir ki, televiziya ilə çıxış ərəfəsində onu Ə.Vəzirovun otağına dəvət etmişlər. Orada Ə.Vəzirovdan başqa Moskvadan gəlmiş

Sov.İKP MK nümayəndələri Y.Primakov, V.Mixaylov, A.Girenko və V.Lobkov var idi. Öz aralarında aparılan müşavirədə qərara gəlmişlər ki, V.Mixaylov və Ə.Daşdəmirov televiziya ilə çıxış edib ordunun Bakıya girməyəcəyinə vəd etməklə xalqı sakitləşdirdinsilər. Həmin vaxt ordunun Bakıya girəcəyini Ə.Daşdəmirov bilmirmiş.

Müəyyən edilmişdir ki, SSRİ Müdafiə Nazirliyinin ordusu, SSRİ DİN-nin daxili qoşun hissələri və SSRİ DTK-nın xüsusi təyinatlı dəstələrinin Bakıya qəflətən girəcəyi planı işlənib hazırlandıqdan sonra, yanvar ayının 19-da SSRİ Ali Sovetinin sədri M.Qorbaçov, SSRİ Konstitusiyasının 119-cu maddəsinin 14-cü bəndinə zidd olaraq guya Bakıda yaşayan vətəndaşların mənafeyini və təhlükəsizliyini qorumaq məqsədilə 20 yanvar 1990-cı ildən Bakı şəhərində fəvqəladə vəziyyət elan olunması və ordunun Bakı şəhərinə daxil olması haqqında fərmanı imzalamışdır.

Həmin fərmanda SSRİ Konstitusiyasının 119-cu maddəsinin 14-cü bəndinə əsaslanması və bu tədbirin vətəndaşların mənafeyi və təhlükəsizliyinin qorunmasına yönəlməsi göstərilə də, faktiki olaraq SSRİ Konstitusiyasının həmin maddəsinin tələbi kobud surətdə pozulmuş və fərmanın fəaliyyəti tamamilə Bakı şəhərində yaşayan dinc əhəlinin mənafeyi əleyhinə və onların həyatının qəsdinə yönəlmişdir.

Belə ki, SSRİ Konstitusiyasının 119-cu maddəsinin 14-cü bəndinə əsasən hər hansı respublikada fəvqəladə vəziyyət elan olunması üçün həmin respublikanın Ali Sovetinin razılığı tələb olunduğu halda, suveren Azərbaycan Respublikasının Ali Sovetinin razılığı alınmamışdır.

20 yanvar 1990-cı il tarixdə Sovet ordusu qoşunları Bakıya daxil olduqdan və çoxsaylı insan tələfatına yol verildikdən sonra Azərbaycan Respublikası Ali Soveti Rəyasət heyətinin sədri E.Qafarova bütün maneələri dəf edərək gecəyarısı Televiziya və radio verilişləri şirkətinə gəlmiş,

З А Я В Л Е Н И Е
ПРЕДСЕДАТЕЛЯ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВОГО СОВЕТА
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ССР

КАФАРОВАЯ Э.М.

От имени азербайджанского народа, всех граждан республики заявляю решительный протест в связи с грубым нарушением суверенитета Азербайджанской ССР и объявлением Президиумом Верховного Совета СССР чрезвычайного положения в столице республики г. Баку, во исполнение которого была проведена жесткая акция против мирного населения с применением тяжелой боевой техники и автоматического оружия, приведшая к многочисленным человеческим жертвам, среди которых молодежь, женщины, старики и дети.

Со всей ответственностью заявляю, что высшими органами власти и управления Азербайджанской ССР не принималось решения о введении чрезвычайного положения в г. Баку и не давалось согласия на принятие подобного решения Президиумом Верховного Совета СССР. Вся ответственность за пролитую кровь лежит на тех органах и тех должностных лицах СССР, которые принимали это решение и обеспечивали его непосредственное исполнение.

Азербайджанский народ никому не простит трагической гибели своих дочерей и сыновей.

20 января 1990 г.

televiziya işləmədiyindən radio vasitəsilə Azərbaycan xalqı və Azərbaycanda yaşayan bütün vətəndaşlar adından çıxış edərək, SSRİ Ali Soveti sədrinin Bakıya qoşun yeritməsini və Azərbaycan Respublikasının razılığı olmadan Bakı şəhərində fəvqəladə vəziyyət elan olunması haqqında fərman verilməsini pisləmiş və tökülən nahaq qanlar üçün qanuna zidd verilmiş fərmanı imzalayan şəxsin məsuliyyət daşdığını bildirməklə lənətləmişdir.

Şəhərdə komendant saatının olmasına baxmayaraq, E.Qafarovanın hadisədən bir neçə saat sonra, gecəyarısı Televiziya Mərkəzinə gəlib, televiziya işləmədiyindən, radio ilə çıxış etmişdi. Lakin bəzi müxalif qəzetlər bu çıxışı gecikmiş çıxış adlandırmışlar. Lakin onlar bunu başa düşməmişlər ki, yüksək vəzifə sahibi olan E.Qafarova, heç kimdən, heç nədən qorxmadan Azərbaycan xalqı adından çıxış etmiş və Bakıya qoşun yeridən, özündən qat-qat yüksək vəzifədə olan şəxsi lənətləmişdir. Bu çıxışı o, qoşun Bakı şəhərinə yeridildəndən əvvəl edə bilməzdi.

Aydın olmuşdur ki, Bakı şəhərində baş vermiş yanvar qırğının əsas və birinci sayılı banisi M.Qorbaçov olmuşdur. Onun şəxsi rəzil keyfiyyətləri vəzifədə olduğu vaxtlarda açıqlanmışdı. Keçmiş Kabardin-Balkan Muxtar Respublikasının baş meşəbaxanı Hüseyn Zalixanov 1997-ci ildə «Sobesednik» qəzetinin müxbiri M.Serdyukova verdiyi müsahibəsində deyir ki: «Mənim gözümlün qarşısında olub: Suslovu Narzan çeşməsinin üstünə gətirilər. Onun ayaqqabısı qırmızı pəlçiqə bulanmışdı. Bunu hamıdan əvvəl görən M.Qorbaçov boksçu cəldliyi ilə ayaqlarına atılıb, cibindən çıxartdığı dəsmalla ayaqqabısını sildi və sonra da əyildiyi yerdən qalxmadan Suslovdan üzr istəyirdi... O da kişidir?»

SSRİ-nin Xalq deputatlarının 3-cü qurultayında Çeçenstandan olan fəhlə S.Umalatova üzünü M.Qorbaçova tutaraq demişdi: -«Siz dağını, aclıq, sarsıntı və göz yaşları yaradırsınız, günahsız adamların qətlinə, məhvinə bais

olursunuz, bizim əzab çəkmiş ölkəmizin əmin-amanlığı və dincliyi naminə Siz tutduğunuz vəzifədən getməlisiniz.»

Sovet ordusunun tanklarından sonra

Ancaq M.Qorbaçov başqa cür fikirləşirdi. O, nəyin bəhasına olursa-olsun, istər ayrı-ayrı şəxsiyyətlərin, məsələn Heydər Əliyev kimi, görkəmli siyasi xadimi, müdrik, mətənatlı, hadisələrdən yaxşı baş çıxaran Siyasi Büro üzvünü vəzifədən uzaqlaşdırmaqla, istərsə də xalqları toqquşdurub qanla nəticələnən münaqişələr yaratmaqla, yüz minlərlə adamın doğma yurdundan didərgin düşməsinə bais olmaqla vəzifə kürsüsünü saxlamaq qətiyyətində idi.

1995-ci ildə M.Qorbaçovun «Həyat və islahatlar» kitabı çapdan çıxdı. Hitlerin məşhur «Mayn kampf»-ni xatırladan bu memuar-kitabın hər bir sətrində öz şəxsiyyətini ucaltmaq, başqalarını alçatmaq, hadisələri dolaşdırıb özünün qandığı kimi, ağa qara, qaraya ağ demək qəsdini hiss olunur.

M.Qorbaçov, adı çəkilən kitabında açıqca yazır ki, Bakı şəhərinə qoşun yeridilməsi onun şəxsi iradəsi ilə olmuşdur. Güya o, qəflətən Bakıya qoşun yeritməklə daha çox insan qırğının qarşısını almışdır. Bəs qanun? Hansı

qanuna istinad edib iki milyondan artıq əhalisi olan böyük bir şəhərdə fəvqəladə vəziyyət elan etməklə başdan ayağa kimi silahlanmış çoxminli ordunun Bakıya soxulmasına fərman vermişdir? Əlbəttə o, ətrafında cəmləşmiş satqın ermənilərin felinə düşmüş və öz rəzil siyasətini həyata keçirməklə vəzifəsindən sui-istifadə etmişdir.

Bakıda baş verən hadisələrə nəzarət etmək və mütəmadi olaraq ona məlumat verilməsi üçün M.Qorbaçov ermənipərəst Y.M.Primakovu Bakıya göndərmişdi. Bakıda yanvar faciəsi baş verməmişdən xeyli əvvəl, 1989-cu ilin yazında Y.Primakov Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin əsas təşkilatçıları Robert Koçaryanı və Maksim Mirzəyanı öz mənzilində qəbul etmiş və Dağlıq Qarabağ məsələsinin «həlli yollarını» onlara aydınlaşdırmışdır. Y.Primakov, 1999-cu ildə çapdan çıxmış «Böyük siyasətdəki illər» kitabında yazır ki, R.Koçaryan və M.Mirzəyanı qəbul edəndə tələblik illərindəki dostum Kostya Qeyvandov, N.Mikoyan və onun oğlu, məşhur musiqiçi Stas Namin də iştirak edirdilər. İrsən anasından (red.-erməni millətindən olan Lauradan) götürmüş qonaqpərvərliyi ilə qızım Nana bizə xidmət edirdi.

Y.Primakovun «Böyük siyasətdəki illər» kitabında belə bir yazıya da rast gəlirik: «Yanvarın 19-da Azərbaycan Kommunist partiyası MK-in katibi Vəzirovun otağında idim. Bu vaxt Qorbaçovun telefon zəngi oldu və bildirdi ki, Ali Sovetin Rəyasət heyətinin Bakıya qoşun yeridilməsi haqqında qərarı qəbul olunmuşdur. Mən ona bildirdim ki, hərbi əməliyyatlara rəhbərlik edə bilmərəm. O cavab verdi ki, Müdafiə naziri Yazov və Daxili İşlər naziri Bakatin bir saatdan sonra Bakıya uçaqlar».

1988-1990-cı illərdə M.Qorbaçovun yanında məsləhətçi-müşavir vəzifəsində işləyən A.Qraçev «Qorbaçov» kitabında həmin illəri belə təsvir edir: «1989-cu ilin axırlarında Bakının havasından qan qoxusu gəlirdi. O vaxtlar Azərbaycanda (Moskvada da) bir çoxları qan tökülməsini

insan qırğınına yol verilməsini istəyirdilər. Bəziləri «repressiyaya əl atan Mərkəzə» qarşı ictimaiyyətin rəyini artırmaq, digərləri isə İttifaq qüvvələrinin ictimaiyyətə qarşı güc işlətməsinin tərəfdarı idilər. Pribaltika və Gürcüstanda «Xalq cəbhələrinin» fəaliyyəti bir daha təsdiq edirdi ki, Moskvaya qarşı nə qədər sərt və dramatik mövqedə olsalar bir o qədər isə Qorbaçov siyasətinin möhkəmlini və bu kimi çıxışlara qarşı dözülməz olmaq «dərsini vermək» istəyirdi... Bakıya göndərilmiş DİN daxili qoşunları şəhərdə baş verən hadisələrə müdaxilə edilməsinə komandanın olmaması və ya Azərbaycan rəhbərliyinin gözləmə siyasəti yeritməsindənmi, hadisələrə laqeyd münasibət bəsləyirdilər.

Kimdir ekstremist

Yanvarın 13-15-də Bakıda erməni və ruslara qarşı olan çıxışlardan sonra da Qorbaçov öz hərəkətsizlik siyasətində qaldı...Nəhayət, kütlənin itaətsizliyi, evlərin yandırılması, insanların ölümünə səbəb olan hərəkətlər və simvolik olaraq dar ağacının MK binası qarşısına gətirilməsi haqqında Primakovun məlumatını aldıqdan sonra Qorbaçov Yazov və Bakatini Bakıya göndərdi. Onları Bakıya yola salarkən V.Kryuçkov və A.Yakovlev məsləhət bildilər ki, «Tbilisi sindromu»nu təkrar etməsənlər, möh-

kəm olsunlar. Bakıya uçan nazirlər Qorbaçovdan şifahi tapşırıqdan başqa rəsmi sənəd-fərman verilməsini tələb etdilər. Qorbaçovun Qarabağ məsələsində olduğu kimi, «Siz gedin, yerdəki şəraitə uyğun hərəkət edin» məsləhətinə hər iki nazir rədd cavabı verdi. Bu vaxt Primakovun Bakıdan, kütlənin MK-nın binasına hücumu haqqında yeni «SOS» zəngi oldu. Belə vəziyyətdə Qorbaçov nazirlərə tapşırıq ki, Siz gedin, fəvqəladə vəziyyət elan olunması və Bakı şəhərinə qoşun yeridilməsi haqqında fərman veriləcəkdir və telefon dəstəyini götürüb Lukyanova zəng vurdu: «Anatoliy, mətni hazırla.»

A.Qraçev daha sonra yazır ki, M.Qorbaçov fərmanı imzalamamışdan əvvəl ümitsiz vəziyyətdə, heç bir kömək gözləmədiyi insana – Heydər Əliyevə telefonla zəng vurdu. Faktiki olaraq DTK-nin nəzarəti altında ev dustağı olan H.Əliyev ona köməklik edə bilməzdi. Təbii olaraq H.Əliyev belə də cavab verdi: «Baş vermiş hadisələrə mənim heç bir münasibətim yoxdur.»

Biz cinayət işinin istintaqına başlayanda Bakıda yanvar faciəsində rolunu oynayan M.Qorbaçov, Y.Primakov, V.Kryuçkov, F.Bobkov və başqalarının memuar kitabları və 20 yanvar faciəsi haqqında fikirləri ilə tanış deyildik.

Bakıda fəvqəladə vəziyyətin elan olunması və çoxminli ordunun şəhərə soxulmasına kim tərəfindən razılıq verilməsi, belə bir fərmanın verilməsində hansı hüquqi qanunlara əməl olunması kimi suallara cavab axtarmalı idik.

Bundan əlavə aşağıdakı suallar bizi düşündürürdü:

-Ölkə başçısının təkləkdə Bakıya qoşun yeridilməsi haqqında fərman verməyə hüququ var idimi?

-Azərbaycan Respublikasının Ali hakimiyyət orqanıdan bu bərdə icazə alınmışdı?

-Bu məsələ Sov.İKP MK Siyasi Bürosunda və ya SSRİ Ali Sovetində müzakirə olunmuşdurmu?

-Ordunun Bakı şəhərinə yeridilməsinə əsas var idimi?

-Ordunu Bakıya dəvət edənlərin olubmu, əgər olubsa, onun səbəbləri müəyyənləşdirilməli idi.

-Ordu Azərbaycanı Azərbaycanın Ali hakimiyyət orqanları tərəfindən dəvət olunubsa, ona qəsbkar ordu adı vermək olarmı?

-Televiziyanın enerji bloku kimlər tərəfindən və nə səbəbə partladılmışdır?

-Hərbçilər və mülki vətəndaşlar kimin güllələrinə tuş gəlmişlər?

Bütün bu suallara istintaq zamanı düzgün, rəsmi sənədlərə və qanunlara istinadən cavab tapılmalı və hər birinin hərəkətinə prosesual qanunlar çərçivəsində qiymət verilməli idi.

Göstərilən sualların cavablarının əksəriyyətini Moskvada axtarmalı idim. Bu məqsədlə avqust ayında 15 günlük ezamiyyət götürüb Moskvaya uçdum.

Moskvaya uçan günün gecəsi Moskvadan mənə telefon zəngi oldu. Zəng edən dələduzluğa görə axtarışda olan gəncəli Mustafayev Məhərrəm adlı şəxs idi. O, mənim Moskvaya gəlməyimlə maraqlanırdı. «Moskvaya gəlməyimi haradan bilirsən?» – sualına belə cavab verdi:

-Kəşfiyyat işləyir!.. Mən onun bu çoxmənalı cavabına bir o qədər fikir vermədim. Lakin sonrakı günlərdə «kəşfiyyatın həqiqətən işləməsinin» şahidi oldum.

Moskvaya uçub Azərbaycan nümayəndəliyindəki mehmanxanada yer alıb yenidən yerləşmişdim ki, yenə də M.Mustafayevin telefon zənginə cavab verməli oldum. O, təkidlə xahiş edirdi ki, evlərinə gedəm.

M.Mustafayev otağıma gəlməmiş kağızda haraya gəlməyim haqqında yazıb yataq otağına qoydum. Az müddətdən sonra M.Mustafayev otağıma gəldi. Onunla görüşüb qısa söhbətdən sonra onun dəvəti ilə evlərinə getdim. Hiss olunurdu ki, məni qarşılamaq üçün hazırlıq da görmüşdür. M.Mustafayev maqnitafon lentini maqnitafona yerləşdirib bir neçə gün əvvəl mənim olduğum otaqda yeni doğulmuş qızının ad gününü qeyd olunması məclisini nümayiş etdirdi. Məclisin masabəyi (tamadası) Yevgeni

Primakov idi. Ondan başqa məclisdə bir neçə nəfər də tanınmış şəxs var idi. Stol arxasında M.Mustafayev məndən xahiş etdi ki, 20 yanvar hadisəsi ilə əlaqədar Primakovu dindirməyim. Mən onun xahişinə rədd cavabı verdim və bildirdim ki, Bakıdakı yanvar faciəsinin bütün sirrləri onda – Y.Primakovdadır. O, mənə daha ətraflı məlumat verə bilər. Belə vəziyyətdə M.Mustafayev telefonla zəng edib Y.Primakovla danışdı və sonra telefon dəstəyini mənə verdi. Y.Primakov məni əmin etdi ki, Moskvada olduğum müddətdə mütləq mənimlə görüşəcək və istintaqa lazım olan məlumatı verəcəkdir. Lakin onunla bir daha nə telefon əlaqəsi saxlaya bildim, nə də görüşdüm.

Buna baxmayaraq, Moskvada olduğum müddətdə M.Mustafayevin mənə xeyli köməkliyi dəydi. Onun vasitəsilə «Qorbaçov fondu» daxil ola bildim, M.Qorbaçovun köməkçisi Georgiy Sergeyeviç Ostroumovla, Sov.İKP MK Siyasi Bürosunun keçmiş üzvü A.N.Yakovlevlə görüşüb dindirdim. Leninqrad şəhər və Leninqrad Vilayət partiyası Komitələrinin keçmiş birinci katibi, sonralar Siyasi Büro üzvü olmuş A.Kuznetsovun oğlu, Qorbaçovun köməkçisi A.Kuznetsovla görüşdüm, onların bağ evlərinə də oldum.

A.Yakovlevlə söhbətim zamanı o, mənə bildirdi ki, Bakıda fəvqəladə vəziyyət elan olunması və qoşun yeridilməsi haqqında MK-nun Bürosunda və ya Ali Sovetin iclasında məsələyə baxılmamışdır. Bu məsələni M.Qorbaçovun rəhbərliyinə həll etmişdir. A.Yakovlevin kabineti «Qorbaçov fondu»da ikinci mərtəbədə, düz M.Qorbaçovun kabinetinin altında idi. O, şəhadət barmağını yuxarı qaldıraraq dedi: - «Bu, onun işidir».

A.Yakovlev eyni zamanda Azərbaycan rəhbərlərinin, o cümlədən A.Mütəllibov, V.Polyaniçko, H.Həsənov və M.Məmmədovun da Moskvaya çağırılması haqqında danışdı. Onun söhbətindən bəlli oldu ki, onların Moskvaya çağırılması heç də 20 yanvar hadisələrini müzakirə etmək

olmamışdır. Onların Moskvaya çağırılması, onlardan birini, Moskva şəhərinə qaçmış Ə.Vəzirovun yerinə Azərbaycan KP MK-in birinci katibi vəzifəsinə seçmək olmuşdur. Bunu duyan H.Həsənov M.Qorbaçovla yalvarmışdır ki, «məni seçin, mən Sizin etibarınızı qazanaram». Lakin H.Həsənovun Kommunist Partiyası sıralarında olmaqla yüksək vəzifədə işləməsinə baxmayaraq Xalq cəbhəsinə də işləməsinə Moskvada bildirilər. Ona görə də M.Qorbaçov ona nifrətlə baxırdı. H.Həsənovdan fərqli olaraq A.Mütəllibov M.Qorbaçovdan Bakı neftinin xaricə satılmasına razılıq almasının xahişini edirdi.

Moskva şəhərində olarkən Azərbaycanın keçmiş rəhbərləri Ə.Vəzirov, A.Mütəllibov və V.Polyaniçkonu da dindirdim. M.Mustafayevin geniş dairəyə mənsub olmasını nəzər alaraq onu A.Mütəllibovla da tanış etdim və bu tanışlıqdan öncə Mustafayevin dələduz və fırıldaqçı olmasını dəfələrlə ona bildirdim. Buna baxmayaraq, A.Mütəllibov sonralar memuar kimi yazdığı «7 ilin 70 anı» kitabında M.Mustafayevin tələsinə düşüb Moskva şəhərində ev almaq üçün ona külli miqdarda pul verməsindən və axırcının aradan çıxmasından yazmışdır.

Mən Moskvada olarkən Sov.İKP MK Siyasi Bürosunun keçmiş üzvləri A.Yakovlev, Y.Liqaçov, V.Kryuçkov, A.Lukyanov, D.Yazov (son dörd nəfər məndən əvvəl Azərbaycanın Baş prokuroru M.Babayev və onun köməkçisi İ.Əsgərov tərəfindən dindirilmişdir), habelə SSRİ Müdafiə nazirinin müavini, Quru qoşunları Baş hərbi komandanı, ordu generalı V.Varennikov və başqaları ilə olan danışıqlar və dindirmələr zamanı göstərilən şəxslərin heç biri Bakıya qoşun yeridilməsi və ya fəvqəladə vəziyyət elan olunması haqqında məsələnin Sov.İKP MK Siyasi Bürosunda və ya SSRİ Ali Sovetində baxılmasını təsdiq etmədilər.

Cinayət işi üzrə şahid qismində dindirilmiş Azərbaycan Respublikasının keçmiş rəhbərləri Ə.Vəzirov, A.Mütəllibov

təllibov, V.Polyaniçko, E.Qafarova və başqaları da Bakıda fəvqəladə vəziyyət elan olunması və Bakı şəhərinə qoşun yeridilməsi haqqında razılığın olmasını təsdiqləmişdilər.

E.Qafarovanın istintaqa verdiyi ifadəsindən görünür ki, yanvarın 19-da, saat 15.30 radələrində SSRİ Ali Soveti rəyasət heyəti sədrinin müavini A.Lukyanov ona telefonla zəng edərək Bakıda fəvqəladə vəziyyət elan olunması və Bakı şəhərinə qoşun yeridilməsi haqqında fikrini soruşmuşdur. E.Qafarova qəti olaraq narazılığını və belə bir hala yol verilsə Bakıda Tbilisi şəhərində tökülən qandan daha artıq qan töküləcəyini bildirmişdir. Buna baxmayaraq, həmin gün Bakı şəhərinə qoşun yeridilməsi və fəvqəladə vəziyyət elan olunması haqqında fərman verilməmişdir. Fərmanda Bakı şəhərində yaşayan vətəndaşların mənafeyi və təhlükəsizliyi naminə fəvqəladə vəziyyət elan olunması göstərsə də fərmanın təsiri əksinə olmuşdur. Həmin fərmanın tətbiqinə uyğun olaraq silahlı qoşunların qəflətən Bakıya soxulması nəticəsində 130 nəfər həlak olmuş, 700 nəfərə qədər şəxs yaralanmış, onlarla mənzil hərbiçilərin güllələrindən od tutub yanıb, avtomaşınlar tankların altında qalaraq əzilmiş, evlər, mağazalar, emalatxana və restoranlar komendant saati təyin olunmuş vaxtlarda əsgərlər tərəfindən qarət olunmuşdur. Sovet əsgərinin Bakı şəhərində törətdiyi cinayət nəticəsində 162 azyaşlı uşaq anasız və ya atasız yetim qalmışdır.

SSRİ Ali Soveti Rəyasət heyətinin 15 və 19 yanvar 1990-cı il tarixli fərmanlarına əsaslanaraq bir neçə gün ərzində Bakı, Neftçala, Lənkəran, Cəlilabad və başqa rayonlarda xalq cəbhəsinə mənsubiyyətinə görə şübhələndən 796 nəfər şəxs 30 sutkalıq həbs cəzasına məruz qalmışdır. Həbsə alınanların əksəriyyəti evlərindən, çırpacaq bir köynəkdə götürülərək soyuq yanvar günlərində Şüvəlan təcridxanasına salınmış, bir hissəsi isə Bakıdakı təcridxanalarda yer olmadığından Rostov və Ulyanovsk vilayətlərinə göndərilmişdir.

SSRİ Xalq deputatları – alim T.İsmayılov, bəstəkar A.Məlikov, həkim A.Namazova, fəhlə S.Vəzirova və başqaları həbsə alınanların əsassız, qanuna zidd olmalarını başa düşərək SSRİ Ali Sovetinə, SSRİ Baş Prokuroruna və Azərbaycan Respublikası prokuroruna rəsmi olaraq deputat sorğusu ilə müraciət edərək, bu kimi qanunsuz hərəkətlərə son qoyulmasını və əsassız həbs olunanların dərhal həbsdən azad olunmalarını tələb etmişlər. Buna baxmayaraq, Azərbaycan Respublikasında bu işə bilavasitə cavabdeh olan, qanunların düzgün əməl olunmasına nəzarət edən Azərbaycan Respublikasının prokuroru İ.İsmayılov bütün bu kimi qanunsuz hərəkətlərə göz yumur və ya da qanuna zidd həbsə alınmaları əsaslı sayırdı.

M.Qorbaçovun imzaladığı 15 yanvar 1990-cı il tarixli fərmanın əsliində Bakı şəhərinə aidiyyəti yox idi. Həmin fərmanın tətbiqlərinə uyğun olaraq Dağlıq Qarabağ və Ermənistanla sərhəd rayonlarda qanun pozuntularına yol verən şəxslər 30 sutka müddətində həbs oluna bilərdilər. Həmin fərmanın Bakı şəhərində tətbiqi qanunsuz hal idi. 19 yanvar 1990-cı il tarixli fərman isə SSRİ Konstitusiyasının 119-cu maddəsinin 14-cü bəndinə zidd olduğundan, Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin razılığı olmadan Bakı şəhərində fəvqəladə vəziyyətin tətbiq olunması, 22 yanvar 1990-cı il tarixdə Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sessiyası tərəfindən ləğv edilmişdir. Azərbaycan Respublikasının prokuroru İ.İsmayılov sessiyanın qərarından xəbərsiz kimi, 796 nəfərin əsassız olaraq həbs olunmasına göz yumaraq onların qanunauyğun olmasını təsdiqləyirdi. O, SSRİ Xalq deputatları T.İsmayılov, A.Məlikov, A.Namazova, S.Vəzirova və başqalarının imzaladıkları deputat sorğularına cavab olaraq 796 nəfərdən bir neçəsi müstəsna olmaqla qalanlarının həbsə alınmalarını əsaslı saymışdı.

Народным депутатам СССР
г.г. Исмаилову Т., Меликову А., Назимовой А.,
Везировой С., Ахмедову О., Гаджиеву И.

16.02.90г. 17/22-В-901.

На депутатский запрос от
03.02.90г.

Уважаемые товарищи депутаты!

Задержание граждан в административном порядке в Ленкоранском и Нефтечалинском районах произведено на основании Указов Президиума Верховного Совета СССР от 23 ноября 1988 года, 15 и 19 января 1990 года.

Прокуратурой республики проверена обоснованность содержания в СИЗО-3 задержанных граждан. С учетом Ваших замечаний проверены материалы задержания граждан в Ленкоранском и Нефтечалинском районах. Отступление от требований действующего административного законодательства, регулирующего порядок задержания граждан, не установлено. По фактам, содержащим в деяниях отдельных лиц признаки преступления, возбуждены и расследуются уголовные дела.

Выявлен ряд нарушений законов, допущенных при задержании других граждан, приняты меры к их устранению. В день доставки в СИЗО-3 22.01.90г. прокуратурой освобождены 49 граждан, которые были задержаны в пос. Кала 19.01.90г. до объявления комендантского часа военнослужащими в/ч 28001 и около 2-х суток содержались в войсковой части. По этому факту для проверки и принятия мер реагирования прокурору Бакинскому военного гарнизона направлена информация.

Кроме того, ввиду необоснованности задержания из СИЗО-3 освобождены граждане Естахов А.Р., Давба А.Л., Азиев Ф.М., Гаджиев Г.Г., Веллев Г.М.;

2

Результаты проверки обсуждены на оперативном совещании при заместителе Генерального прокурора СССР г. Абрамова И.П., где руководителями ответственных органов внутренних дел страны и республики строго указано на недопустимость нарушения законов при административном задержании граждан. По сигналам о применении со стороны военнослужащих физической силы к гражданам при задержании и доставке в специальные приемники, по указанию руководства Прокуратуры СССР представителями Главной военной прокуратуры ведется расследование. В связи с жалобами на непропорциональные действия военнослужащих при задержании граждан в Нефтечалинском районе, нами возбуждено уголовное дело и направлено для расследования по подследственности в военную прокуратуру. В производстве военной прокуратуры имеется также уголовное дело, возбужденное по аналогичному основанию, связанному с задержанием граждан в Ленкоранском районе.

По изложенным в справке депутатской группы фактам сообщаем, что граждане Сулейманов К.А., Халилов А.И., Гаджиев Г.Г. освобождены, Белтия Ф.Г. переведен в больницу, Вахабов Д.А. на основании определения народного суда района им. 26 Бакинских комиссаров переведен в СИЗО-1 для содержания под стражей в качестве обвиняемого по находящемуся в производстве суда уголовному делу, по которому был объявлен его розыск.

В настоящее время прокуратурой республики осуществляется надзор за законностью содержания в учреждениях МВД республики задержанных граждан.

Прокурор Азербайджанской ССР

Государственный советник
высшего 2 класса-

И.А. Исмаилов

Члену Верховного Совета СССР
тов. Исмаилову Т.К.

16.02.90г 17/22-8-90г.

45 29.01.90г.

Уважаемый Тофик Кязимович!

Задержание граждан в административном порядке в г.Баку и ряде районов республики произведено на основании Указов Президента Верховного Совета СССР от 23 ноября 1988 года, 15 и 19 января 1990 года уполномоченными на то органами внутренних дел; руководителями отдельных территориальных органов внутренних дел, военными комендантами участков и районов.

Задержанные в административном порядке граждане содержались в учреждениях МВД СССР и Азербайджанской ССР. Места содержания задержанных в соответствии с упомянутыми Указами определены Министром внутренних дел СССР. Вывозка части задержанных (77 человек) среди которых действительно были лица другой национальности, за пределы республики произведена по распоряжению руководства МВД СССР только до 29.01.90г. и затем прекращена. Проверять наличие в числе вывезенных граждан лиц, имеющих судимость, не представляется возможным из-за отсутствия подобного учета.

Формирование личного состава сотрудников учреждений, размещение в них задержанных входит в компетенцию МВД СССР и Азербайджанской ССР. По этим вопросам руководством МВД СССР Вам ответ направлен. По сообщению МВД СССР список задержанных передан народному депутату СССР тов. Меликову А. А. Ближайшие и родственники задержанных о месте и сроках их нахождения в специализированных учреждениях уведомляются через сотрудников милиции г.Баку и районов.

2

Прокуратурой республики проверена обоснованность содержания в СИЗО-3 задержанных граждан, изучены материалы в отношении всех.

Выявлен ряд нарушений законов, допущенных при задержании граждан, приняты меры к их устранению. В день доставки в СИЗО-3 22.01.90г. прокуратурой освобождены 49 граждан, которые были задержаны в пос.Нада 19.01.90г. до объявления комендантского часа военнослужащими н/ч 26001 и около 2-х суток содержались в войсковой части. По этому факту для проверки и принятия мер реагирования прокурору Бакинского военного гарнизона направлена информация. Других фактов содержания граждан в СИЗО-3 без протокола не выявлено.

Кроме того, ввиду необоснованности задержания в СИЗО-3 освобождены граждане Естеков А.Р., Давоа А.Л., Азизов Ф.Н., Гаджиев Г.Г., Веллев Г.М.

Результаты проверки обсуждены на оперативном совещании при заместителе Генерального прокурора СССР т.Абрамове И.П., где руководителями ответственных органов внутренних дел страны и республики строго указано на недопустимость нарушения законов при административном задержании граждан. По сигналам о применении со стороны военнослужащих физической силы к гражданам при задержании и доставке в специальные помещения, по указанию руководства Прокуратуры СССР представителями Главной военной прокуратуры ведется расследование. В связи с жалобами на неправомерные действия военнослужащих при задержании граждан в Нефтечальском районе, нами возбуждено уголовное дело и направлено для расследования по подследственности в военную прокуратуру. В производстве военной прокуратуры имеется также уголовное дело, возбужденное по аналогичному основанию, связанному с задержанием граждан в Ленкоранском районе.

В настоящее время прокуратурой республики осуществляется надзор за законностью содержания в учреждениях МВД республики задержанных граждан.

Прокурор Азербайджанской ССР
Государственный советник
3 класса -

Т.А. Исмаилов

SSRİ Ali Sovetin sədri M.Qorbaçov tərəfindən imzalanmış forman faktiki olaraq Azərbaycan xalqının mənafeyi və təhlükəsizliyinin qorunmasına deyil, Azərbaycanın demokratik hərəkatın boğulmasına və kommunist rejiminin saxlanılmasına yönəldilmişdir. M.Qorbaçovun keçirdiyi siyasət, eyni zamanda ibrət timsalında başqa respublikalarda da baş verə biləcək azadlıq hərəkatlarının qarşısını almaq məqsədi güdmüşdür.

1990-cı ilin yanvarın 19-dan 20-ə keçən gecə SSRİ Müdafiə Nazirliyinin ordusu, SSRİ DİN daxili qoşunları və SSRİ DTK-nin xüsusi təyinatlı dəstələri avtomat, pistolet, qumbara və pulemyotlarla silahlanmış əsgərləri, ağır tanklar və zirehli maşınlarla bütün maneələri dəf edərək insan tələfatına yol verməklə Bakı şəhərinə soxulmuşlar.

İstintaq zamanı müəyyən edilmişdir ki, SSRİ Müdafiə Nazirliyinin Baş hərbi-siyasət idarəsinin «Salyan kazarmaları»nda yerləşdirilən baş zabit heyəti əsgərlərə belə bir fikir təqlid etmişdilər ki, güya ətraf evlərin pəncərələri önündə və damlarda snayperlər var, təcili yardım və milis maşınlarında ekstremistlər yerləşmişlər. Bununla da əsgərlərdə xalqa qarşı nifrət oyatmaq məqsədi güdmüşlər. Daha çox əhali qırğınına yol verilməsi isə Sovet İttifaqının digər respublikalarının demokratik qüvvələri arasında Sovet ordusuna qarşı qorxu xofu yaratmaq niyyətidən irəli gəlmişdir.

Bundan əlavə, müəyyən edilmişdir ki, SSRİ Müdafiə Nazirliyi, SSRİ DİN və SSRİ DTK-nin rəhbərliyi tərəfindən əvvəlcədən hazırlanmış əməliyyata uyğun olaraq hərbcilər camaatın toplandığı yerlərin yaxınlığındakı evlərin damlarında snayperlər qoymuşlar. Onlar şəhərə soxulmamışdan az əvvəl bir neçə hərbcini güllə ilə vurub öldürmüş və yaralamışlar. Sonra həmin ölmüş və yaralanmış hərbciləri Bakıya soxulan qoşun hissələrinin şəxsi heyətinə göstərməklə, bunu yerli ekstremistlərin vəhşiliyi

kimi təqdim etmiş, onlarda yerli əhaliyə qarşı kin və nifrət oyatmışlar.

«Salyan kazarmaları»nın şimal nəzarət-buraxılış məntəqəsində növbədə olan serjant S.N.Pyatakov hələ hərbcilər şəhərə daxil olmamışdan 30 dəqiqə əvvəl snayperçi tərəfindən güllə ilə vurularaq qətlə yetirilmiş, tank və digər zirehli maşınlar həmin şimal məntəqəsindən şəhərə çıxarkən onun meyidi, əvvəlcədən hazırlanmış qırmızı tabutun içərisində «ekstremistlər tərəfindən öldürülmüş» kimi hərbcilərə nümayiş etdirilmişdir.

Yanvarın 20-də axşam saat 20-21 radələri arasında şəhərin Lenin meydanında yerləşdirilmiş 5459 və 3485 saylı hərbi hissələr arasında bir-birini başa düşməmək nəticəsində atışma başlanmış və nəticədə, hər iki tərəfdən, kapitan A.Maleyev, yefreytor S.Oleynik, sıravi əsgərlər V.Kovalyov və Q.Plyuşay öldürülmüş, əsgərlərdən Raçuk, Şukranov, Platonov, Qerman, Konovalov, Vinqradov, Doroqin, Qudkov və Milonov yaralanmışlar.

T.Bəhrəmov adına stadionun sahəsində məskunlaşmış 3665 saylı hərbi hissənin əsgərləri yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə Nərimanov rayon Partiya Komitəsinə mühafizə etmək üçün həmin istiqamətdə hərəkat edərək, Nəvai küçəsi ilə Çapayev küçələrinin kəsişdiyi yerdə onlara tərəf gələn avtobusa atəş açmışlar. Nəticədə avtobusun sürücüsü bir uşaq atası Əmməd Məmmədov, səmişinlərdən dörd uşaq atası Əflatun Kazımov, tələbə Elçin İsmayılov, fəhlə Tengiz Turabov və 13 yaşlı məktəbli qız Larisa Məmmədova həlak olmuşlar.

Həmin faktla əlaqədar SSRİ Baş Hərbi prokurorluğu tərəfindən dindirilmiş 3665 saylı hərbi hissənin xüsusi təyinatlı bölməsinin komandiri, baş leytenant S.Snitko öz «qəhrəmanlığını» belə izah edir: «Komandirlik etdiyü bölmənin əsgərlərinin hər biri 16 ədəd patronla «Makarov» tipli pistolet, hərəsində 30 ədəd patron olan 4 ədəd darağla «AKS-74» markalı avtomat, 2 ədəd «Çeremuxa-1» və bir ədəd «Çeremuxa-10» qranatları ilə silahlanmışdı-

lar. Nəvai küçəsi ilə Çapayev küçələrinin kəsişdiyi yerdə «İkarus» avtobusunun bizə tərəf gəldiyini gördükdə avtobusa atəş açdıq. Mən özüm 15 güllə atəşi açdım, qalan əsgərlər, hərəsi 20-40 güllə atəşi açdılar. Avtobus dayanandan sonra bir ədəd də «Çeremuxa-1» qumbara tulladım.» (hərbi prokurorluqda saxlanılan 60 cild cinayət işində bu kimi ifadələr çoxdur).

Həmin yerdə bir nəfər sırası əsgər – Tarakanov ölmüş, 13 nəfər: Şemet, Marqolin, Şarapov, Uşakov, Zubenko, Osokin, Şlyaxovski, Dzeban, Yanvar, Dyakov, İvanov, Arxipov və Doroskin qəlpə yaraları almışlar. Göründüyü kimi əsgərlərə qarşı avtobusda olan sərnişinlərdən atəş açan və ya onlara tərəf qumbara tullayan olmamışdır.

Hərbçilərin özləri tərəfindən öldürülmüş S.Pyatakov, A.Maleyev, S.Oleynik, V.Kovalyov, Tarakanov və Q.Pluyuşayın meyidlənin foto şəkilləri həmin il «Oqonyok» jurnalının fevral sayında azərbaycanlı ekstremistlər tərəfindən öldürülmüş kimi çap olunmuşdur. Bakıya soxulmuş hərbiçilər yerli əhalidən qorxaraq, öz canlarını mühafizə etmək üçün qarşılıqları çıxan əhalinin şəxsiyyətini, onların silahın olub-olmamasını yoxlamadan onlara, evlərin pəncərələrinə, maşınlara güllə atmışlar.

Sübut olunmuşdur ki, piketlərdə toplaşan camaat hərbiçilərin onlara atdıqları güllələrdən qorxaraq piket olan yerlərdən qaçarkən hərbiçilərin güllələrinə tuş gəlmişlər.

Baş leytenant S.Polyakovun rəhbərliyi ilə Azərbaycan Respublikası DTK-dən məxfi sənədləri 4-cü Ordunun qarargahına aparan BTR-lər 1 sayılı taksimotor parkının yaxınlığında yolun solunda dayanmış «Zaporjets» maşının üstünə çıxaraq onu əzmiş, maşından düşüb qaçmaq istəyən 13 yaşlı İbrahimov İlqar arxadan güllə ilə vurulmuşdur.

Bakı – Sumqayıt magistral yolunda, içərisində iki nəfər elmlər doktoru, bir nəfər elmlər namizədi olan «Jiqli» minik maşınının sürücüsü tank kolonnasının gəlmə-

sini görüb maşını yolun qırağına verib saxlamışdır. Hərbçi İvanov idarə etdiyi tankla dəstədən ayrılaraq maşının üstünə sürmüş, maşın tankın altında qalaraq əzilmiş, maşında olan sərnişinlər, elmlər doktoru, bir uşaq anası Məmmədova Svetlana, elmlər doktoru, dörd uşaq atası İbrahimov İbrahim və Mursaqulov İsmayıl həlak olmuşlar.

«Naxçıvan» mehmanxanasında yerləşən 3404 sayılı hərbi hissənin hərbiçiləri Bakıxanov küçəsindən Şmidt küçəsinə çıxan zaman tank və BTR-lərin səsində küçə qapılarına çıxmış əliuşaqlı qadınlara, silahsız qocalara yaxın məsafədən avtomat silahdan atəş açmışlar. Nəticədə 58 yaşlı M.Şərifov öldürülmüş, qucağında tutduğu 2 yaşlı nəvəsi və bir neçə nəfər qonşu güllə yarası almışlar. Zərərçəkmiş şəxs qismində dindirilmiş M.Şərifovun həyat yoldaşı ifadəsində göstərmişdir ki, o, ailə üzvləri və həyatdəki qonşularla birlikdə, Bakıxanov küçəsindən dönüb Şmidt küçəsi ilə şəhərin mərkəzinə tərəf irəliləyən tankların tır-tır səsinə küçə qapısına çıxaraq tanklara tamaşa etmək istəmişlər. Bu vaxt hərəkətdə olan tankların üstündə olan əsgərlərdən biri tankdan düşərək onlara yaxınlaşmış və iki-üç metr məsafədən əlindəki avtomatdan onlara atəş açmışdır. Həyat yoldaşı Mürvət aldığı güllə yarasından yerindəcə həlak olmuş, qucağındakı iki yaşlı nəvəsi və qonşulardan bir neçəsi, o cümlədən özü yaralanmışdır. Atəş açan əsgər isə yenidən tankın üzərinə çıxaraq hadisə yerindən uzaqlaşmışdır.

Bakı şəhərində fəvqəladə vəziyyət elan olunmamışdan bir saat əvvəl Bakı şəhərinə tərəf hərəkət edən polkovnik A.Lebedin komandası Qala qəsəbəsindən Mərdəkana gedən yolun qırağında, avtobus dayanacağında avtobus gözləyən, hər şeydən xəbərsiz insanlara atəş açmışdır. Çağırışla əlaqədar, yaralananlara tibbi yardım etmək üçün, hadisə yerinə gedən təcili yardım stansiyasının həkimləri Aleksandr Marxevka aldığı güllə yarasından təcili yardım maşınında həlak olmuşdur.

Əvvəllər xuliqanlığa görə məhkum olunmuş, Tula şəhərindən ordu sıralarına çağırılaraq, «əmin-amanlığı təmin etmək üçün» Bakıya göndərilmiş Straxov Serqey, Binə aeroportunda dayanacaqda sərnəşin gözləyən taksi sürücüsü İsmayilov Məmmədəlinin 34-03 AQB nömrəli maşınına minərək Qala kəndində olan hərbi aeroporta aparmasını təklif etmişdir. Taksi maşını Hərbi aeroporta çatmamış Straxov sürücü İsmayilovu bıçaqla vuraraq qətlə yetirmiş və maşına sahib olmaq istəmişdir. İsmayilovun 3 azyaşlı uşağı yetim qalmışdır.

Yanvarın 19-da axşam saat 23 radələrində öz qaymasını Binə aeroportuna aparmaq istəyən, üç uşaq atası Vladimir Tokarev qarşından gələn tank kolonnasını görüb idarə etdiyi maşını yolun sağına verərək dayanmışdır. Tankda olan əsgərlərdən biri ona avtomat silahdan atəş açaraq öldürmüşdür.

Aeroportda dostlarını yola salıb şəhərə qayıdan Elçin Mirzəyev və Yan Meeroviç Suraxanı yoxuşunda Lebedin dəstəsinə rast gəlmiş, müvafiq olaraq hərəsi 19 və 21 güllə yarası almışlar. Həmin yerin yaxınlığında, axşam növbəsindən işdən qayıdan, avtobus sürücüsü, beş uşaq atası Balahüseyn Mirzəbala oğlu aldığı güllə yarasından yerində keçinmişdir.

Həmin dəstə Əzizbəyov metrosuna çatdıqda başqa bir maşına atəş açmışlar. Yüklə maşının sürücüsü, üç uşaq atası Rövşən Rüstəmov 32 güllə yarası almışdır. Polkovnik A. Lebed Bakıdakı yanvar hadisəsindən sonra general rütbəsinə layiq görülmüşdür.

Neftçala şəhərində, 41450 sayılı Hərbi-hava desant hissəsinin əsgərləri tərəfindən, Xalq cəbhəsinə mənsubiyyətinə görə həbsə alınmış Əbülfəz Cəfərovun qolları və qıçları dəmir məftillə bağlanıb vertolyota tullanmış, o, boğularaq ölmüşdür.

Təsadüfi deyildir ki, heç bir təqsiri olmayan 17 yaşlı Bessantina Vera, 67 yaşlı Babayeva Sürəyya, habelə Oru-

cov Şəmsəddin, Mirzəyev Azad və Nikolayenko Alla öz mənzillərində, çay içəndə, pəncərədən əylənib hərbiçilərə tamaşa edən yerdə, üç uşaq atası Aslan Ağaverdiyev, iki uşaq atası Rəşid İsmayilov, iki uşaq atası Baba Xammədov öz evlərinin qarşısında, güllə yarasından xəsarət almışlara yardım göstərən zaman «əmin-amanlığı təmin etmək üçün Bakı şəhərinə gəlmiş» əsgərlərin güllələrinə tuş gəlib həlak olmuş, şəhidlik zirvəsinə qalxmışlar. Məhkəmə-tibb ekspertizalarının rəylərindən görüldüyü kimi həlak olanların 39 nəfəri arxadan və peysərdən vurularaq qətlə yetirilmişdir.

Hərbçilərin Bakı şəhərinə daxil olmalarını, onların şəhərə girəcək müddətə kimi Ali hərbi komandanlığın bir neçə üzvündən başqa heç kim yəqin bilmirdi. Ona görə də piketə toplanmış yerli camaat arasında, hərbiçilər Bakıya yeridilənə qədər onlara qarşı silah işlədən olmamışdır. Bundan əlavə, istintaq materialları ilə sübuta yetirilmişdir ki, yerli camaatda xalq cəbhəsinin bir sıra üzvləri tərəfindən hazırlanmış, içərisində yanacaq olan butulkalardan başqa digər odlu silahlar olmamışdır.

Biz aşkar etdik ki, SSRİ Hərbi prokurorluğu həmin cinayət işinin istintaqını xətm edərkən, evlərin damlarında yerli «ekstremistlərin» snayperləri olmasını göstərsələr də, bu heç bir hüquqi sənəd, şahid ifadəsi və başqa sənədlərlə sübuta yetirilməmişdir. Əksinə evlərin və mehmanxanaların damlarında hərbiçilərin snayperlərin olması heç bir şübhə oyatmır. Belə ki, hərbi prokurorluğun güman etdikləri və damlarında snayper yerləşdirilmiş «Naxçıvan» mehmanxanası, «Salyan kazarmaları» sahəsində olan kilsə, həmin kazarmaların şimal nəzarət-buraxılış məntəqəsinin yanındakı Tbilisi prospekti, 43 sayılı binalar tam hərbiçilərin nəzarəti altında olmuşdur. Həmin obyektlərdə «yerli ekstremistlərin» yerləşdirilməsi qeyri-mümkün idi.

«Naxçıvan» mehmanxanasında hələ yanvar ayının 14-də 3179, 3402 və 3404 saylı hərbi hissələrin şəxsi he-

yəti yerləşdirilmiş və yanvarın 20-ə kimi orada könər şəxslər olmamış, mehmanxana tamamilə hərbcilərin xidmətində olmuşdur. Belə bir vəziyyətdə «ekstremistlərin» əlində snayper silahı ilə mehmanxanaya daxil olub dama çıxmaq və pusuq qurmaq qeyri-mümkün idi.

Kilsə, «Salyan kazarmaları» sahəsində yerləşməklə on minlərlə hərbcinin arasında silahla kilsəyə daxil olub onun üstünə qalxmaq və oradan hərbcilərə güllə atmaq da qeyri-real hal kimi qiymətləndirilməlidir.

Buna baxmayaraq, müəyyən edilmişdir ki, ordu generalı V.Varennikovun əmri ilə həmin gün saat 24 radələrində hərbi tanklar I saylı taksimotor parkı tərəfindən «Salyan kazarmaları»nın hasarını dağıdaraq, piket olmayan səmtdən şəhərə girən zaman yaxınlıqdakı Azərbaycan Respublikası Dövlət maddi-texniki Təchizat Komitəsinin binasından böyük çaplı pulemyotlardan hərbcilərə atəş açılmışdır.

16 yanvar 1990-cı il tarixdə Novoçerkassk şəhərindən ordu sıralarına çağırılmış və həmin gün Bakı şəhərinə gətirilmiş serjant Aleksandr Boqaçevski ifadəsində göstərmişdir ki, yanvarın 19-da, saat 23 radələrində tanklar və zirehli maşınlarla (BMB) «Salyan kazarmaları»nın hasarını yarıb şəhərə çıxan zaman kazarma binalarının birinin 4-cü mərtəbəsindəki otaqdan işığı yandırıb söndürməklə, siqnal verilməsinin və bundan sonra yaxındakı hündür binanın damından böyük çaplı pulemyotlardan atəş açılmasının şahidi olmuşdur.

Azərbaycan Respublikası DİN Baş cinayət axtarış idarəsindən alınan əməliyyat məlumatından aydın olmuşdu ki, «Salyan kazarmaları»nda yerləşən 52332 saylı hərbi hissənin kəşfiyyat rotasının komandiri, baş leytenant Strijanov, polkovnik Orlovun əmrini yerinə yetirərək, snayper silahı ilə 7-8 nəfəri vurub öldürmüşdür. 63470 saylı hərbi hissənin rota komandiri baş leytenant Polyakov

«Salyan kazarmaları»nın qapısında R.İsayevi güllə ilə vurub öldürmüş, sonra isə BTR-lərlə «Naxçıvan» mehmanxanasının yaxınlığından keçən zaman «Volqa»-taksi maşınında olan sərnəşinlərə avtomat silahdan atəş açmışdır. Taksi maşının sürücüsü İ.Cavanşirov aldığı güllə yarısından yerindəcə ölmüşdür.

Şmotkin, Strijanov, Polyakov və başqalarının törətdikləri cinayətə görə məsuliyyətə cəlb etmək üçün onlarla işləmək – həmin şəxsləri prokurorluğa çağırmaq, dindirmək, lazım gələrsə üzləsə dirmək və s. əməliyyat işləri aparmaq üçün Daxili işlər naziri İ.Həmidova müraciət edib əməliyyat işçiləri ayırmaq haqqında bir neçə dəfə müraciət etsəm də, məktublarım ya cavabsız qalırdı ya da «nazirlikdə, hazırda əməliyyatçıların olmaması» cavabını alırdım.

Əvvəldə göstərdiyim kimi 20 yanvar faciəsi ilə əlaqədar SSRİ Baş Hərbi prokurorluğu tərəfindən aparılan cinayət işinin 99 cildindən ancaq 39 cildi əlimizə keçmişdi, qalan 60 cildini, bütün söylərimizə baxmayaraq Azərbaycan prokurorluğuna verməkdən imtina edirdilər.

Həmin cinayət işinin istintaqı ilə bağlı avqust ayında Moskvada ezamiyyətdə olarkən imkan tapıb Rusiyanın Baş hərbi prokurorunun müavini V.N.Paniçevlə əlaqə saxlaya bildim və aramızda olan danışıqdan sonra belə bir qərara gəldik ki, mən, cinayət işinin bizdə olan 39 cildinin, Rusiyanın hərbi prokurorluğu isə özlərində saxladıkları 60 cildin bütün materiallarının ksero surətlərini çıxarıb bir-birimizə göndərək.

Lakin Bakıya qayıtdıqdan və Azərbaycan Respublikası Ali Soveti Rəyasət heyətinin sədri İsa Qəmbərovu şahid qismində dindirdikdən sonra cinayət işinə olan münasibət dəyişdi. İsa Qəmbərova verdiyim sual deysən hakimiyyətdə olanları qırcıqlandırmışdı. İ.Qəmbərova belə bir sualla müraciət etdim: «Miting və piketlərə toplanmışlara Siz, xalq cəbhəsinin liderləri rəhbərlik etdiyi bir zamanda, Siz»

dən əvvəl həmin kürsüdə oturmuş E.Qafarova təsir edib onları piket və mitinqlərdən dağıda bilərdimi?»

Respublika Baş prokuroru müavini vəzifəsinə yenidən təyin olunmuş İ.Tatiyev, istintaqa rəhbərlik ona tapşırılsa da, 100 cilddən ibarət olan cinayət işinin materialları ilə tanış olmadan, müstəntiqlərin heç biri ilə söhbət aparmadan 28 avqust tarixdə mətbuat işçilərinə verdiyi müsahibədə elan etdi ki, «20 yanvar» hadisələri ilə əlaqədar aparılan cinayət işinin istintaqı onu qane etmir.

Səhəri günü, avqustun 29-da İ.Tatiyevin müsahibəsi qəzetlərdə çıxan kimi rəsmi raportla ona müraciət edib protestimi bildirdim. Raportunda göstərmişdim ki, 100 cilddən ibarət olan cinayət işi ilə tanış olmadan, iş haqqında istintaq aparən müstəntiqlərdən iş haqqında arayış tələb etmədən və istintaqın gedişinə bilavasitə rəhbərlik və cavabdeh olan şəxs, cinayət işinin istintaqının gedişindən narazı olması haqqında mətbuat oqranlarına öz fikrini söyləməsi istintaqın gedişinə qeyri-obyektiv təcavüz etmiş olur.

Sentyabrın 3-də Azərbaycan Respublikası Baş prokuroru vəzifəsini ifa etməyə yenidən təyin olunmuş M.Mütəlimov «cinayət işini obyektiv yoxlamaq» adı ilə komissiya yaratdı. Qərribə də olsa, Respublikanın Baş prokuroru yanında mühüm işlər üzrə baş müstəntiqin işinin yoxlanılması komissiyasının tərkibinə rayon prokurorluğunun işçisi salınmışdı.

Komissiya işə başlamamışdın öncə cinayət işinin materiallarını məndən aldılar. Mənim iştirakımı təmin etmədən gizli, bağlı qapı arxasında beş gün müddətində 100 cildlik işlə «tanış» olub cinayət işinin materiallarına qəti uyğun olmayan arayış tərtib etdilər. Tərtib olunmuş arayışa Prokurorluğun Kollegiya iclasında baxılana kimi bir ay müddətində cinayət işi mənə qaytarılmadı və iş üzrə heç bir istintaq hərəkəti aparılmadı.

Komissiyanın arayışını bir neçə gündən sonra prokurorluğa yenidən təyin olunmuş rəhbərlərdən xəlvəti olaraq əldə edib tanış oldum və ksero surətini çıxarıb özümdə saxladım. Arayışda ağı qara, qararı ağ rəngdə vermişdilər. Qərribəsi də o idi ki, mənim rəhbərlik etdiyim istintaq qrupuna öz tutduğu vəzifə çərçivəsində nəzarət etməli olan, lakin beş ay müddətində bir dəfə də olsa istintaqın gedişi ilə maraqlanmayan, xüsusilə mühüm işlər üzrə istintaq şöbəsinin böyük prokuroru A.İsmayılov da həmin arayışa imzasını qoymuşdu.

Respublika prokurorluğu tarixində birinci iş idi ki, bütün sənədlər kompüterə salınmış və proqramlaşdırılmışdı. Bundən əlavə, 200 səhifəlik jurnalda istintaq planı tərtib edilmiş və İ.Tatiyevdən əvvəl respublika prokuroru müavini tərəfindən təsdiq edilmişdi. İş planına uyğun olaraq istintaqda iştirak edən müstəntiqlər arasında iş bölgüsü aparılmış və hərəsinə ayrı-ayrılıqda iş sahəsi ayrılmışdı. İş üzrə ayrı-ayrı vəzifəli şəxslərin dindirilməsi üçün xüsusi plan tərtib edilmişdi. 1500 nəfərdən artıq zərərçəkənlər üçün kartoteka tərtib olunmuş, 200-dən artıq məhkəmə-tibb ekspertizası keçirilmiş, 696 nəfər şahid qismində dindirilmiş, zərərçəkən şəxs kimi tanınmış və başqa işlər görülmüşdür.

Arayışda isə bu işlərin görülməsi haqqında məlumat yox idi. Təkcə, hansı müstəntiqin neçə nəfər adam dindirilməsi haqqında məlumat verilmişdi.

Komissiya yaradılan gün İ.Tatiyevin başqa bir sərəncamı ilə mənim mətbuat orqanlarına müsahibə verməyim də qadağan edilmişdi. Sərəncamı tanış olmaq üçün mənə təqdim etdikdə, sərəncamın arxa tərəfində bu sözləri yazdım: «Mətbuat işçilərinə müsahibə vermək mənim Konstitusiyada nəzərdə tutulmuş hüququmdur. Buna İ.Tatiyevin qadağa qoymağa ixtiyarı yoxdur». Sərəncama imza edib qaytardım.

İ.Tatiyevin sərəncamından bir neçə gün əvvəl respublikanın Baş prokuroru M.Babayevin tapşırığına əsasən Azərinformun müxbiri A.Şərifova müsahibə vermişdim. /Müsahibənin mətni kitabda çap edilir./

Komissiyanın tərtib etdiyi arayışa Prokurorluğun Kollegiyasında baxılana kimi müsahibənin qəzetlərdə dərc olunması dayandırılmış və A.Şərifov Azərinformadan işdən kənarlaşdırılmışdı.

1992-ci ilin oktyabrın 10-da Azərbaycan Respublikası Prokurorluğunun Kollegiyasında, Baş Prokuror vəzifəsini ifa edən M.Mütəllibovun rəhbərliyi ilə həmin cinayət işinin istintaqının gedişi haqqında tərtib olunmuş arayış müzakirəyə çıxarıldı. Kollegiya iclasından bir neçə dəqiqə əvvəl arayışla məni rəsmi olaraq tanış etdilər. Komissiya üzvlərindən biri arayışın mətnini oxuduqdan sonra mənə söz verildi.

Çıxışında görülmüş işlər ətrafında danışdıqdan sonra M.Mütəllibov, İ.Tatiyev və komissiya üzvlərinə üzümü tutub bildirdim ki, küçədə, lotokda dondurma və ya siqaret satan şəxsin fəaliyyəti yoxlanıldıqda həmin şəxsin iştirakı təmin edilir. Siz isə 10 cildlik işlə beş gündə tanış olmaqla cəfəngiyat arayış tərtib etmiş, arayışla da məni bir neçə dəqiqə öncə tanış etmişsiniz.

Kollegiya iclasında arayışın qeyri-obyektiv yazılması və bütün çətinliklərə baxmayaraq böyük həcmdə iş aparılmasını nəzərə alan 10 nəfər kollegiya üzvündən 8 nəfəri mənim cəzalanmağımın əleyhinə çıxdı. Kollegiya üzvlərindən iki nəfəri, uzun müddət restoranlarda barmen vəzifəsində işləmiş, xalq cəbhəsi hakimiyyəti zamanı Dövlət katibi P.Hüseynovun qohumu kimi prokurorluq orqanlarına işə götürülmüş və kollegiya üzvü səviyyəsinə qalxmış, kadrlar idarəsinin rəisi İ.Zeynalov və mənimlə beş il Universitetin hüquq fakültəsində, sonralar Moskva, SSRİ Prokurorluğunun rəhbər işçilərinin ixtisasını artırmaq institutunda bir yerdə oxumuş S.İsgəndərov mə-

nim prokurorluq orqanlarından xaric olunmağıma səs verdilər. İki nəfər mənə töhmət elan olunması, qalan 6 nəfər, o cümlədən sırf cəbhəçi olan İ.Tatiyev və Bakı şəhər prokuroru Ç.Qəniyev saxta tərtib olunmuş arayışın ümumiyyətlə müzakirəsinin əleyhinə çıxdılar.

Kollegiya iclasının mənim xeyrimə yönəlməsini görəndən S.İsgəndərov M.Mütəllibova məsləhət bildi ki, yarım saatlıq fasilə elan etsin. Məqsəd, fasilə vaxtı saxta arayışın baxılmasına etirazını bildirən kollegiya üzvlərini «yola» gətirmək idi. Lakin fasilə də onlara kömək etmədi. Fasilədən sonra M.Mütəllibov elan etdi ki, kollegiya üzvlərinin narazılığına baxmayaraq o, Respublikanın Baş prokuroru və Kollegiyanın sədri kimi hüquqlarından istifadə edib mənə şiddətli töhmət elan edir.

İstintaq qrupuna daxil edilmiş müstəntiqlərdən T.Əliyev, S.Hacıyev, Y.Məmmədov, R.Rəhimov, N.Ələsgərov, B.Rüstəmov, N.Əliyev və A.Tağıyevin vəzifələrinə uyğun olub-olmamaları məsələsinin müəyyənləşdirilməsi üçün vaxtından əvvəl attestasiya keçirilməsi haqqında qərar qəbul olundu. Həmin müstəntiqlərdən B.Rüstəmov istisna olmaqla heç biri cəzalandırılmadı. B.Rüstəmov başqa bir işdə buraxdığı nöqsanlara görə prokurorluqdan xaric olunmuşdu.

Kollegiyanın qərarı ilə istintaq qrupunun rəhbəri vəzifəsindən azad olsam da, yenə qrupda saxlanıldım və qrupa rəhbərlik mənə həvalə olundu.

Oktyabrın 4-də M.Mütəllibovun imzası ilə mənə şiddətli töhmət verilməsi haqqında 992 saylı əmr meydana çıxdı.

Bir neçə gün sonra Azərbaycan Respublikası Baş prokuroru vəzifəsinə İxtiyar Şirinov təyin edildi. Onunla Bakı şəhər prokurorluğunda uzun müddət bir yerdə işləmişdim. İ.Şirinovu yaxşı tanıyırdım.

İ.Şirinov oktyabrın 19-da, axşam saat 21 radələrində məni kabinetinə çağırtdı. Onun oturuşundan, gözlərini yarıncıq açıb həmsöhbəti ilə münasibətindən, damağında

Kuba siqarı tutmağından hiss olunurdu ki, İ.Şirinov prokurorluğa atasının sədr olduğu kolxoz kimi baxır. O, əvvəlcə məndən «20 yanvar»-la əlaqədar olan cinayət işinin istintaqı haqqında məruzə etməyi tələb etdi. Mən istintaqın gedişi və qarşıya çıxan çətinliklər haqqında ətraflı məlumat verdim. Bu vaxt Dixili işlər naziri İ.Həmidov, Bakı şəhər prokuroru Ç.Qəniyev və başqaları onun otağına daxil oldular. İ.Şirinov onlarla bir-bir görüşüb öpüşdü və sonra mənimlə olan söhbətin sabah davam etdirəcəyini bildirdi.

Oktyabrın 20-də İ.Şirinov yenə də məni otağına çağıraraq iş üzrə ətraflı istintaq planı tərtib edib işin axırına kimi ona çatdırmağı tapşırırdı.

İş vaxtının qurtarmasına bir-iki saat qalmış 6-7 səhifədən ibarət olan istintaq planını aparıb ona verdim. İ.Şirinovun 3-cü mərtəbədə yerləşən otağından öz iş otağına, 6-cı mərtəbəyə qalxan kimi kadrlar şöbəsində işləyən katibənin telefon zənginə cavab verdim. Katibə qız utana-utana məni kadrlar şöbəsinə düşməyi təklif edirdi. Mən kadrlar şöbəsinə düşdükdə, orada, işdən azad olmağım və prokurorluq orqanlarından xaric olunmağım haqqında İ.Şirinovun imzaladığı əmrin surətini mənə verdilər. Əmrdə göstərilmişdi ki, istintaq zamanı kobud prosessual pozuntulara yol verdimə görə prokurorluq orqanlarından xaric olunuram.

Şirinov kimilərin hakimiyyətdə olduğu müddətdə onlarla qanun çərçivəsində danışmaq, öz hüquqlarını qanunla müdafiə etmək samanlıqda iynə axtarmaq kimi bir şey idi. Ona görə də heç bir yerə müraciət etmədim. Xəzər Dənizçiliyi idarəsində hüquq məsləhətçisi vəzifəsinə işə qəbul olundum.

Məlum Gəncə qiyamından üç gün sonra 1993-cü ilin iyul ayının 7-dən 8-ə keçən gecə yaşadığım mənzilin qapısı döyüldü. Qapıda iki-üç nəfər əli silahlı cavan dayanmışdı. Onlardan bir mənə müraciət edib bildirdi ki, S.Hüseynovun tapşırığı ilə gəlmişlər və xahiş edirlər ki, onlar-

la Gəncə şəhərinə gedib İ.Şirinov və qeyriləri haqqında olan cinayət işinin istintaqına rəhbərlik etməm. Onları başa saldım ki, artıq bir neçə aydır ki, prokurorluq orqanlarında işləmirəm, ona görə də mənə tapşırılan cinayət işinin istintaqı ilə məşğul ola bilmərəm, həmin işlə məşğul olmaq üçün birinci növbədə prokurorluq orqanlarına qayıtmalı və mənim pozulmuş hüquqlarım bərpa olunmalıdır. Onlar məni başa düşüb geri qayıtdılar.

20 iyul 1993-cü il tarixdə Azərbaycan Respublikası Baş prokuroru Ə.Ömərovun əmri ilə yenidən prokurorluq orqanlarına bərpa olunmağım və Azərbaycan Respublikası prokurorluğunun birinci istintaq şöbəsinə, xüsusilə mühüm işlər üzrə böyük müstəntiq vəzifəsinə təyin olunmağım haqqında əmr verildi. Həmin əmrlə fasiləsiz iş stajım da əmr verilən tarixdən bərpa edildi.

Məni Gəncə hadisələri ilə əlaqədar başlanmış cinayət işini istintaq edən qrupa daxil etmişdilər. Həmin dövrdə İ.Şirinov DTK-nin tədrisxanasında həbsdə idi. İmkanim var idi ki, tədrisxanaya gedib onunla görüşəm. Bilirdim ki, mənim tələbimlə onu qolları arxasında gətirib mənə təhvil verməli idilər və mən ona ürəyimdən keçənləri söyləyə bilirdim. Lakin İ.Şirinov kimi şəxsiyyətsizlə görüşmək istəmədim. İstəmədim onun səviyyəsinə düşəm. Haqqında olan cinayət işinin materialları ilə tanış olub ətraflı istintaq planı tərtib etdim. İstintaq planını istintaq qrupunun rəhbərinə verib prokurorluq orqanlarından öz xahişimlə işdən çıxmağım haqqında Respublikanın Baş prokuroruna raport verdim.

Haqq-ədalət gec də olsa, öz yerini tapır. Lakin vəzifə almaq naminə illərlə bir yerdə oxuduğun, bir yerdə işlədiyini, həmişə ona etibar edib inandığın adamlarla ədaləti danıb, rəhbərliyin xoşuna gəlmək üçün saxtakarlığa, riyakarlığa əl atan şəxslərlə bir yerdə işləmək çətinidir.

Mənim fikrimcə, ictimaiyyətin mənafeyini qorumağa xidmət edən müstəntiq, prokuror və ya hakim, istintaq et-

diyi hər bir cinayət işində səhvə və ya bilə-bilə, qəsdən qanuna zidd qərar və ya hökm çıxarırsa, o, ictimai mənafeyə qarşı cinayət törətmiş olur. Belələri ilə birlikdə, çiyin-çiyinə işləmək, cinayətkara qoşulmaq kimi qiymətləndirilməlidir.

Qanuna təmənnasız xidmət etmək ən məsuliyyətli, müqəddəs iş sayılmalıdır. Qanuna vicdanlı xidmət etmək xoşbəxtlikdir, hətta bunun ucubından əzab və əziyyətlərə düşər olsan da.

Epiloq əvəzi. «20 yanvar» faciəsi ilə əlaqədar aparılmış cinayət işinin istintaqı zamanı, naqis hallarla da rastlaşdım. Faciə ilə heç bir əlaqəsi olmayan ölüm hadisələrini 20 yanvar hadisəsi ilə bağlamaq, şəhidlik vəsiqəsi almaq, şəhid ailəsi kimi mənzilini genişləndirmək, peniya almaq və s.

İmişli rayonunun Yalavacı kənd sakini İsmayilova Qəribxanım hələ 1989-cu ildə ayrı-ayrı müalicəxanalarda xroniki qastritdən müalicə olunduğu halda, həmin xəstəliyə güya 20 yanvar hadisələri zamanı düşər olduğuna görə Ə.Əliyev adına kliniki xəstəxananın filialından saxta arayış alaraq 20 yanvar faciəsinin 2-ci qrup əlili kimi peniya almışdır.

Nağıyev Osman 20 dekabr 1991-ci ildə Oktyabr rayon məhkəməsi vasitəsilə hələ bir yaşı tamam olmamış uşağının 20 yanvar faciəsi zamanı həlak olması haqqında sənəd əldə edərək Bakı şəhər İcra Hakimiyyətinə təqdim etmiş və İcra Hakimiyyəti sədrinin müavini S.Salmanovun imzası ilə ona k-n-60 sayılı, 7 may 1992-ci ildə R.Behbudov küçəsindəki mənzilinin genişlənməsinə dair sənəd verilmişdir. Halbuki, O.Nağıyevin uşağı hələ 1989-cu ilin dekabrında ağır, sağalmayan xəstəlikdən müalicə olunmuşdur.

Məlum 1988-ci il hadisələrindən sonra Ermənistandan köçüb Bakıda məskunlaşmış bir nəfər, Nərimanov rayon VVAQ bürosuna müraciət edərək 20 yanvar faciəsi

zamanı 16 və 18 yaşlarında iki oğlunun itməsini bildirməklə oğlanlarının ölümü haqqında şəhadətnamələr almış və həmin sənədlərdən istifadə edərək mənzillə təmin olunmuş, şəhid ailəsi kimi pensiya almışdır. İstintaq zamanı məlum oldu ki, onun arvadının 24 yaşı vardır. Belə çıxırdı ki, arvadı 6 və 8 yaşında olanda uşağı olmuşdur. Bu haqda onu dindirdikdə həmin şəxs bildirdi ki, onun oğlanları Rusiyada yaşayan arvadından olmuşdur. Biz Rusiyaya məktub göndərərək arvadını dindirdik. Arvadı bizim sorğuya cavab olaraq bildirmişdi ki, onun bir uşağı var, o da, onunla yaşayır. Həmin qadın keçmiş ərinin məktubunu da istintaqa təqdim etmişdi. Ər keçmiş arvadından xahiş edirdi ki, sorğu zamanı 16 və 18 yaşında uşaqlarının olmasını təsdiq etsin.

Nəhayət, istintaq zamanı müəyyən etmişdik ki, 20 yanvar faciəsi ilə əlaqəsi olmayan üç nəfərin meyidi Şəhidlər xiyabanında dəfn olunmuş və onların ailələri şəhid ailəsi kimi tanınmışdır. Onlardan biri dalaşma zamanı aldığı bıçaq yarısından, digəri avtomobil qəzasında ölmüşlər.

ZƏMANƏNİN BÖYÜK BƏLƏSİ: RÜŞVƏT QURĞULARI

1972-ci ilin fevral ayında Bakı şəhər prokurorluğuna baş müstəntiq vəzifəsinə təyin olunmuşdum. Bir neçə gündən sonra prokuror Ata Əliyev Bakı ət kombinatının vəsiqə bürosunun rəisi Kuşat Eyvazovun rüşvət alması faktı üzrə başlanmış cinayət işinin istintaqını mənə tapşırırdı. Cinayət işini icraatıma qəbul edib toplanmış materiallarla tanış oldum.

Bakı ət kombinatının iki nəfər işçisi: Babayev və Nuriyevin cinayət işində olan ərizələrindən görünürdü ki, kombinatın vəsiqə bürosunun rəisi Eyvazov fəhlələri ət oğurluğuna vadar edir və onlardan rüşvət alır. Rüşvət vermək istəməyənlər haqqında ət oğurlamaqları haqqında saxta protokollar tərtib etməklə onları cəzalandırır.

O vaxtlar hamıya məlum idi ki, ət kombinatının işçiləri işdən çıxanda 2-3 kq ət və ya kolbasa oğurlayırlar. Ona görə də Babayev və Nuriyevin şikayətləri inandırıcı olmasa da, təsbit olunmuşdu ki, Bakı şəhər prokurorluğu və Daxili İşlər Nazirliyinin işçiləri ilə birgə apardıqları əməliyyat nəticəsində Eyvazov Babayevdən 100 manat rüşvət alarkən yaxalanmış və həbsə alınmışdı. Yoxlama zamanı Eyvazovun iş otağındakı masanın gözündə 1,3 və 5 manatlıqlardan ibarət 290 manat əlavə pul müəyyən edilib götürülmüş və cinayət işinə əlavə edilmişdi.

Bu, praktikamda rüşvət almaq haqqında başlanmış birinci cinayət işi idi. Başqa cinayət işləri kimi, həmin işi də prosesual qanunda nəzərdə tutulan müddətdə hərtə-

rəfli, keyfiyyətli və tam istintaq edib məhkəməyə göndərmək istəyirdim.

Rüşvət cinayətləri ilə əlaqədar başlanmış cinayət işlərinin istintaqı məndə, cavan müstəntiqdə, az da olsa, müstəntiqin şəxsiyyətinə, onun professionallığına toxunan, acizliyini sübut edən hal kimi təsir oyadırdı. Belə ki, rüşvət işlərində müstəntiqdən professionallıq tələb olunmurdu. Rüşvət verən və rüşvət alan, əməliyyatda iştirak edən şəxslər dindirilməli, lazım gəldikdə aralarında üzlaşmə aparmaqla cinayət işinin istintaqını bitirib işi məhkəməyə göndərmək olardı.

Bir baxın, rüşvət verən prokurorluq orqanlarına rüşvətxordan şikayətlənir. Prokurorluq işçisi tədbir görüb baş verə biləcək cinayətin- rüşvət verilməsinin qarşısını almaq əvəzinə, həmin cinayətin törədilməsinə şərait yaradır. Rüşvət alana veriləcək pulun və ya pulların nömrələri əvvəlcədən protokola yazılır, pullar lyuminafor tozu ilə (ultra-bənövşəyi işıq altında parıldayır) tozlanır. Sonra işə həmin pullar rüşvət alana verilməsi üçün yenidən rüşvət verənə qaytarılır. Bundan əlavə süni olaraq hal şahidləri dəvət edilir və rüşvət alanın yaxalanması üçün əməliyyat qrupu yaradılaraq rüşvətxorun üzərinə göndərilir.

Rüşvətxor rüşvət aldıqdan və rüşvət verən rüşvətin verilməsi haqqında əvvəlcədən şərtlənmiş şərti işarəni verdikdən sonra əməliyyat qrupu işə başlayır və rüşvət alan yaxalanır.

Gülünc deyilmi? Bundan sonra istintaqın aparılmasına ehtiyac qalmır. Sənədləri göndər məhkəməyə, rüşvəti alana 5-10 il cəza təyin etsinlər. Hər bir cinayət təhlükəlidir. İstəyir xırda cinayət olsun, istəyir böyük, onun qarşısı dərhal alınmalı, cinayətin baş verilməsinə imkan verilməməlidir.

Gəlin bunu belə təsəvvür edək: totalım şikayətçi prokurorluğa müraciət edərək bildirir ki, «A» onu öldürmək istəyir və tədbir görüb ölüm cinayətinin qarşısını almağı tələb edir. Prokuror qəti tədbir görüb baş verə biləcək ci-

nayətin qarşısını almaq əvəzinə şikayətçini öldürmək istəyə əvvəlcədən nömrəsi yazılmış və patronla doldurulmuş silah göndərir. Cinayət baş verdikdən sonra cinayətkarın evində axtarış aparılır, silah tapılır və bununla da tərdilmiş cinayət sübuta yetirilmiş olur.

Rüşvət işlərində belə hallar müstəntiqin işini yüngülləşdirir. Müstəntiq professional fəaliyyətdən məhrum olur, artıq sübutlar toplamağa ehtiyac olmur. Bütün sübutlar cinayət baş verməmişdən əvvəl toplanır və cinayət işi ilə birlikdə müstəntiqə verilir.

Eyvazov rüşvət alandan sonra yaxalanıb prokurorluğa gətirilmişdi. Verilən 100 manat pul da cibindən çıxarılmışdı. Pulların nömrələri protokolda yazılmış nömrələrlə uyğun gəlirdi. Eyvazovun əllərində və şalvarının cibində kəsilib götürülmüş parçada lyuminafor tozu müəyyən edilmişdi.

Buna baxmayaraq Eyvazov özünü rüşvət almaqda müqəssir saymırdı, daha doğrusu rüşvət aldığı etiraf etmirdi.

Eyvazov ifadəsində göstərirdi ki, bir gün öncə Bakı meyvə-tərəvəz bazası Bakı ət kombinatının fəhlələrinə satılması üçün kombinatın həyətinə maşınlarla kartof gətirmişdi. Rüşvət verən Babayev kartof almaq üçün ondan 100 manat borca pul götürmüşdür. Səhəri günü aldığı borcu qaytaran zaman onu yaxalamışlar. Onun iş otağında masanın gözündə tapılan 290 manat pul isə kombinatın fəhləsi Abdullayevaya məxsusdur. Abdullayeva işə daxil olanda həmin pulu saxlamaq üçün ona vermişdir.

Babayevin onun haqqında yalan ifadə verməsini Eyvazov onunla izah edirdi ki, təxminən bir ay əvvəl Babayevin kombinatda işləyən arvadı ət oğurlayan zaman onun tərəfindən yaxalanmış və protokollaşdırılmışdır. Ona görə Babayevin arvadı kombinatdan işdən çıxarılmışdır. Babayev və Nuriyev isə digər fəhlələr kimi 3-5 kq. deyil, 100-200 kq. ət oğurlayırdılar. Eyvazov isə onlara böyük miqdarda ət oğurlamalarına imkan vermir.

Nəhayət Eyvazov ifadəsində göstərirdi ki, o, əvvəllər gözətçi işləyəndə hər üç gündən bir işə gəlir və gözətçi olduğu növbədə təxminən 15-20 nəfər, ay müddətində 65-80 nəfər ət oğrusu yaxalanırdısa, işdə olmadığı günlərdə cəmi 3-5 nəfər ət oğrusu qeydə alınır. Ona görə də vəsiqə bürosunun rəisi vəzifəsinə keçdikdən sonra hər gün işdə olur və ət oğruları yaxalanır və siyahı artır. Eyvazov ət oğrularına maneçilik edirdi.

Eyvazovun ifadəsi yoxlanılmalı idi.

İstintaq zamanı müəyyən edilmişdi ki, Eyvazov rüşvət almaqda yaxalandıqdan xeyli əvvəl əsassız olaraq işdən çıxarılmışdır. Bakının Nərimanov rayon xalq məhkəməsindən başlayaraq Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsinə qədər bütün instansiyalarda onun haqlı şikayətinə baxan olmamış və onun işə bərpa olunması haqqında iddiası rədd edilmişdir. Ancaq SSRİ Ali Məhkəməsinin mülki işlər üzrə Kollegiyası onun iddiasının əsaslı olmasını nəzər alaraq Eyvazovu yenidən Bakı ət kombinatına işə bərpa etmişdir.

Son bir ildə ət oğruları qeydə alınan kitablara baxış keçirdim. Həqiqətən də Eyvazovun ifadəsi təsdiq olunurdu. Eyvazov növbədə olduğu günlərdə ət oğrularının gündəlik sayı 15-20 nəfər, ayda 80-90 nəfərə çatırdı. Oğrular-dan alınıb kombinata qaytarılan ətin miqdarı 1000-1500 kq təşkil edirdi. Eyvazov növbədə olmadığı günlərdə ət oğrularının sayı 5-6 nəfər, oğurlanmış ətin miqdarı isə 20-30 kq. təşkil edirdi.

Eyvazov vəsiqə bürosuna rəis təyin olunduqdan sonra ət oğrularının sayı artıq ayda 150-170 nəfər təşkil edirdi ki, bu da ət oğrularının xeyrinə deyildi.

Ət oğruları qeydə alınan kitabda həqiqətən Babayevin arvadının da adı var idi.

Bundan başqa, prokurorluq tərəfindən hal şahidi kimi dəvət olunmuş şəxslərdən biri, əməliyyat keçirilən zaman Eyvazovun yaxınlığında dayanmış şəxs ifadəsi ilə təsdiq

edirdi ki, Babayev pulu verəndə Eyvazov ona dedi ki, «əgər yoxundursa, qoy qalsın sonra verərsən».

Nəhayət, Eyvazovun iş otağında, masanın gözündə tapılan 290 manat pulun sahibi fəhlə Abdullayeva də ifadəsində göstərir ki, həmin pulu Babayev və Nuriyevin tapşırığına əsasən saxlamaq adı ilə Eyvazova vermişdir. Həqiqətdə isə həmin pullardan Eyvazov yaxalananda, güya fəhlələrdən rüşvət şəklində yığılmış pul kimi istifadə olunmalı idi.

Eyvazov haqqında olan cinayət işi tamamlanmamış Nərimanov rayonunun milis şöbəsindən məlumat aldım ki, Babayev və Nuriyev müvafiq olaraq hərəsi 110 və 105 kq. ət oğurlayan zaman yaxalanmışlar.

Belə vəziyyətdə Eyvazov haqqında olan cinayət işinə xitam verilməklə beş aya yaxın müddətdə həbsdə saxlanılan Eyvazov həbsdən azad olunmalı idi. Lakin Bakı şəhər prokuroru buna razılıq vermədi. Eyvazovun əllərində və cibində lyuminafor tozunun olması, Babayevdən 100 manat alması onun xeyrinə olan bütün sübutlardan artıq idi.

Cinayət işi üzrə ittihamnamə tərtib edib təsdiq edilməsi üçün Azərbaycan Respublikası prokurorluğuna göndərdim. Bir neçə gündən sonra cinayət işi əlavə istintaq edilməsi adı ilə mənə qaytarıldı. Cinayət işi üzrə Respublika prokurorluğunun göstərişində işin məhkəməyə göndərilməsinə yönəldilmiş bir belə tapşırıq yox idi. İşin gələcək perespektivini onlar başa düşmüşdülər. Lakin işin xətm olunmasını özləri həll etməmişdilər.

Cinayət işini yenidən icraatıma qəbul edib yuxarı prokurorluq tərəfindən verilən göstərişlərin bir hissəsini yerinə yetirdikdən sonra Bakı şəhər prokurorunun razılığı ilə işə xitam verdim. Eyvazovun həbsdən azad olunması qərarına Bakı şəhər prokuroru öz möhürünü vurduqdan sonra qərarın icra olunması üçün təcridxanaya göndərilməsi məktubuna da imza etdi. Sentyabr ayında Eyvazov həbsdən azad edildi. Aylıq hesabatımda Eyvazov haqqın-

da olan cinayət işinin xətm olunmasını göstərib istintaq şöbəsinin rəisi B.Şevçonkoya təhvil verdim. Həmin cinayət işi xətm olunmuş kimi sentyabr ayının hesabatına düşdü.

Sentyabr ayının axırında Azərbaycan Respublikası prokuroru yanında mühüm işlər müstəntiqi vəzifəsinə keçməyim haqqında əmr verildikdən sonra mən işləməyə Respublika prokurorluğuna keçdim.

Eyvazov həbsdən azad olunduqdan sonra yenə də əvvəlki iş yerinə qayıtmaq istəsə də onu ət kombinatına işə götürmüşdülər. Yenidən məhkəmə baxışları başlanmalı idi. Bu ərəfədə Nərimanov rayon partiya Komitəsinin yığıncağında Azərbaycan KM MK-nın birinci katibi H.Əliyevin iştirak etməsindən istifadə edən Eyvazovu həbs etdirənlərdən biri çıxış edərək şikayətlənir ki, onlar rüşvət-xorluqla mübarizə edib rüşvətخورu yaxaladıqlarına baxmayaraq Bakı şəhər prokurorluğu rüşvətخورu həbsdən azad edir. Çıxış edən Eyvazovun işini misal kimi göstərir.

H.Əliyevin tapşırığına əsasən Eyvazovun işi yenidən təzələnməmiş və o, həbs edilməmişdi. Bakı şəhər prokurorluğu Azərbaycan KP MK-ə öz səhvlərinin düzəldilməsi haqqında məlumat da vermişdi.

Bakı şəhər prokuroru və onun istintaq şöbəsinin rəisi Mərkəzi Komitəyə göndərdikləri arayışda göstərmişdilər ki, güya mən Respublika prokurorluğuna işə keçəndə cinayət işini özümlə aparmış və orada xətm etmişəm, işin xətm olunması haqqında onlarla məsləhətləşməmişəm və cinayət işinin xətm olunmasından onların tamamilə xəbərləri olmamışdır.

Mərkəzi Komitənin inzibati orqanlar şöbəsində həmin məktubları mənə göstərib izahat tələb etdikdə dəhşətə gəldim. İnsan da öz vəzifəsi naminə başqalarına şər atmaqla həqiqəti bu qədər dana bilərmiş. Öz işçisini müdafiə etmək əvəzinə, özünü müdafiə edib işçisinə böhtan ata bilərmiş? Onların imzası və möhürü olan sənədlər cinayət işində, Eyvazovun təcridxanada saxlanılan işində və

imzalandıqları aylıq hesabatlarda var idi. Həmin sənədlərin yoxlanılmasını tələb etdim və yoxlama mənim dediklərimi təsdiq etdi. İnanıram ki, Bakı şəhər prokuroru və onun istintaq şöbəsinin rəisi Eyvazovun təqsiri olmamasını etiraf etsəydilər nə mən, nə onlar belə ağır cəzalanmazdılar. H.Əliyev haqsızlığa yol verən şəxs deyildi.

1974-cü ilin fevral ayında Bakı şəhər Partiya Komitəsinin 43-cü konfransında Azərbaycan KP MK-nin birinci katibi çıxışında Eyvazovun işini nümunə göstərərək rüşvət-xorluğa qarşı mübarizəni gücləndirməyi tələb etmişdi.

Bu çıxışdan sonra, həmin gün məni Azərbaycan Respublikası prokurorluğundan Bakı şəhər prokurorluğuna, bir neçə gündən sonra Lenin rayon prokurorluğuna köçürtdülər.

10-15 gün idi ki, Lenin rayon prokurorluğunda müstəntiq vəzifəsində işləyirdim. Şəhər telefon zənginə cavab verməli oldum. Mənimlə danışan rayon Partiya Komitəsinin birinci katibi Şakir Kərimov idi. O, məndən rayon prokuroru A.Əsgərova soruşdu. Əsgərov həmin gün Ali Məhkəmədə hansısa bir işlə əlaqədar ittihamçı kimi çıxış etməli idi. Ona görə də işə çıxmamışdı. Ş.Kərimova bu haqda məlumat verdikdən sonra o, rayon prokurorunun müavini İ.Rüstəmovu soruşdu. O da şəhər tezdən hələ işə gəlməmişdi. İş vaxtının başlanmasına 5-10 dəqiqə qalırdı. Rüstəmovun da hələ işə gəlməməsini katibə bildirdim. Bundan sonra Ş.Kərimov əmr formasında mənə tapşırırdı ki, şəhərə gedib Ali Məhkəmədə rayon prokurorunu tapıb saat 3-də raykomun bürosunda olmasını təmin edəm. Mən də ona cavab verdim ki, bunun üçün o, telefonda istifadə edə bilər, Ali Məhkəməyə gedərəm, birdən məni içəri buraxmazlar, onun tapşırığını yerinə yetirə bilmərəm.

Bu danışığından beş dəqiqə sonra Azərbaycan Respublikası prokurorunun müavini V.Gülməmmədov telefonla zəng edib məni şəhərə, öz yanına çağırırdı. Bir qədər danladıqdan sonra məni Respublika prokuroru Qamboy Məm-

mədovun yanına apardı. O da öz növbəsində Ş.Kərimovla olan danışığımızın məzmunu ilə maraqlandı. Mən olduğu kimi əhvalatı ona danışdım. Q.Məmmədov üzünü öz müavini V.Gülməmmədova tutub Ş.Kərimovun ünvanına rus dilində, rusların işlətdikləri ana söyüşü söydü və mənə tapşırırdı ki, Lenin rayon prokurorluğuna gedib işlərimi təhvil verəm. İsmayilli rayon prokurorluğuna işə keçməyim haqqında əmr verildi.

Vəziyyət getdikcə ağırlaşdı. Mənim partiya sıralarında qalıb-qalmamağımın mümkünlüyünü müzakirə etməli idilər. O vaxtlar partiya sıralarından xaric olmaq ən ağır həbs cəzasına bərabər idi. Bakı şəhər prokurorluğunun partiya uçotunda olduğumdan, məni oraya çağırırdılar.

Bakı şəhər prokurorluğunun partiya yığıncağında mənim məsələmə baxanda, bütün partiya üzvlərinin prokuror işçiləri olmalarına baxmayaraq, heç kəsi Eyvazovun haqqında olan cinayət işinin xətm olunması və ya onun məhkəmə məsuliyyətinə verilməsi üçün əsasların olub-olmaması maraqlandırmırdı. Onlar ancaq mənim partiya sıralarında qalıb-qalmamağımı müzakirə edirdilər. Mənim halıma yanan yox idi. Əsas canfəşanlıq edən də partiya təşkilatı katibi, prokurorluğun ümumi nəzarət şöbəsinin rəisi N.Məmmədov idi. O, öz çıxışında məni rüşvət-xorluğa qarşı mübarizə apara bilmədiyimdə, rüşvət-xoru əsassız olaraq azad etməkdə təqsirləndirib partiya sıralarından xaric etmək təklifini irəli sürdü. Onun təklifi partiya üzvləri tərəfindən müdafiə olunmasa da möhkəm partiya cəzası ilə cəzalanmaq təklifi irəli sürüldü. Məsələyə Bakı şəhər Partiya Komitəsinin bürosunda baxılmalı idi. Özümü müdafiə etmək üçün heç kəsdən icazə almadan Moskvaya – SSRİ Baş Prokurorluğuna şikayətə getdim. Orada SSRİ Baş Prokurorunun müavinlərinin birinin qəbuluna düşdüm və hadisəni olduğu kimi ona danışdım. O, mənim yanımı və istintaq idarəsinə Eyvazovun işini yoxlamaq tapşırığı verdikdən sonra telefon dəstəyini götürüb Bakıya, Azər-

baycan Respublikası Prokurorluğuna zəng etdi. Respublika prokuroru və onun müavini yerində tapmadı, idarənin rəisi A.Betkerlə danışıb xahiş etdi ki, mənim məsləhəmi Bakı Şəhər Partiya Komitəsinin bürosuna çıxarılmasında haqqında xahişini respublika prokuroruna bildirsən. Lakin A.Betker bu xahişi respublika prokuroruna çatdırıb çatdırmamasından xəbərim olmadı. Bir neçə gündən sonra məni Bakı Şəhər Partiya Komitəsinə çağırtdılar. Bürodan əvvəl Partiya Komitəsinin katibi E.Qafarova məni otağına dəvət edib bildirdi ki, izahatımla tanış olub. İzahatımda özümü heç bir şeydə təqsirkar bilməyərək Eyvazovun həbsdən azad olmasını və haqqında olan cinayət işinin xətm olunmasını əsaslı saymışdım. E.Qafarova mənə məsləhət bildi ki, Bürodada mənə söz versələr, peşman olduğumu bildirəm və başqa heç bir şeydən danışmayam.

Büro iclasında Respublika prokuroru Q.Məmmədov haqqımda xeyli danışdı. Çıxışında nə qədər məni tərifləsə də Eyvazovun işində qanunsuzluğa yol verdiyimi qeyd etdi. Büronun qərarına əsasən şəxsi işimə yazılmaqla şiddətli təhmət elan etdilər. Ata Əliyev Bakı şəhər prokuroru, B.Şevçenko isə şöbə rəisi vəzifəsindən kənarlaşdırıldılar.

Mən Bürodan çıxanda, sanki qəhrəman adına layiq görülmüşəm, hər kəs məni görüb şiddətli təhmət almağımla təbrik edirdi.

Onu da qeyd edirəm ki, Eyvazov haqqında əlavə istintaq gedərkən SSRİ Baş prokurorluğundan Eyvazovun həbsdən azad olunması haqqında rəsmi göstəriş daxil olmuşdu. Lakin işin istintaqını aparən müstəntiq X.Xəlilov həmin məktubu cinayət işinə əlavə etməyib özündə saxlamışdı. İşin istintaqını bitirib məhkəməyə göndərdikdən sonra SSRİ Baş prokurorluğuna məlumat vermişdi ki, iş məhkəməyə göndərildiyindən və müqəssir Eyvazov məhkəmənin hesabına keçirildiyindən qəti-imkan tədbirini dəyişib onu azad etmək mümkün olmamışdır. Həmin

işin istintaqı qurtaran kimi X.Xəlilov rayonların birinə prokuror vəzifəsinə göndərildi.

Prokurorluq, DTK, DİN, Xalq Nəzarəti Komitəsi, bir sözlə kimin yoxlama səlahiyyəti var idisə hamısı məni yoxlayırdı. Arayış üçün mənzil istismar idarəsinə gəldikdə, arayış verən qadın mənim kim olduğumu bilməyib şikayətləndi ki, bu Qasımov haqqında nə qədər arayış vermək olar? Arayış verən qadının dediyinə görə bütün təşkilatlara, o gümlədən DİN,DTK, prokurorluğa, XNK və başqa təşkilatlara mənim haqqımda arayış vermişdir.

Belə vəziyyətdə SSRİ Baş Prokurorluğu vasitəsilə Azərbaycandan çıxıb, əvvəl Türkmənstanda, sonra isə Moskvada, istintaq qruplarında işləməli oldum. Ezamiyyətə olduğum günlərdə ailəm, azyaşlı qızım və oğlum, Nyumberq prosesində istintaqa rəhbərlik etmiş Georgi Nikolayeviç Aleksandrovun bağ evində qalırtdılar. G.N.Aleksandrov uşaqlarıma himayədarlıq edirdi.

1976-cı ildə Bakıda Yerli Sənaye Nazirliyinin işçiləri haqqında Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsində aparılan cinayət işi ilə əlaqədar məni yenidən Bakıya dəvət etdilər. Həmin istintaq qrupunda dörd ilə kimi iştirak etdim. İkinci dərəcəli hüquqşünas (baş leytenant) rütbəsi, birinci dərəcəli hüquqşünas (kapitan) rütbəsi almadan, SSRİ Baş Prokurorunun əmri ilə kiçik ədliyyə müşaviri (mayor) rütbəsinə layiq görüldüm.

İstintaq etdiyimiz cinayət işində bir neçə nəfər prokurorluq işçiləri cinayət məsuliyyətinə cəlb olunaraq həbsə alınmışdılar. Onların arasında Bakı şəhər prokurorluğunun ümumi nəzarət şöbəsinin rəisi, ilk partiya təşkilatı katibi N.Məmmədov da var idi.

İstintaqla müəyyən edilmişdi ki, 1974-cü ilin aprel ayında mənim işimə ilk partiya təşkilatının iclasında baxılan gün, rüşvətخورluqla zəif mübarizə aparmağımdan danışan, partiya sıralarından mənim xaric olunmağımla tələb edən gün, N.Məmmədov trikotaj fabrikinin direktorundan

1000 manat aylıq rüşvət almışdı. N.Məmmədov Ali məhkəmənin hökmü ilə 10 il müddətinə həbs cəzasına məhkum olundu.

Göstərilən cinayət işinin istintaqı bitdikdən sonra yenidən Azərbaycan Respublikası prokurorluğuna işə qayıtdım.

Haqqında danışacağım rüşvət işinin istintaqına kimi onlarla rüşvət işinin istintaqını başa vurmuş və cinayət işlərini məhkəməyə göndərmişdim. Artıq rüşvət işləri mənim üçün heç bir çətinlik yaratmırdı. Bundan əvvəlki bəhs etdiyimiz rüşvət işlərindəki saxtakarlıqları müəyyən etmək aşkar idi: rüşvət alan şəxsin barmaqlarında və cibində lyumafor tozu müəyyən edilmiş, rüşvət kimi verilmiş pulların nömrələri əvvəlcədən protokola yazılmış nömrələrə uyğun gəlir, rüşvət verən rüşvət alanla üzləşmədə rüşvət verməsini təsdiq edir və s. Rüşvət alanın ifadəsi bir o qədər də nəzərə alınmır. Bəli, iş rüşvət verilənə kimi, yəni cinayət baş verənə kimi bütün ifşaedicilər sübutlar toplanılırdı.

Bu kimi hərəkətlər yolverilməz olsalar da məhkəmə hökmlərində öz həllini tapırdı.

Lakin bu dəfə istintaqı mənə tapşırılmış rüşvət haqqında olan cinayət işi, başqa eyni xarakterli rüşvət işlərindən fərqli idi. Rüşvət haqqında cinayət işi başlanmış şəxsə deyil, bir başqasına verilmişdi.

Məmmədov Yunis və onun «qardaşı oğlu» Hüseynov Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin rüşvət-xorluqla mübarizə bölməsinə müraciət edərək bildirmişdilər ki, Azərbaycan İnşaat Mühəndisləri İnstitutuna daxil olmaq üçün institutun müəllimi, dosent Cəfərov, Musayev vasitəsilə onlardan səkkiz min manat rüşvət tələb etmişdir.

Y.Məmmədov və Hüseynovun ərizələri alındıqdan sonra rüşvət-xorluqla mübarizə bölməsinin əməkdaşları baş əməliyyat müvəkkili T.Məmmədov və əməliyyat müvəkkili Ə.Şükürov hal şahidlərinin iştirakı ilə Y.Məmmə-

dov və Hüseynovu bir daha Musayevin yanına göndərirlər ki, Musayev bir də Cəfərovlə danışıq aparıb Hüseynovun instituta qəbul olunmasına qəti razılığını aldıqdan sonra tələb olunan pulu ona versinlər.

Başqa rüşvət işlərində olduğu kimi Musayev vasitəsilə Cəfərova veriləcək pulların nömrələri protokola qeydə alınmış və T.Məmmədov tərəfindən lyuminafor tozu ilə tozlandırılmışdı.

Y.Məmmədov, Hüseynov və Musayevlə birlikdə Cəfərovun yaşadığı, 4-cü mikrorayondakı ünvanına gedirlər. Y.Məmmədov və Hüseynov küçədə gözləyir, Musayev isə 9 mərtəbəli binanın keçid qapısına daxil olur. Cəfərov onlardan şübhələnməsin deyər, hal şahidləri, 50-60 metr aralıqda dayanırlar. Cəfərov Musayevlə küçəyə çıxanda Y.Məmmədov onlara yaxınlaşıb Cəfərovlə söhbət etmiş və geri qayıtmışdır.

Əməliyyat qrupu Daxili İşlər nazirliyinə qayıtdıqdan sonra bütün bu göstərilən hərəkətlər haqqında protokol tərtib olunmuşdu. Protokolda Y.Məmmədov və Hüseynovun ifadələri belə qeyd olunmuşdu: «Cəfərov Hüseynovun instituta qəbul olunmasına kömək edəcəyinə söz vermiş və buna görə onlardan səkkiz min manat tələb etmiş və xahiş etmişdir ki, pulu bilavasitə ona çatdırmaq üçün Musayeva versinlər». Protokola Y.Məmmədov və Hüseynovdan başqa hal şahidləri və protokolu tərtib edən əməliyyatçılar imza etmişdilər.

Görün, cinayət baş verməmiş, gələcəkdə baş verə biləcək cinayəti sübut etmək üçün süni surətdə nə kimi sübutlar toplanmışdır.

Bundan sonra nömrələri protokola yazılmış və lyuminafor tozu ilə tozlanmış səkkiz min manat miqdarında pullar rüşvət şəklində Cəfərova təqdim olunması üçün institutun yataxanasında Musayevə verilir. Və dərhal əməliyyat işçilər tərəfindən, hal şahidlərinin iştirakı ilə Musayev

yaxalanır. Musayevin əlində və şalvarının cibində lyuminafor tozu müşahidə edilir.

Materiallar bu vəziyyətdə istintaq edilməsi üçün mənə verilmişdi. İstintaq zamanı ilk növbədə şikayətçilər Y.Məmmədov və Hüseynovu dindirdim.

Hüseynov ifadəsində göstərirdi ki, instituta daxil olmaq üçün ona kömək edəcək adam axtarırmış. Hüseynovun dediyinə görə, rüşvət vermədən heç bir instituta daxil olmaq mümkün deyilməmiş. İnstitutun qəbul şöbəsində Musayevlə rastlaşır və o, institutun müəllimi Cəfərov vasitəsilə ona köməklik etməsinə söz verir. Lakin rüşvətin mədarı haqqında əvvəlcədən Cəfərovla danışmağın lazım olduğunu bildirir. Hüseynov Musayevlə birlikdə Cəfərovun yaşadığı 4-cü mikrorayona gəlirlər. Hüseynov küçədə gözləyir, Musayev isə 9 mərtəbəli binanın keçidindən qapıya daxil olur. Bir neçə vaxtdan sonra binadan çıxan Musayev Hüseynovu sevindirir ki, Cəfərov razıdır, onun instituta daxil olmasına köməklik edəcək və bu iş üçün səkkiz min manat tələb edir.

Belə vəziyyətdə Hüseynov öz fikrini «əmisini» Y.Məmmədova bildirir və Cəfərova veriləcək pulun bir hissəsini borc olaraq «əmi»sindən alır. Lakin «əmi» özü bu işə inanmaq, daha doğrusu rüşvətخور müəllimi ifşa etmək üçün Daxili İşlər Nazirliyinə müraciət etməyi məsləhət bilir. Bundan sonra onlar T.Məmmədov və Ə.Şükürovun yanına gəlib rəsmi ərizə ilə Cəfərovdan şikayət edirlər.

Baş əməliyyat müvəkkili T.Məmmədovun məsləhəti ilə Y.Məmmədov və Hüseynov hal şahidlərinin iştirakı ilə birlikdə Cəfərovdan bir daha razılıq almaq adı ilə Musayevi də götürüb 9-cu mikrorayona, Cəfərovun evinə yollanırlar. Musayev Cəfərovu evdən çağırır, Y.Məmmədov küçədə Cəfərovla söhbət etdikdən sonra əməliyyat qrupu yənidən Nazirliyə qayıdır və yeni protokol tərtib olunur. Bu dəfə də protokolda Cəfərov Hüseynovu instituta qəbul olunmasına söz verməsi və bunun üçün Musayev vasitəsilə

onlardan səkkiz min manat rüşvət tələb olunması qeydə alınır. Bundan sonra nömrələnmiş və lyuminafor tozu ilə tozlanmış pullar Musayeva verilir və dərhal da yaxalanır.

Y.Məmmədov da eyni ifadəni təsdiq edərək bildirmişdir ki, onlar Cəfərovun evinə gəlib onu küçəyə çağırırdıqdan sonra o, özü şəxsən Cəfərovla danışıq aparmış və axırıncı Hüseynovun instituta daxil olmasına söz verdikdən sonra səkkiz min manat tələb etmiş və pulları Musayev vasitəsilə ona çatdırmağı xahiş etmişdir.

Rüşvət alan Musayev də Y.Məmmədov və Hüseynovun ifadələrini təsdiq edərək bildirmişdir ki, pulu müəllim Cəfərova vermək üçün almışdır. Y.Məmmədov, Hüseynov, Musayev və əməliyyatda iştirak edən hal şahidləri Cəfərovla üzləşmə zamanı Y.Məmmədovla Cəfərov arasında, rüşvət haqqında olan söhbətlərini təsdiq edirdilər.

Cəfərov isə şahidlərin ifadələrinin heç birini təsdiq etmirdi. O, göstərirdi ki, Musayevlə bir neçə müddət öncə Qazaxdan Bakıya gələndə qatarda tanış olmuşlar. Bundan bir müddət sonra Musayev onu evindən çağıraraq Y.Məmmədovla tanış etmişdir. Y.Məmmədov ondan qardaşı oğlunun instituta qəbul olunmasında köməklik etməsinə xahiş etmişdir. Lakin Cəfərov ona bildirmişdir ki, o, qəbul komissiyasının üzvü deyildir və qəbul imtahanlarında iştirak etmir. Ona görə də onlara heç bir köməklik etməyə imkanı yoxdur. Bununla da aralarında söhbət bitmişdir.

Buna baxmayaraq, Cəfərov haqqında rüşvət almaqda şübhəli şəxs kimi 10 gün müddətində saxlanılmasına sanksiya aldım.

Cəfərov həbsdə olduğu 10 gündə apardığım istintaq zamanı müəyyən etdim ki, Y.Məmmədov heç də Hüseynovun əmisi deyildir. Hüseynov instituta daxil olmaq üçün sənədlərini qəbul komissiyasına verməmişdir, hal şahidləri Y.Məmmədovla Cəfərovun arasında olan söhbəti eşitməmişlər və ən maraqlısı o idi ki, instituta daxil olmaq istəyən Hüseynovun heç orta təhsili yoxdur.

Cəfərovun artıq həbsdə saxlanması üçün istintaq materiallarında əsaslı sübutlar olmadığından onu həbsdən azad etmək üçün Respublika prokurorunun istintaqa rəhbərlik edən müavininə müraciət etdim. Onun cavabı mənə bu oldu: «Bizə nə deyərlər? Bu gün institut müəllimini həbs edirsiniz, sabah həbsdən azad edirsiniz?! İşi tamamilə, məhkəməyə göndər».

Prokurora cavab verdim ki, təqsiri olmayan şəxsi 10 gündən sonra həbsdən azad etmək, onun əsassız olaraq məhkəmə məsuliyyətinə verməkdən daha məqsəduygündür. Lakin prokuror mənimlə razılaşmadı. Belə vəziyyətdə gərək prinsiplilik edib Cəfərov haqqında olan işə xitam verib yalançı şahidlər haqqında tədbir görəydim. Lakin Eyvazovun işində aldığım cəza qulağında sırğa kimi asılmışdı. Prokurorun göstərişinə əməl edib, Cəfərov həbsə alındıqdan 25 gün sonra cinayət işi üzrə Y.Məmmədov, Hüseynov, Musayev və başqa şahidlərin ifadələri əsasında ittihamnaməni tərtib edib prokurora verdim. Prokuror ittihamnaməni təsdiq edib, işi baxılması üçün məhkəməyə göndərdi. Onu da bildirdim ki, işin məhkəmə aqibəti yox idi.

Cinayət işi ilk məhkəmə baxışından sonra əlavə istintaq aparılması üçün prokurorluğa qaytarıldı. Prokuror məni çağırıb məhkəmənin qərarından protest hazırlamağı tapşırırsa da işdə sübut olmadığından protest hazırlamağı imtina etdim. Bundan sonra protestin hazırlanmasını şöbə prokuroru Məcidova tapşırıdılar. Onun hazırladığı protestə Bakı şəhər məhkəməsinin cinayət işləri üzrə məhkəmə kollegiyasında baxıldı və rədd edildi. Bu dəfə Məcidov Respublika Ali məhkəməsinə protest hazırladı. Protest orada da keçmədi.

Protestlər məhkəmələrdə baxıldıqca və hər dəfə cinayət işi prokurorluğa qaytarıldıqca vaxt keçir, Cəfərov isə həbsdə saxlanılırdı.

Sonuncu dəfə prokurorun protesti rədd olunaraq cinayət işi əlavə istintaq edilməsi üçün prokurorluğa qaytarıldıqda artıq Cəfərov doqquz ay həbsdə saxlanmışdı. Doqquz aydan sonra cinayət işi əlavə istintaq edilməsi üçün mənə qaytarıldıqda birinci növbədə Cəfərovu həbsdən azad edib ondan üzr istədim.

Əlavə istintaq zamanı müəyyən olunmuşdu ki, Y.Məmmədov, Hüseynov, əməliyyatda iştirak edən digər hal şahidlərinin hamısı T.Məmmədov və Ə.Şükürov tərəfindən seçilmiş şəxslərdir. Onlar təkcə Cəfərovun işində deyil, başqa işlərdə də rüşvət verən və ya hal şahidi kimi iştirak edən şəxslər olmaqla, iştirak etdikləri əməliyyatlardan sonra T.Məmmədovdan müəyyən miqdarda pul alırlar və rüşvət kimi verilən pullar da T.Məmmədovun pullarıdır.

Y.Məmmədov və Hüseynov yalan ifadə verdiklərinə, Musayev isə dələduzluq yolu ilə Cəfərovun adından rüşvət şəklində pul aldığına görə cinayət məsuliyyətinə cəlb olunaraq məhkəməyə verildilər.

Milis işçiləri T.Məmmədov və Ə.Şükürov qanun pozuntularına yol verdiklərinə görə, onların haqqında ciddi tədbir görülməsi üçün Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinə təqdimat göndərdim. T.Məmmədov və Ə.Şükürov Nazirliyin Kollegiyası tərəfindən cəzalandılar.

Həmin cinayət işinə görə Cəfərov mənim təqsirim üzündən 10 gün müddətində həbsdə saxlanılmasına baxmayaraq, onun doqquz ay həbsdə qalmasına başqaları yox, mənə şiddətli töhmət elan edildi. Heç bir əsas olmadan, prokurorun tapşırığı ilə dalbadal bir neçə protest hazırlayan Məcidov isə rayon prokuroru vəzifəsinə təyin olundu.

Milis işçilərinin rüşvətçuluqla mübarizə hərəkatləri vətəndaşların hüquqlarının qorunmasında ciddi pozuntular yaranmasına geniş imkanlar verirdi. Ona görə də, qərara gəldim ki, Daxili İşlər Nazirliyinin rüşvətçuluqla mübarizə bölməsinin fəaliyyətini yoxlayam. Bu məqsədlə pro-

kururun razılığını almadan Bakı şəhərinin xalq məhkəmələrində rüşvətlə əlaqədar baxılmış cinayət işlərini və rayon prokurorluqlarında xətm olunmuş eyni xarakterli işləri tələb edib yoxlamaq üçün məktub hazırlayıb həmin vaxtlarda Respublika Prokuroru müavini vəzifəsində işləyən N.Pustovitə imzalattırdım. (Respublika prokuroru, rəhmətlik A.Zamanov N.Pustovitdən söhbət düşəndə həmişə deyirdi: «Onun hərəkətləri soyadına uyğundur»).

Daxil olmuş cinayət işlərinin 33-ü bilavasitə T.Məmmədov və Ə.Şükürovun apardıqları əməliyyatlar nəticəsində başlanmış işlər idi.

Yoxlama zamanı müəyyən edildi ki, T.Məmmədov və Ə.Şükürov 6-7 nəfərin iştirakı ilə 33 nəfəri «rüşvət almaqda ifşa etmişlər». Həmin öyrəndiyim işlərin materiallarından görünürdü ki, bir dəfə Cəfərovun işində «əmi» rolunu oynayan Y.Məmmədov rüşvət verən kimi çıxış edirsə, həmin işdə Hüseynov, Əliyev, Qurbanov hal şahidləri və ya «əmi», «day» rollarında çıxış edirdilər. Digər bir işdə Hüseynov rüşvət verən olurdusa, Y.Məmmədov və ya Əliyev və ya Qurbanov hal şahidi və ya «əmi» və ya «day» rolunda çıxış edirdilər və i.a. Bir çox hallarda rüşvət, rüşvət verənə bilavasitə verilmirdi. Rüşvət, «rüşvət alanın» otağında şkaflın arxasında, yazı stolunun üzərindəki sənədlərin arasında və ya mağaza müdirləri yaxalanırdırsa, piştaxtanın arxasına atılmış vəziyyətdə tapılırdı.

Buna baxmayaraq, bütün hallarda «rüşvət alanın» əlinə və cibində lyuminafor tozu müəyyən edilir və kimyəvi ekspertiza keçirilməsi üçün pambıqla silinib götürülür, ciblərindən isə bir parça kəsilib ekspertizaya göndərilirdi.

O vaxtkı Lenin muzeyinin arxa tərəfində yerləşən komissiyon mağazanın müdiri Ələkbərova Rəhiləyə güya maqnitafon almaq üçün verilmiş rüşvət piştaxtanın arxasında, yerdə tapılmışdı. Rüşvət verilən kimi əməliyyat qrupunun mağazaya daxil olmalarına baxmayaraq, mağaza

müdirinin satış zalından öz kabinetinə keçməsinə imkan verilmədiyi halda, Ələkbərovanın əllərində və kabinetində, seyfin içərisində saxlanılan əl sumkasının içərisində də lyuminafor tozu müəyyən edilmişdi.

Belə çıxırdı ki, Ələkbərova rüşvət aldıqdan sonra əvvəl otağına keçib almış olduğu pulları seyfin içərisində olan sumkasına sürtdükdən sonra gətirib piştaxtanın arxasına tullamışdır.

Yoxlama göstərdi ki, Daxili İşlər Nazirliyində T.Məmmədovun iş otağında, rüşvət alana veriləcək pullar lyuminafor tozu ilə tozlandıqda T.Məmmədov əllərini həmin toza bulayır və bundan sonra hadisə yerinə gələn T.Məmmədov rüşvət alanı ifşa etmək üçün əllərində lyuminafor tozunun olub-olmamasını ultra-bənövşəyi şüa ilə işıqlandırdıqda, rüşvət alanın əllərini işığın altında tutarkən qəsdən öz əllərində olan tozu onun əlinə və ya ciblərini yoxlayarkən onun cibinə göçürdü. Beləliklə, süni sürətdə rüşvət alanın əllərində və cibində lyuminafor tozu yaranır, rüşvətə «ifşa» olunur, T.Məmmədov və Ə.Şükürov isə Nazirlik tərəfindən mükafatlanırdılar.

Haqqında yoxlama apardığımdan xəbər tutan T.Məmmədov cürbəcür hərəkətlərə yol verdi. Ya tanışlarımı tapıb ona gömək etməyimi xahiş edir, ya külli miqdarda rüşvət təklif edir, ya da şantaj əl atırdı. Onun bu hərəkətləri heç bir nəticə verə bilməzdi, yoxlamamı davam edirdim.

Yoxlamanın axırına yaxın T.Məmmədov mənə xəbər göndərdi ki, respublika prokuroru məni çağıracaq və haqqında olan yoxlamanın aparılmasını dayandıracaqdır. Ona görə də öz xoşluğumla yoxlamanın aparılmasını dayandırmalıyam.

Həqiqətən bir neçə gündən sonra Respublika Prokuroru İ.İsmayılov həmin yoxlamanın müzakirə olunması üçün məni öz otağına çağırırdı. Orada prokurordan başqa onun müavinləri, bəzi idarə və şöbə rəisləri var idi. Mən yoxlama haqqında məruzə edib təklif etdim ki, T.Məmmədov

mədov və Ə.Şükürov tərəfindən «ifşa» olunaraq məhkəmələr tərəfindən ayrı-ayrı müddətlərə həbs cəzasına məhkum olunmuşlar haqqında protest verilməli, onlar dərhal həbsdən azad olunmalı, T.Məmmədov və Ə.Şükürov haqqında cinayət işi başlanmaqla onlar məsuliyyətə cəlb olunmalıdırlar.

Müzakirədə iştirak edənlərin hamısı T.Məmmədov və Şükürovun hərəkətlərini pislədilər. Lakin 33 nəfər əsassız məhkum olunmuşların haqqında protest verib onların haqqında olan cinayət işlərinin yenidən istintaq edilməsi və həbsdən azad olunmalarına razılıq vermədilər. Respublika prokuroru İ.İsmayılov çıxışında bildirdi ki, 33 nəfəri həbsdən azad etsək bizə nə deyərlər? Soruşmazlar mı ki, onların işini istintaq edən zaman nə üçün bu kimi pozuntulara yol vermişik?

Mənə «məsləhət» bildilər ki, T.Məmmədov və Ə.Şükürov haqqında Daxili İşlər Nazirliyinə təqdimat yazmaq-la kifayətlənəm.

Bununla da yoxlama bitdi. Bir neçə vaxtdan sonra yeni təyin olunmuş Respublika Prokuroru (o vaxtlar onlar tez-tez dəyişirdilər) T.Məmmədovun işi barədə məndən soruşdu və sözarası bildirdi ki, həmin işdə «kalan rüşvət alınıb».

Lakin T.Məmmədov artıq podpolkovnik rütbəsi almışdı.

Bütün bunları xatırlamaqla onu demək istəyirəm ki, nə qədər ki, vətəndaşların hüququ keşiyində dayanırlar, insanların taleyinə qanunun müqəddəs tələbləri əsasında deyil, yuxarıdan göstərişlər, şəxsi mənfəət götürmək, rütbə, şöhrət qazanmaq niyyəti ilə yanaşırlarsa, təkcə qanunçuluğa deyil, insanlığa böyük xəyanət etmiş olurlar. Bu hallar aradan qaldırılmadan qanuni dövlətçiliyin bərqərar olması mümkün deyildir.

LƏKƏ

Dəfələrlə belə qənaətə gəlmişəm ki, təhlükəli cinayət işini açmaqdan ötrü müstəntiqdən birinci növbədə, istintaqın metodikasını, müqəssirin dindirilməsi taktikasını dəqiq müəyyən etməklə yanaşı, əşyayi-dəlilləri çox ciddi nəzərdən keçirmək tələb olunur. Buna misal bəstəkar Tamilla Məmmədzadənin yeganə oğlu, 22 yaşlı Çingiz Zeynalovun qətlə yetirilməsi işini nümunə kimi göstərmək olar. Cinayət işinin başlanması qərarından aydın olurdu ki, aprel ayının 12-də Abşeron bağlarını birində, həyatdə qalanmış ocağın üzərində bədən və baş hissələri yamış, bir çox hissələri kimsəsiz itlər tərəfindən parçalanıb yeyilmiş kişi meyidi müşahidə edilmişdir. Meyidin ayağında sarı rəngli ayaqqabılar və ayaqlarının dizdən aşağı hissəsi qalmışdır.

Həmin cinayət işinin istintaqında köməkçim, hazırda Azərbaycan Respublikası Ali məhkəməsinin sədri vəzifəsində işləyən Ramiz Rzayev idi.

Bu cinayət işi bizə tapşırılanda, işin ilk istintaqını aparın Əzizbəyov rayon prokurorluğunun müstəntiqi N.Təhmazov (sonralar respublikanın Baş hərbi prokuroru vəzifəsində işləmişdir) artıq dörd nəfəri həbsə almışdı. Onlardan üç nəfəri bilavasitə Çingizin qətlə yetirilməsində iştirakını, bir nəfər isə qarət edilmiş saat, üzük və «layka» plajını alver məqsədilə aldığına etiraf edirdilər.

Çingizi qətlə yetirənlərdən biri – Ağayevin, qətl gününü onunla olması şübhə doğurmurdu. Belə ki, Çingizin anası Tamilla xanımın ifadəsindən aydın olurdu ki, oğlu Çingiz, Ağayevlə telefon danışığından sonra evdən çıxıb getmiş və bir daha evə qayıtmamışdır.

Ağayev isə əvvəlcə Zeynalov Çingizlə görüşməsinə boynuna almamışdır. Sonralar etiraf edib bildirmişdir ki, iki nəfər institut tələbələri olan tanışları ilə Çingizi Abşer-

ron bağlarının birində, qarət etmək məqsədilə qətlə yetirmişlər. Ağayevin ifadəsindən bəlli olurdu ki, o, iki nəfər adlarını çəkdiyi dostları ilə Çingizin əynində olan dəri («layka») plaşa, barmağındakı üzüyə və qolundakı saata sahib olmaq üçün onu qətlə yetirmiş və qarət etdikləri əşyaları Fikrət adlı şəxsə satmışlar. Ağayevin ifadəsinə əsasən adları çəkilən iki nəfər və Fikrət həbsə alınıb Əzizbəyov rayon milis şöbəsini ibtidai həbs otağına salınmışlar. Ağayev ifadəsini həbsə alınmışlarla üzləşmə zamanı da təsdiq etmişdir. Bundan sonra həbsə alınmışlar da ifadələrilə Çingizin qətlində iştirak etmələrini etiraf etmişlər.

Hadisədən təxminən 15 gün sonra, başlanmış cinayət işinin istintaqını bizə tapşırıdılar. İşlə tanış olduqdan sonra belə qənaətə gəldik ki, cinayətin törədilməsində şübhəli şəxs qismində həbsə alınmışlara müqəssirçilik elan olunması üçün onların etirafı kifayət deyildir. İş üzrə təkzib olunmayan, əsaslı sübutlar, əşyayi-dəlillər olmalıdır. Cinayət işində belə bir müəmmalı sənəd vardı: şübhəli şəxs qismində tutulanlardan biri digərinə məktub yazıb törətdikləri cinayəti etiraf etməsini xahiş edir.

Göründüyü kimi iş şəkkaklıqla yanaşmaq üçün bizim əlimizdə əsas var idi, ancaq bu hələ hər şey demək deyildi. Bir tərəfdən həbsə alınmışlar törətdikləri cinayəti etiraf etdikləri halda cinayət işini başqa prokurorluğa və müstəntiq qrupuna verilməsi, digər tərəfdən həbsə alınmışların tezliklə törətdikləri cinayəti etiraf etmələri, habelə etiraf olunan ifadələr arasında kəskin ziddiyyət olması bizdə olan şübhəni daha da dərinləşdirirdi.

Ona görə də R.Rzayevlə birlikdə əldə olunmuşları dəqiqliklə təhlil etdik. Hər bir ifadəni, hər bir sübutu yoxlamaq, ifadələr arasında olan ziddiyyətləri müəyyənləşdirmək üçün ətraflı istintaq planı tərtib etdik.

Cinayətkarların ifadələri arasında kəskin ziddiyyətlər var idi. Bizim fikrimizcə cinayət etməkdə iştirak etmiş şəxslərin ifadələrində bu qədər fərqlənməli idi. Onlar

hadisə yerini dəqiq göstərməkdə çəşir, Çingizin qətlə yetirilməsi prosesini ardıcılıqla danışa bilmirdilər. İfadələr arasındakı uyğunsuzluq tutulan şəxslərin etiraflarını da şübhə altına alırdı. Məsələn, qatillərin hansı maşınla bağa getdikləri barədə Ağayevin ifadələrinin özündə ziddiyyət var idi. On gündən artıq davam edən istintaq zamanı hər dəfə avtomaşınların rəngləri və markaları haqqında başqa-başqa ifadələr verilmişdir. Buna baxmayaraq, Ağayev yeganə adam idi ki, cinayətin açılmasında ona istinad etmək olardı. Axı, istintaqın öhdəsində Ağayevin ifadəsindən başqa qeyri bir sübut yox idi. Ağayevin «dilini açmaq», onu səmimi etirafa vadar etmək lazım idi.

Müstəntiqdən səbr tələb olunurdu, istintaq işə davam edirdi. Budur, nəhayət, ilk işıqcu görünür, Ağayev etiraf edir ki, istintaqa cəlb olunmuş tələbələr Çingiz Zeynalovun ölümündə iştirak etməmişlər və alverçi Fikrət də onun uydurmasıdır. Tələbələrə aparılan iş də nəticəsini verdi. Onlar göstəridilər ki, axşamlar milis əməliyyat işçiləri onları saxlandıqları ibtidai həbs otağından çıxarıb hadisə yerinə aparır və qorxudaraq gələcəkdə müstəntiqə nə kimi ifadə vermələrini məcbur edirdilər. Həqiqətdə işə onlar Çingizin ölüm işində iştirakçı olmamış və həmin qətlin kim tərəfindən törədilməsini bilmirlər. Beləliklə yalan ifadələr sərf-nəzər edildi, tələbələr həbsdən azad edildi.

Tələbələr həbsdən azad olduqdan bir neçə gün sonra Azərbaycan Respublikası prokuroru mərhum A.Zamanov məni kabinetinə çağırır bildirdi ki, Əzizbəyov rayon milis şöbəsinin rəisi öz nazirinə rəsmi müraciət edərək tələbələrin buraxılmasını prokurorluğun müstəntiqləri tərəfindən külli miqdarda rüşvət alınması ilə izah etmişdir. A.Zamanov məni hədələyərək dedi:

- Bax a...cinayət işi açılmasa partiya biletinlə və vəzi-fənlə cavab verməli olacaqsan.

Buna görə də, Ağayevlə xeyli işləməli olduq. Ağayev əsl qatilin kim olmasını bilirdi, lakin adını çəkməkdən qorxurdu. Doğrudur, qatili tanıdığını, çox təhlükəli adam olduğunu, dəfələrlə ağır cinayətlər törətməsinə baxmayaraq məsuliyyətdən asanlıqla yaxa qurtarmasını deyirdi. Adını isə dilinə belə gətirmirdi.

Hər halda, axır ki, qatilin adını Ağayev bizə dedi. Cinayətkar naxçıvanlı alimin oğlu, Bakı şəhərində yaşayan Əli Məmmədov idi. Ağayev onları bağa aparən sürücü Əzizovun da haqqında ətraflı ifadə verdi.

Biz Ağayevin gerçək ifadə verməsinə necə nail ola bildik? Ən əvvəl onu deyim ki, R.Rzayevlə birlikdə, Ağayevlə gecəli-gündüzlü, uzun-uzadı, törədilmiş cinayətin ağırlığı, onu gözləyən cəzanın müddəti, gələcək taleyi haqqında ətraflı söhbətlər aparırdıq. Onun ifadələrindəki ziddiyyətli cəhətləri bir daha nəzərinə çatdırırdıq, aydınlaşdırırdıq ki, onun ifadələri iş üzrə toplanmış digər materiallara uyğun gəlmir. Yavaş-yavaş, qəddarlıqla edilmiş cinayətin mənzərəsi aydınlaşırdı.

Ağayevin ilk ifadəsi ilə son ifadəsi arasında uyğun gələn bir fakt inkaredilməzdi. Hər şey Ağayevin Zeynalovla telefon danışığından sonra başlanmışdır. Onlar telefonla danışib küçədə görüş təyin etdikdən sonra görüşüb Əli Məmmədovun yaşadığı Neftçilər prospektində yerləşən «alimlər evi»nə tərəf getmişlər. Küçədə Məmmədov Əli ilə rastlaşmışdır. O, Əzizovun idarə etdiyi maşında olmuşdur. Onlar görüşdükdən sonra həmin həndəvərdə cavan bir qızın evinə köçüb, orada yaşayan təcili yardım stansiyasının həkimdən iki ədəd piramidol alaraq özlərinə iynə ilə vurmaq üçün şəhərdən kənara, Abşeron bağlarını birinə edilmişlər. Onu da deyək ki, istintaq zamanı müəyyən edilmişdi ki, qatil də, zərərçəkən də narkoman olmuşlar. Onlar bağda ocaq qalayıb ətrafında qızıışmışdır. Məmmədov Əli narkotik maddə sayılan piramidolun birini öz bədənində, digərini Zeynalov Çingizin bədənində ye-

ritdikdən sonra onun pulunu tələb etmişdir. Çingiz, yanında pulu olmadığını söylədikdə aralarında mübahisə başlanır. Əli narkotik maddənin təsirindən həddini aşıb cibindəki bıçağı çıxarıb Çingizin kürəyinə sancır. Çingiz: «Vay, mama!», deyib yerə yıxılır. Əli, Ağayev və Əzizovun köməkliyi ilə Çingizin əynindən dəri-«layka» plaşını, barmağından üzüyünü çıxarır. Bundan sonra Əli əlinə keçən daş-kəsəklə Çingizin başından vurur. Çingizin öldüyünü güman etdikdən sonra cinayətkarlar onun cəsədini yandırdıqları ocağın üstünə qoyub yanmasını gözləyirlər. Məmmədov, Əzizov və Ağayev meyidin yanmasına yəqinlik hasil etdikdən, onun tanınmaz hala düşdüyünə əmin olub şəhərə dönmüşlər. Ancaq yanılmışdılar. Cəsədin yanmamış hissəsi: ayaqqabıları və şalvarının aşağı tərəfi, onun Çingizə məxsus olduğunu sübut edirdi.

Zeynalovu qətlə yetirənlər bizə belə məlum oldular. Bu işin təşəbbüsçüsü və iştirakçıları bizim üçün şəkk törətmirdi. Ancaq onlardan təkçə Ağayev həbs olunmuşdu, digər ikisini də yaxalamaq lazım idi – Məmmədovu və sürücü Əzizovu. Bunun üçün tələsmədik, qərara gəldik ki, bu adamların həyat tərzii ilə tanış olub, onların haqqında kifayət qədər məlumat toplayaq. Ağayevin Məmmədov haqqında dedikləri xatirimizdə idi: Anadangəlmə canidir, qaba və həyasız adamdır, dəfələrlə cinayət törətməsinə baxmayaraq asanlıqla məsuliyyətdən yaxa qurtarmışdır. Məmmədov haqqında olan arxiv materiallarını da alıb işə əlavə etdik. Arxivdən aldığımız cinayət işindən görünürdü ki, Əli Məmmədov hələ 17 yaşında olanda, akademik atası onu Ordubad şəhərinə aparır və orada əylənmək üçün ona kiçik çaplı tüfəng verir. O, qurd-quş vurmaq əvəzinə yük maşınının üstünə çıxaraq, kənarında quzuları otaran səkkiz yaşlı uşağı uzaq məsafədən vuraraq qətlə yetirmişdir. İşin istintaqı ilə məşğul olan Nax.MSSR Prokurorluğunun baş müstəntiqi Məmmədovun hərəkətini təsadüf nəticəsində, güya uşaq tüfəngin lüləsini özünə tərəf

əyərəkən atəş açılmış və nəticədə aldığı güllə yarasından uşaq ölmüş kimi qiymətləndirmişdir. Halbuki cinayət işinin materialları arasında məhkəmə-texniki ekspertizasının rəyi var ki, güllə uşağa uzaq məsafədən dəymişdir. Həmin cinayətə görə Məmmədov şərti cəzaya məhkum olunmuşdu.

Bundan sonra, artıq həddi-buluğa çatmış Məmmədov xuliqanlıq etdiyinə görə iki il müddətinə azadlıqdan məhrum edilmiş və cəzasını islah əmək düşərgəsində çəkməli imiş. Lakin o, cəzaçəkmə müddətində, Bakı şəhərində, «Cinar» kafesində yenidən xuliqanlıq niyyəti ilə bir nəfəri bıçaqla vurub hadisə yerindən qaçmışdır.

Bundan əlavə, Məmmədov yaxınlıq etdiyi qızı evə gətirərək onunla cinsi əlaqədə olandan sonra qızın boyunbağısını, sırğasını və saatını qarət etmiş, narkotik maddələr satan bir nəfərdən satmaq adı ilə, nişyə 100 ampula almış, sonradan pulunu qaytarmaq bəhanəsiylə, həmin şəxslə görüş təyin edir və yenidən 100 ampula da gətirməsini xahiş edir. Digər tərəfdən daxili işlər şöbəsinə telefonla zəng vurub həmin şəxsə narkotik maddələrin olması və onunla görüşəcək yer haqqında məlumat verir. Milis işçiləri həmin şəxsi tutub cinayət məsuliyyətinə cəlb edirlər, Məmmədov isə istəyinə nail olur – aldığı 100 ampulanın pulunu verməkdən və cinayətkar kimi yaxalanmaqdan qurtulur.

Məmmədov haqqında qonşuların fikrini öyrənmək üçün onun yaşadığı binada olduq və qonşuların bir çoxunu dindirdik. Qonşular Məmmədov haqqında çox pis fikirdə idilər. Onlar demək olar ki, Məmmədov tərəfindən törədilmiş bütün cinayətlərdən xəbərdar idilər. Lakin ondan qorxurdular, kinli, həyasız və xuliqan xasiyyətinə malik olduğunu, eyni zamanda atasının köməkliyi ilə məsuliyyətdən qurtaracağına əmin olduğunu bildirdilər. Ona görə də vaxtında onun haqqında milis orqanlarına məlumat verməkdən çəkinmişlər. Bu dəfə isə qonşularla aparılan

danışıqlar onları əmin etmişdi ki, Məmmədov artıq ağır cinayət törətməkdə yaxalanmış və məsuliyyətdən qurtarmaq şansı yoxdur. Ona görə də Məmmədovun qonşuları onun haqqında, istintaqa məlum olmayan bir çox hadisələr haqqında ətraflı məlumat verməkdən çəkinmədilər.

Əzizovun da haqqında aparılan əməliyyat işindən sonra, o da qəflətən yaxalandı. Ağayevlə aparılan üzləşmə zamanı o, hadisədə iştirak etməsini boynuna almaqla Ağayevin ifadəsini təsdiq etdi. Sürücü Əzizov dindirilərək istintaqa əlavə məlumatlar daxil oldu. Demə, ölümün əsas təşkilatçısı Məmmədov Çingizi qətlə yetirdikdən sonra onun meyidini Əzizovun idarə etdiyi avtomasının tentinə bükməyi təklif edibmiş. Hətta bu məqsədlə tentin yuxarıdan sağ tərəfini əlindəki bıçaqla kəsməyə başlamışdır. Lakin Əzizovun etirazına görə fikrini axıra kimi həyata keçirməmişdir. Evə qayıtdıqdan sonra Əzizov maşını gecə həyətdə saxlamışdır. Əzizovun həyətdə maşınla gəldiyini və maşının gecə həyətdə saxlanmasını qonşular da təsdiq etdilər. Avtomasına baxış keçirildi. Həqiqətən də tentin deyilən yerində kəsiyi var idi. Tentin kəsildiyi yer fiziki-texniki ekspertizaya göndərildi və tentin bıçaqla kəsilməsi haqqında rəy alınıb işə əlavə edildi. Bununla da tentin Məmmədov tərəfindən kəsilməsi təsdiq olundu.

İstintaq zamanı Məmmədov tərəfindən qarət olunmuş qız və onun tərəfindən bıçaqlanmış kişi şahid qismində dindirildi və yuxarıda göstərilən faktları təsdiqləndikdən sonra onlar zərərçəkmiş şəxs kimi tanındılar. Beləliklə, lazım olan bütün istintaq hərəkətləri həyata keçirilib, törətmiş olduğu cinayətlərlə bağlı əsaslı ifadələr alındıqdan və bunlarla əlaqədar digər sübutlar əldə edildikdən, Çingizin ölümündə iştirak etməsi təsdiq olunduqdan sonra Məmmədov «Azneft» binasının yaxınlığındakı telefon budkasında telefonla danışan zaman milis işçiləri tərəfindən yaxalandı. Məmmədov törətmiş olduğu cinayətlərdən yaxa qurtarmaq üçün atasından növbəti köməklik tələb edirdi.

Məmmədovun yaşadığı otaqda aparılan axtarış gözlənilmədən çox yaxşı nəticə verdi. Qətdə istifadə olunmuş bıçaq və üzərində qan ləkələrinə oxşayan əl dəsmalı tapılıb götürüldü. Bu əşyalar maddi dəlil kimi cinayət işinə əlavə edildi və məhkəmə ekspertizalarına göndərildi. Məhkəmə bioloji ekspertizasının rəyindən görünürdü ki, dəsmalın üzərində olan ləkələr qan ləkələri olmaqla mərhum Çingizin qan qrupuna uyğundur.

İnkaredilməz dəlillər əldə edilmiş olsa da, Məmmədov inadkarlıq edib Çingizin ölümündə iştirakını tamamilə danırdı, deyirdi ki, dəsmalında olan ləkə bu yaxınlarda, «Pionerlər parkı»nda birisi ilə dalaşan zaman burnu qanamış, onu dəsmalla sildikdən sonra yaranmışdır. Biz, Məmmədovun dalaşdığı şəxsi tapıb dindirdik. Onu da deyim ki, həmin şəxs Məmmədovla dalaşdığını təsdiqlədi, lakin bildirdi ki, dalaşma zamanı nə Məmmədovun, nə də onun burnu qanamamışdı. Ekspertizaların rəyindən görünürdü ki, dəsmalın üzərində olan qan ləkələri nə Məmmədovun, nə də onunla dalaşan şəxsin qan qrupuna uyğun deyildi.

Bütün bunlara baxmayaraq, istintaq zamanı çətinliklərlə də rastlaşırdıq, nəyi isə təkzib etməli, yeni dəlillər axtarmalı olurduq. Üstəlik Məmmədov da məsuliyyətdən yaxa qurtarmaq üçün yeni «əks-sübutlar» ortaya atırdı. Onun dediyinə görə hadisə günü evdə olmuş və bacısının ad günü məclisində özündən, anası və bacısından başqa, bacısının yaxın rəfiqələrinin, habelə özünün yaxınlıq etdiyi qızın adını çəkir və onların da məclisdə iştirakını deyirdi. Anası və bacısı təbii ki, Məmmədovun ifadəsini təsdiq edirdilər. Məclisdə iştirak edən rəfiqələr isə bir-birinə zidd ifadələr verirdilər. İlk çağırılan qız Məmmədovun bacısının ad günündə iştirak etməsini inkar etdi, ikincisi, əksinə – təsdiqlədi. Lakin üzvləşmə zamanı o, ilk ifadəsini dandı və etiraf etdi ki, hadisə günü Məmmədovgil-də olmamışdır. Həmin gün kilsədə olmuş və orada bir ta-

nışı ilə də görüşmüşdür. Onun tanışını da prokurorluğa dəvət edib dindirdik və o, həmin qızın ifadəsini təsdiqlədi. Qız bizə dedi ki, Məmmədovun bacısı və anasının təkidi ilə istintaqa yalan ifadə vermişdir. Beləliklə də cinayətkarın əks-sübutu da təkzib olundu.

Qəzəblənmiş Məmmədov özünü çox pis aparır, cığalılıq edir, şər-şəbədəyə əl atırdı. O, hələ Əzizbəyov rayon milis şöbəsində dindirilərəkən müstəntiqi qorxutmaq, istintaqdan yaxa qurtarmaq üçün yerindən sıçrayıb pəncərə şüşəsini sındırmış və sınımış şüşə ilə venasını kəsmək cəhdi göstərmişdi. Onu 1 saylı Bayıl təcridxanasında saxlamaq məqsədə müvafiq deyildi. Bayıl təcridxanasında natəmiz gözətçilər axşam və gecə növbələrində olarkən muzdlu nöqərlərə dönüb 5-10 manata, həbsdə saxlanılanların məktublarını alıb qohumlarına çatdırır, bəzi hallarda isə qohumlarla görüş də təşkil edirdilər. Bu haqda bizdə məlumat var idi. Ona görə də Məmmədovu DTK-nin təcridxanasında həbsdə saxlayırdıq. Atası ilə əlaqə saxlaya bilməyən və hər bir yerdən əli üzülən Məmmədov, xəstəxanaya düşmək və atası ilə əlaqə saxlayıb məsuliyyətdən yaxa qurtarmaq tədbirləri görmək naminə, təcridxanada ona verilən iki ədəd çay qaşığını udmuşdu.

Məmmədov xəstəxanaya salınıb üzərində cərrahiyyə əməliyyatı aparılsa da atası ilə görüşməyinə imkan yaratmadıq. İstintaqı başa vurub cinayət işini baxılması üçün Ali Məhkəməyə göndərdik. Məmmədov ən ağır cəzaya – güllələnmə, Ağayev və Əzizov isə uzun müddətli həbs cəzasına məhkum olundular.

ARVADININ QATILI

Kabinetdə oturub növbəti iş gününün planını nəzərdən keçirirdim. Bu vaxt rayon prokuroru mərhum Kamil Məmmədov daxili telefonla zəng edib məni otağına çağırırdı. Otağa daxil olan kimi dedi: - «Kağız-qələm götür, hadisə yerinə gedirik.

Mən: - Bunu telefonla da deyə bilərsiniz, - deyər iradəmi bildirdikdə o, yarızarafat, yarıciddi şəkildə bildirdi ki, - «telefon danışığına qulaq asan olar».

Prokurorun «sayıqlığından» məsələnin ciddiliyini anlamaq çətin deyildi.

Prokurorun xidmət maşını – «Moskvıçı» qəzaya uğramışdı, ona görə də hadisə yerinə getmək üçün milis şöbə-sindən əməliyyat maşınına çağırılmalı olduq. Əməliyyat maşını gələndə kimi, prokuror baş vermiş hadisə haqqında qısaca danışdı: şəhərin mərkəzində, çoxmərtəbəli binaların birində yanğın baş vermiş, yanğınsöndürənlər hadisə yerində öldürülmüş qadın meyidi müəyyən etmişlər.

Hadisə yerinə getdik. Hadisə beşmərtəbəli binanın axırıncı - beşinci mərtəbəsində baş vermişdi. Biz oraya çatanda, mənzildə yanğınsöndürənlərdən, milis işçilərindən başqa xeyli kənar şəxs toplanmışdı.

Prokurorun tapşırığına əsasən əməliyyat işinə yaşlı, lakin bacarıqlı milis işçisi, milis polkovniki S.Səmədzadə, istintaqa isə mən rəhbərlik etməyə başladım.

İlk növbədə hadisə yerini kənar şəxslərdən təmizləmək, hal şahidlərini və məhkəmə-tibb ekspertini dəvət edib onların iştirakı ilə hadisə yerini müayinə edib protokollaşdırılmalı, sonra isə elmi təhqiqat institutlarının birində baş elmi işçi vəzifəsində işləyən, elmlər namizədi ev sahibini Əsədullayevi və yanğınsöndürənləri dindirməli idim.

Hadisə yerində toplanmış qonşuları və kənar şəxsləri mənzildən uzaqlaşdırmaq çox çətinlik tələb etmədi. Arvadı öldürülmüş ev sahibi isə istintaq qrupunun işləmə-

sinə heç cürə imkan vermirdi. O, gah milis işçilərinin üstünə, gah da yanğınsöndürənlərin, prokurorun və mənim üzərimə hücum edib hay-küy qoparıb, təcili olaraq arvadının qatilini müəyyən etməyi tələb edirdi. «Qatilin cəzasını özüm verəcəyəm»- deyər qışqırırdı.

Belə əsəbi halda, məhkəmə-tibb eksperti hadisə yerinə gələndə kimi yanğınsöndürənlər və ev sahibi ilə qısaca da olsa söhbət edə bildim.

Yanğınsöndürənlərin danışığından bəlli oldu ki, səhər saat 9.20-də həmin evin beşinci mərtəbəsində tüstü olması haqqında onlara telefonla məlumat verilmiş, 7-8 dəqiqədən sonra onlar hadisə yerinə gəlmiş, qapı içeridən açarla bağlı olduğundan balta ilə qapını sındıraraq içəri daxil olmuşlar. Üç otaqlı mənzilin birində, parket döşəmənin üzərində idman forması, mələfə və kişi corablarının üzərində tərkibində spirt olan maye tökülüb yandırılmasının, lakin əşyaların yanmamasının, yataq otağında çarpayının yanında, başından və bədəninə bir neçə nahiyəsində kəsici alətlə yaralanmış qadın meyidi, habelə qapının ağzında «Kazbek» papiroslarının qırıntılarını müşahidə etmişlər. Yanğınsöndürənlərin ifadələrindən məlum olmuşdur ki, mənzilin qapı və pəncərələri bağlı olduğundan otaqda kislorod çatışmazlığından parketin üzərinə tökülmüş paltarlar od tutub yanmamışlar. Onlar közərib tüstülənirdilər. Qapını açdıqda həmin paltarlar od tutub yanmış, lakin yanğınsöndürənlər yanğının qarşısını dərhal dəf etmişlər.

Əsədullayev hey ağlayır, arvadının qatilini tələb edirdi. Onun ifadəsindən görünürdü ki, o, səhər saat 8-də arvadı ilə görüşüb evdən çıxmış, Sabunçu qəsəbəsində yerləşən 3 saylı klinik xəstəxanada müalicə olunan anasının yanına getmiş, oradan qayıdıb işə gəlmişdir. Saat 13.³⁰-da, işdə olarkən evlərində yanğın olmasını eşitmiş, evə gəldikdə həyat yoldaşının qətlə yetirilməsini görmüşdür.

Əsədullayevin ifadəsindən belə çıxırdı ki, onun həyat yoldaşını səhər saat 8-dən, yanğınsöndürənlər hadisə ye-

rinə gələn müddətə kimi, yəni saat 9.20 radələrində qətlə yetirmişlər.

Lakin meyidin bədənində olan ölüm ləkələri, yataq otağının döşəməsində, divarlarda və nəhayət, meyidin üzərindəki çoxdan qurumuş qan ləkələri Əsədullayevin ifadəsinə heç cür uyğun gəlmirdi. Belə vəziyyətdə məhkəmə-tibb ekspertizasının rəyi lazım idi.

Məhkəmə-tibb ekspertizası institutunun direktoru, professor Əli Atakişiyev meyidi hadisə yerində ilk müayinədən keçirən kimi mənə bildirdi ki, qadın gecə öldürülmüşdür. Ekspertin fikrini dərhal prokurora və əməliyyata rəhbərlik edən S.Səmədzadəyə bildirdim. Atakişiyevin məlumatına görə qadın 5-6 aylıq hamilə imiş. Əsədullayev isə bu haqda heç səsini də çıxarmırdı. Əsədullayevin öz arvadını öldürməsi və ya onun öldürülməsində iştirakı artıq bizdə şübhə oyatmırdı.

Prokurorun razılığını aldıqdan sonra S.Səmədzadəyə göz vurdum ki, Əsədullayevi «sakitləşdirmək» lazımdır. O, mənim işarəmi dərhal başa düşüb Əsədullayevi müvafiq şəraitdə ifadəsinə almaq üçün maşına mindirib Bakı şəhər Daxili İşlər İdarəsinə apardı.

Mən isə hal şahidləri, məhkəmə-tibb eksperti və yanğınsöndürənlərin nümayəndəsi ilə birlikdə hadisə yerini ətraflı müayinə etdim. Müayinə zamanı bəlli oldu ki, qatillə qətlə yetirilmiş şəxs arasında möhkəm dalaşma, əlbəyaxa savaşı olmuşdur. Yataq otağındakı avadınlıq çarpayı, güzgü yerindən sürüşmüş, şifoner əyilib çarpayının üstünə düşmüş, qadın qatilin əlindən yaxa qurtarmaq üçün çarpayının altına girmiş və o, hələ yaralı ikən çarpayının altından dartılıb çıxarılmış və qətlə yetirilmişdir.

Əsədullayevin mənzilinin altında, dördüncü mərtəbədə yaşayan qonşunu hadisə yerinə dəvət edib yataq otağındakı dağınıqları ona göstərüb soruşdum ki, ola bilməz ki, o, gecə yuxarı mənzildə mebelin belə vəziyyətdə düşməsi ilə bağlı səsi eşitməsin. Qonşu dərhal cavab verdi ki, gecə saat 23-24 radələrində üstdəki qonşunun evin-

də televizorun bərk səsi gəlirdi. Orada mebelin oradan-buraya, buradan-oraya daşınmasının səsinə isə eşitmişdir, lakin buna əhəmiyyət verməmişdir. Səhər işə gedərkən pilləkənlərin üstündə qonşu Əsədullayevlə görüşüb salamlamışlar.

Əsədullayevi dindirib etirafını almağa istintaqda kifayət qədər əsaslar var idi. Lakin Əsədullayev törətdiyi cinayətin ciddiliyini və ağırlığını, ona ağır cəza veriləcəyini yaxşı dərk edirdi. Ona görə də etiraf ifadəsi verməyə tələsmirdi.

Polkovnik S.Səmədzadə Əsədullayevlə görüşən zaman sözarası ona bildirmişdi ki, onsuz da beş gündən sonra törətdiyin cinayəti etiraf edib hər şeyi olduğu kimi danışacaqsan. S.Səmədzadənin bu psixoloji təklifi Əsədullayevin beynində iz buraxmışdı. Nəyə görə məhz «beş gündən sonra» törətdiyi cinayəti etiraf etməsi onu çox narahat etmişdi. O, darıxırdı, altıncı günü gözləyirdi.

Əsədullayevin qohum-əqrəbəsi çox idi. Xahiş edənlər də az deyildi. Rüşvət təklif edən də var idi.

Əsədullayev işin istintaqından, əldə olunmuş sübutlardan xəbərsiz idi. O, saxlanıldığı kameradan xariclə əlaqə tapmağa can atırdı. Biz ona şərait yaratdıq. «Xariclə» əlaqə yaradılması üçün Əsədullayevi küçəyə pəncərəsi olan kameraya saldıq və əməliyyat işçiləri vasitəsilə qohumlarına da onun kamerasının yerini bildirdik. Bütün bu hərəkətlər istintaqdan kənar, əməliyyatda nəzərdə tutulan qaydada operativ xarakter daşıyırdı.

Çox çəkmədi ki, Əsədullayev ona qarşı qurulmuş tələyə düşdü. Kameranın gözətçisi bildirdi ki, Əsədullayev kağız və qələm istəyir. S.Səmədzadə ilə razılışib onun bu istəyinə də əməl etdik. Kameraya kağız və qələm göndərdik. Həmin dəqiqədən də kameranın küçəyə çıxan tərəfində əlavə adamlarımızı qoyduq. Qısa vaxtdan sonra məlumat daxil oldu ki, Əsədullayev yaxın qohumlarının birinə pəncərədən məktub verərkən kamera gözətçisi məktubu ondan ala bilmişdir.

Məktubun qısa məzmunu belə idi: «Mənzilimizin alt mərtəbəsində yaşayan qonşuya deyin ki, gecə, mebelin yerdəyişmə səsini mənim otağımdan deyil, qonşu mənzildən eşidib. Bu haqda digər qonşunu da istintaqa ifadə verməyə hazırlayın».

Əsədullayevin bu məktubu əlimizə keçən kimi təcili olaraq məhkəmə-xətt ekspertizasına təqdim etdim və səhərişi günü məktubun Əsədullayev tərəfindən yazılması haqqında rəmsi olaraq ekspertizanın rəyini aldım.

Əsədullayevin həbsə alınmasının artıq beşinci günü tamamlanırdı. Mən onu S.Səmədzadənin otağına çağırırdım və onunla birlikdə Əsədullayevi dindirməyə başladım.

Əsədullayevlə söhbətimiz aşağıdakı qaydada oldu:

Siz hamilə arvadınızın «xüsusi qəddarlıqla» öldürülməsində şübhələnilirsiniz. Bu haqda nə deyə bilərsiniz?

- Arvadımı mən öldürməmişəm. Qatilin kim olmasını və ona layiqli cəza verilməsini mən sizdən tələb edirəm.

-Sizdən bir mərtəbə aşağıda və sol tərəfdə yaşayan qonşularınızın ifadəsindən məlum olur ki, gecə saat 23-24 radələrində mənzilinizdə televiziya bütün gücü ilə işləmiş (səslənmiş) və otaqda olan mebellərin yerlərini dəyişmişiniz. Bunu nə ilə aydınlaşdırma bilərsiniz?

-Gecə təxminən 22 radələrində mən və həyat yoldaşım yatmışdıq, səs-küydən xəbərimiz olmamışdır. Dördüncü mərtəbədə, bizdən sol tərəfdə yaşayan qonşular cavab ər-arvaddırlar, ola bilsin ki, onların mənzilindən səs gəlmişdir.

-Kameradan tanışlarınıza ünvanladığınız məktub məhkəmə-xətt ekspertizasından keçirilmiş (ekspertin rəyi ona təqdim olunur) və məktubun Sizin tərəfinizdən yazılması təsdiq olunmuşdur. Məktubunuzda səs-küyün Sizin mənzilinizdə deyil, qonşunun mənzilindən gəldiyini təsdiq etməyi qonşularınızdan xahiş etmişsiniz. Əgər* səs-küy mənzilinizdən gəlməyibsə, nə

üçün belə bir xahişlə kameradan eşiyə məktub göndərirsiniz?

- İstəyirdim ki, qonşu səs-küyün öz evində olmasını yadına salsın.

-Arvadınızı kənar şəxs qətlə yetirmişsə, sizin idman geyiminizi, alt paltarınızı nə üçün yandırmaq istəmişdir?

- Suala cavab verə bilmirəm, Bunun səbəbi mənə məlum deyildir.

-İlk ifadəinizdə göstərmişdiniz ki, arvadınızla gecə düşbərə yemisiniz. Səhər yeməyiniz isə çay, çörək, pendir və kolbasadan ibarət olmuşdur. Məhkəmə-tibb ekspertizasının rəyindən görünür ki, meyidin mədəsində düşbərədən başqa qeyri ərzaq, dedikləriniz ərzaq nişanələri olmamışdır.

-Mən düzgün ifadə verirəm. Səhər işə getməmişdən əvvəl həyat yoldaşımla oturub çay, pendir, kolbasa və çörək yemişik. Mən fikir verməmişəm, ola bilsin ki, o, az yemişdir və ya heç yeməmişdir.

-Məhkəmə tibb ekspertizasının rəyi Sizə təqdim olunur. Həmin rəydən açıq-aydın görünür ki, həyat yoldaşınız səhər saat 8-11 radələrində deyil, gecə saat 23-24 radələrində, yəni mənzilinizdə televiziya var gücü ilə işləyəndə və mebellərin yeri dəyişdiriləndə, onun başına, üzünə və bədəninə başqa nahiyələrinə bıçaq və ya balta ilə zərbə vurmaqla qətlə yetirilmişdir.

Bu vəziyyətdə, toplanmış sübutların qarşısında tam aciz qalan Əsədullayev əvvəlcə uşaq kim ağladı, sonra isə törətmiş olduğu cinayəti etiraf etdi. Lakin bildirdi ki, həyat yoldaşının hamilə olmasını bilmirmiş və ümumiyyətlə onun kişiliyi yoxdur. Bu qısa dindirmə protokoluun ardında 8 saat davam edən söhbətin mətni qeyd olunmuşdur.

Əsədullayev hiss edirdi ki, hamilə qadını xüsusi qəddarlıqla qətlə yetirilməsinə görə o, ölüm cəzasına məhkum oluna bilər. Ona görə arvadının hamilə olmasını boyuna almırdı. Bu məqsədlə Əsədullayevi təcili olaraq

Respublika dəri-zöhrəvi xəstəxanasına aparıb spermasını müayinə etdirdim və «kişiliyini» də sübut etdim.

Bundan sonra onu başa saldıq ki, özünü səmimi aparmasa, ifadələrində özünü müdafiə məqsədi güdüb yalan ifadələr versə, öz vəziyyətini ağırlaşdırmış olar.

Əsədullayev başını aşağı salıb xeyli fikirləşəndən sonra əhvalatı olduğu kimi danışdı və cinayətin aləti olan baltanın tulladığı yeri də göstərdi.

Əsədullayevin ifadəsindən bəlli oldu ki, o, işlədiyi institutun laboratoriya işçiləri ilə tez-tez işdən sonra bir yerə yığılıb spirtli içkilər içir, evə gec gəlir, bu işə hamilə qadının psixikasına təsir edirmiş. Və hər dəfə o, evə kefli qayıdanda arvadı onu danlayarmış. Növbəti, axırını dəfə də aralarında narazılıq baş vermiş, sonra bu, həddini aşaraq savaşıma keçmişdir. Savaşma zamanı Əsədullayev əlinə keçə baltanı əvvəlcə arvadın üzünə, sonra başına vurmuşdur. Arvad yataq otağına keçib şifonerin arxasında gizlənmək istədikdə Əsədullayev şifoneri itələyib arvada bir zərbə də vurmuş, sonra yaralı qadın çarpayının altına girmək istədikdə onu oradan çıxarıb başına bir daha zərbə endirərək qətlə yetirmişdir. Qadın öləndən sonra ondan əl çəkmişdir.

Bundan sonra törətdiyi cinayətin izini gizlətmək məqsədilə Əsədullayev öz əynində olan idman paltarını, mayka və trusiyini çıxararaq meyid olan otaqda döşəmənin üstünə atmışdır. Daha sonra Əsədullayev vanna qəbul etmiş və gecə evdə qalmışdır. Səhər işə qana bulanmış paltarların üzərinə skipidar tökərək yandırmaqla evdə yağın törətmək istəmişdir. Bundan sonra qapını açarla bağlayaraq xəstə anasını görmək üçün onun yanına, Sabunçı qəsəbəsində olan 3 sayılı xəstəxanaya getmişdir.

Cinayət işinin istintaqını qısa müddətdə başa vurub baxılması üçün Ali Məhkəməyə göndərdik. Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin cinayət işləri üzrə məhkəmə kollegiyası işə baxaraq Əsədullayevi uzun müddətli həbs cəzasına məhkum etmişdir.

OĞRAŞLIQLA BAŞLANAN AĞIR CİNAYƏT İŞİ

Bakının üçüncü və dördüncü mikrorayonları arasındakı ərazidə, telefon lyukunda salafana bükülmüş qadın meyidi tapılmışdı. Meyidin başı yox idi. Qolları və qıçları bədəmindən tamam ayrılmışdı.

Bu hadisə Bakı şəhərində böyük sensasiya yaratmışdı. Bir aydan artıq idi ki, cinayət açılmırdı, hətta meyidin kimə məxsus olması belə müəyyənləşdirilməmişdi.

Nəhayət, Bakı şəhər prokuroru Əloş Əliyevin təşəbbüsü ilə həmin cinayət işinin istintaqını aparmaq üçün istintaq-əməliyyat qrupu yaradıldı. Cinayət işini icraatıma qəbul etdim. Əməliyyat işinə işə Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin Baş axtarış idarəsi rəisinin müavini Xəlil Quliyev rəhbərlik etməyə başladı. İstintaq qrupuna kriminalist Rövşən Əliyev və tibb eksperti Anətli Qlazov göməklik edirdilər.

Prokurorluqda geniş istintaq-əməliyyat planı tərtib etdik. Mülahizələr çox idi. Onlardan biri pozğun qadınlar arasında itənləri müəyyən etmək, digəri, Bakıya gəlmiş turistlər arasında itmişləri axtarmaq kimi əməliyyat işləri nəzərdə tutulmuşdu.

Milis şöbələrində hələ ki, itmiş qadınlar haqqında məlumat yox idi.

Məhkəmə tibb ekspertinin rəyindən görünürdü ki, öldürülmüş qadın 23-25 yaşlarında olmuş və ölmündən əvvəl cinsi əlaqədə olmuşdur.

Təbiətə pozğun həyat tərzini sürən qadınlar arasında əməliyyat aparmaq üçün bir neçə nəfər əməliyyatçı milis işçiləri ayrıldı. Onların axtarışı çox çəkmədi. Qadınların əksəriyyəti ilə görüşüb söhbətlər aparıldı və onların harda olmaları müəyyən edildi. Pozğun qadınlardan təkəcə İradə adlı qadının yeri məlum deyildi. Biz onun anası ilə əlaqə

saxladıq. Atası yox idi. Anası ruhi xəstə idi, qızı haqqında ətraflı heç bir söz deyə bilmədi. Lakin İradənin xalası bildirdi ki, İradə bir aya yaxındır ki, evdən çıxıb getmiş, harda olmasını bilmirlər. Buna baxmayaraq hərdən rəfiqələri telefonla zəng edib İradənin başqa şəhərə getməsinə və yaxın günlərdə qayıdacağını bildirmişlər. Zəng edənlərin kim olmasını İradənin xalası bilmirdi. Xalanın ifadəsindən bəlli oldu ki, İradə əvvəllər də bir neçə günlüyə evdən çıxıb naməlum yerlərə getmiş və sonradan yenə də evə qayıtmışdır. Onun belə hərəkətlərinə görə itməsi haqqında milis orqanlarına məlumat verməmişlər. Xalanın dediyinə görə, İradə Tofiq Əliyev adlı prokuror işçisinə ərə gedib, lakin birgə həyatları baş tutmadığından ayrılışmışlar. Buna baxmayaraq Tofiq onu tez-tez görüşə dəvət edirmiş və onlar görüşürmüşlər. Prokurorluqda Əliyev Tofiq adlı şəxs işləyirdi. Lakin onun İradə adlı arvadı olmamış və o, İradəni tanıyırdı.

İradənin əri olmuş Tofiqin ünvanını və şəxsiyyətini müəyyənləşdirdik. Məlum oldu ki, onun adı Tofiq deyil, Əlidir. Soyadı da Əliyevdir. Vaxtı ilə iki uşağını atıb Mərkəzi Komitədə işləyən bir qadınla evlənmiş, hüquq fakültəsini bitirdikdən sonra həyat yoldaşının nüfuzundan istifadə edib prokurorluq orqanlarına işə düzəlib, lakin çox işləyə bilməmişdir. Rüşvət aldığına görə yaxalanmış və uzun müddətli həbs cəzasına məhkum olunmuşdur. Əliyev Əli həbsxanadan çıxdıqdan sonra əxlaqsız, pozğun qadınları başına toplayaraq onları rayonlara aparır, orada pullu, vəzifəli şəxslərlə tanış edir və buna görə də pul alırdı. Bu hərəkət cinayət məəcəlləsində «oğraşlıq» adlanır.

İradənin xalası ilə Əlini bir-birinə qoşub meyidi tanımaq üçün meyidxanaya göndərdik. Onlarla meyidxanaya gedən müstəntiq prosessual qanunlara əməl edib, hal şahidlərinin iştirakı ilə hərəsinə ayrılıqda meyidi təqdim etməli idi. Lakin müstəntiq özü meydindən qorxduğuna görə meyidxanaya daxil olmadan İradənin xalasını və Əlini

meyid olan otağa göndərmiş və bu haqda kənarında protokol tərtib etmişdi. Meyidxanada tək qalan Əli meyidin İradəyə məxsus olmaması haqqında İradənin xalasında fikir yarada bilmişdir.

Əli və İradənin xalası meyidxanadan qayıtdıqdan sonra onlar yenidən dindirildilər. Əli qəti olaraq bildirdi ki, meyid İradənin meyidi deyildir. Belə ki, İradənin qarın nahiyəsində bağırsağ cərrahiyyə əməliyyatının izi olmalı idi, boynunda qara xalı var idi. Meyiddə isə bu əlamətlər yox idi.

İradənin xalası meyidin İradəyə məxsus olmasını təsdiqləməsə də, bunu inkar da etmədi. O, meyidin İradəyə məxsus olmasını təsdiq etməkdə tərəddüd edirdi. Xala ifadəsində qəti deyildi, nədən isə qorxur və söz deməyə çəkinirdi. Biz bunu hiss edirdik. Ona görə də xala ilə ətraflı və uzun sürən söhbətlər aparmağı qərara gəldik.

Zəhmətimiz bəhərsiz olmadı. Xala ilə saatlarla aparılan söhbətdən sonra o, bizə bildirdi ki, meyid İradənin meyididir. Onun İradəyə məxsus olmamasını Əli ona inandırmaq istəmişdir. Əlavə olaraq onu da söylədi ki, meyidxanadan qayıdıb prokurorluğa gələn zaman Əli onu böyük sürətlə gələn yük maşınının altına itələmək istəmiş və öz hərəkətini başgicəllənməsi ilə izah etmişdir. Güya başı gicəlləndiyindən müvazinətini itirib yıxılmaq istədikdə xaladan istifadə etmişdir. Xalanın bu ifadəsindən sonra Əliyə qarşı münasibət dəyişmişdi. Ona qarşı şübhə yaranmışdı.

İradənin rəfiqələri sayılan pozğun qadınlarının ifadələrindən görünürdü ki, Əli İradədən boşanmamışdan əvvəl də, sonralar da İradəni pullu kişilərlə tanış etmiş, onların görüşmələrinə, İçəri şəhərdə yerləşən bir otaqlı mənzilində şərait yaratmış və buna görə hər iki tərəfdən, pullu kişilərdən də, İradəyə verilən puldan da bir hissəsini almaqla məşğul olmuşdur. Faktiki olaraq Əli öz arvadının fahişəliyi hesabına dolanırdı.

Əli İradədən 27 yaş böyük idi. Onların ailə qurmağının səbəbi Əli üçün İradənin üç otaqlı mənzilinə sahib

çixmaq, İradə üçün isə faktiki olaraq rəsmi kəbində olması üçün pasportunda qeydiyyatın olması idi. Lakin İradənin üç otaqlı mənzilinə sahib olmaq Əliyevə qismət olmuşdur. Belə ki, İradənin ruhi xəstə anası hələ sağ idi və ona baxan bacısı var idi.

İstintaqın qarşısında ağır və icrası çox çətin olan bir problem durmuşdu: Əlini oğraşlıqda ifşa etmək və bundan sonra İradənin öldürülməsi faktı ilə onunla danışmaq.

DİN-nin Baş cinayət axtarış idarəsinin fahişələrlə işləyən şöbəsi yenə də köməyimizə gəldi. Həmin pozğun qadınların ikisi, əvvəlcədən danışığa əsasən Əlinin öhdəsinə verildi. Həmin fahişələr Əli ilə dil tapıb danışana kimi, kimsəsiz kimi meyidxanada saxlanılan İradənin meyidi bir daha məhkəmə tibb-ekspertizasından keçirildi və müəyyən edildi ki, meyidin parçalanmış hissələri bilavasitə cərrahiyyə əməliyyatı aparılan və boynunda xalı olan hissələrdən kəsilmişdir.

Bir neçə gündən sonra Əli, onun üçün ayrılmış fahişələrin qırmağına keçdi. Əli onları maşına mindirib Bərdə rayonuna, Orcenekidze adına sovxozun direktoru, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, Ali Sovetin deputatı, vaxtı ilə məşhur çoban olmuş Həsən Kərimovun yanına apardı. Həsən Kərimov təciliyyəndə olan işçilərin birinin evində həmin qadınları qəbul etdi, yeyib-içməklərini və gecələmək üçün yerlərini də təmin etdi.

Gecə, milis işçilərinin və hal şahidlərinin iştirakı ilə pasport rejimini yoxlamaq adı ilə əməliyyatçılar yerli milis işçilərilə birlikdə çoban Həsənin və Əlinin lüt vəziyyətdə Bakıdan gəlmiş kənar qadınların yanında olmalarını qeydə aldılar.

Qadınların çoban Həsənlə əlaqədə olmaları, bunun üçün onlara pul verməsini və verilən pulun bir hissəsinin Əliyevə çatdığı haqda ifadələri alındıqdan sonra Əlini oğraşlıqda şübhəli şəxs kimi həbsə aldıq. Çoban Həsən isə hay-küy salıb hədə-qorxu gəlirdi ki, «bu təşkil olunmuş

işdir, şikayət edəcəyəm və s.» Lakin Bərdə şəhərində, öz evində deyil, çıpaq vəziyyətdə kənar qadınla, başqasının evində olması onu möhkəm çaşdırmışdı.

Yeri gəlmişkən onu da söyləyim ki, bir neçə il əvvəl kolxozçuların qurultayında iştirak etmək üçün Moskvağa getmiş çoban Həsən «Moskva» mehmanxanasında eyni vəziyyətdə milis işçiləri tərəfindən yaxalanmışdı. O vaxtlar axşam saat 23-dən sonra mehmanxanada yaşayanlar, mehmanxana müdiriyyətinin razılığı olmadan, qonaq qəbul edə bilməzdilər. Çoban Həsənin otağında gecə saat 1-də fahişə qadının olmasını bilən milis işçiləri onu yaxalamışdılar.

Çoban Həsən düşdüyü bəladan yaxasını qurtarmaq üçün həmin mehmanxanada qalan Azərbaycan KP MK-nin birinci katibi H.Əliyevə telefonla zəng edib başına gələn əhvalatı danışmış və bunun MK-nin katibi Kazımov və şöbə müdiri Bağirov tərəfindən qurulmuş qurğu olduğu ilə izah etmişdir. Güya onlar çoban Həsənin qurultayda çıxışının qarşısını almaq niyyətində imişlər.

Əli Əliyev artıq hiss etmişdi ki, onun həbs olunması heç də oğraşlıq etdiyi üçün deyil, keçmiş arvadını qətlə yetirməsi ilə bağlıdır. Oğraşlıqla əlaqədar olan birinci suala Əli cavab verdi ki, Respublika prokurorluğunda mühüm vəzifədə işləyən tələbək dostu birinci dəfə onun üçün oğraşlıq etmiş və bu əhvalat, onlar Universitetin hüquq fakültəsində oxuduqları vaxt olmuşdur. O, həmin vəzifəli şəxsin adını çəkməklə ondan imdad gözləyirdi. İradənin öldürülməsi faktına gəldikdə isə Əli, bir-birinə zidd ifadələr verir, istintaqı düzgün istiqamətdən yayındırmağa cəhd edirdi. Tərədilmiş cinayət haqqında ətraflı danışmaq istəmirdi.

Əli Əliyevin mənzilində əlavə axtarış apardıq və mənzilinə baxış zamanı texnikadan istifadə etdik. Onun vannanın otağında (otaqda vannanın yox idi, duş var idi) kafellərin birləşdikləri yerlərdə və döşəmədə ultrabənövşəyi şüa

altında parıldayan, qan izlərinə oxşar izlər müəyyən etdik. Həmin izləri hal şahidlərinin iştirakı ilə qaşyaraq götürüb sellofan kisələrə qoyub möhürlədik.

Əlinin mənzilindən götürülmüş qana oxşar maddələrin qan ləkələri və onların qadın qanı olub-olmamasını müəyyənləşdirmək üçün Leninqrad şəhərinə, məhkəmə tibb ekspertizası institutuna göndərdim. Ekspertin rəyi istintaq üçün əhəmiyyətli oldu. Həmin ləkələrin qan ləkələri, bilavasitə qadın qanı olması və eyni zamanda İradənin qan qrupuna uyğun olması təsdiq olundu.

Artıq Əlinin İradəni öldürməsi istintaqda şübhə oyatmırdı. Lakin İradənin meyidinin parçalanması, onu çiyinə alıb İçəri şəhərdən 3-cü mikrorayona aparıb lyuka atılması, meyidin başının tapılmaması cinayətkarın təkəcə Əli deyil, bir neçə nəfər olmasını təsdiq edirdi. Ona görə də Əli ilə işləmək lazım idi.

Əməliyyat işçiləri, başda X.Quliyev olmaqla Bərdə rayonunda ayrıca iş aparırdılar və mütəmadi olaraq alınan məlumatları müzakirə edir, yeni planlar tərtib edirdik.

Məlum olmuşdu ki, çoban Həsən möhkəm təşviş keçirir, evindəki bütün əmlakı çıxarıb oğlan və qızlarının evlərində gizlətməmişdir. Evdə hətta odun doqramağa balta və çörək kəsməyə bıçaq belə saxlamamışdır. Evidə axtarış olunacağına hazır idi.

Toplanmış sübutlar mənə imkan verirdi ki, çoban Həsənin evində axtarış aparam və lazım gələrsə onu şübhəli şəxs qismində həbs edəm. Öz fikrimi respublika prokuroru A.Zamanova bildirdim. Prokurorun razılığı və sanksiya alındıqdan sonra X.Quliyev və əməliyyat işçiləri ilə birlikdə gecə ikən üç maşında Bərdə rayonuna yollandıq. Səhər saat 7-də biz artıq Bərdədə idik. Çoban Həsənin ətrafında əməliyyat işi apararıq adakı işçilər çoban Həsənin evdə olmasını bizə bildirdilər.

Səhər saat 8 radələrində əməliyyat qrupu ilə çoban Həsənin həyətinə daxil olduq. Sanki o, bizi həyətdə göz-

ləyirmiş. Şəraitdən hiss olunurdu ki, çoban Həsən bizi çoxdan gözləyir. O, söz ehtiyatında olan nə qədər əxlaqsız, biədab söyüşlər varsa, arvadı və qızlarından da utanmadan hamısını bizim üzümüzə dedi. Hərdən X.Quliyevə müraciət edib ondan üzr istəyir və bu işin onun başına respublika rəhbərinin düşmənləri tərəfindən gətirilməsini söyləyir və xahiş edirdi ki, hadisə haqqında mütləq rəhbərə məlumat versin.

Çoban Həsənin həyasızlığı istintaq qrupunun sabit işləməsinə imkan vermirdi. Ona görə məcbur olub prokurorun sanksiyasını təqdim edib onu həbsə aldım və dərhal da maşınların birinə mindirib əməliyyat işçilərinin nəzarəti altında Bakı şəhərinə göndərdim. Bundan sonra axtarışı davam etdim.

Axtarış zamanı onun evdə qalmış pencəyinin cibində, hadisə günü Bakıda, «Bakı» mehmanxanasında yer alması haqqında qəbz tapılıb götürüldü. Başqa heç bir şey tapılmadı. Evdə nəinki balta, heç çörək bıçağı da yox idi.

Əli Əliyev İradənin öldürülməsi haqqında ifadə versə də dedikləri həqiqətə uyğun deyildi. İstintaqın hər hansı bir hissəsində ifadələrini dana bilərdi. İstintaq materiallarında Əliyevin ifadəsindən əlavə digər sübutlar demək olar ki, çox az idi.

Əliyev ifadəsində göstərirdi ki, çoban Həsən telefonla zəng edib onu Bakı mehmanxanasına çağırırdıqdan sonra onlar görüşmüş, tanımadığı iki qadınla Çapayev küçəsində yerləşən kababxanaların birinə getmiş və orada dördü də spirtli içkilər içmişlər.

İradənin öldürülməsi məsələsinə gəldikdə Əliyev bildirirdi ki, İradəni çoban Həsən öldürmüş və meyidini idarə etdiyi maşında aparıb gizlətməmişdir. Əliyevin ifadəsinə əsasən çoban Həsən İradənin başını kəsəndən sonra Bərdəyə gedəndə, kəsilmiş başı hansısa çayın içinə atmışdır.

Çoban Həsən isə ümumiyyətlə İradənin qətlə yetirilməsi günü Bakı şəhərində olmasını danır, rayonda qoyun

qırımında iştirak etməsini göstərir və bunu təsdiq edən, qoyun qırımında iştirak etmiş sovxoz fəhlələrinin adını çəkirdi.

Çoban Həsənin göstərdiyi bütün şahidlər dindirilmişdi. Onlar öz direktorlarının həqiqətən qoyun qırımının başlanğıcında orada olmasını təsdiq etsələr də qırımın axırında orada olmasını heç kəs təsdiq etmirdi. İfadələrdən görünürdü ki, səhər saat 7 radələrində çoban Həsən, qırım başlananda orada olmuş, sonra isə öz maşınına minib getmişdir.

«Bakı» mehmanxanasından alınmış arayışdan isə məlum olurdu ki, çoban Həsən artıq saat 14 radələrində mehmanxanada yer tutmuş və həmin gecə mehmanxanada qalmışdır.

Əldə olunan faktlara görə çoban Həsən İradəni qətlə yetirdikdən bir gün sonra «Bakı» mehmanxanasını səhər tezdən tərk etmiş, yolda «Karvansara» deyilən məkanda bir yerlisini, Bərdə rayon partiya komitəsinin şöbə müdirini də idarə etdiyi maşına mindirib Bərdəyə getmişlər. Yolda, Göyçay rayonunda onlar kababxanada nahar etmiş və spirtli içki içmişlər və pulunu da çoban Həsən vermişdir.

Bərdə rayon partiya komitəsinin birinci katibi R.Səfərəliyevə telefonla zəng edib çoban Həsənlə Bakı şəhərindən Bərdəyə gəlmiş şöbə müdirini Bakıya dəvət etdik. Səhəri günü həmin şöbə müdiri prokurorluğa gəldi. O, özünü elə aparırdı ki, sanki böyük dövlət əhəmiyyətli bir işin icraatı ona tapşırılmışdı, kobud surətdə narazılığını bildirməklə ifadə verməkdən imtina edirdi. Onu başa saldım ki, Bakıya çağırılmasının əsas səbəbi ağır cinayətin açılmasında istintaqa kömək etməsindən, Bakıda nə vaxt, kiminlə, hansı maşınla Bərdəyə getməsini təsdiq etməsindən ibarətdir.

Şöbə müdiri özündən elə razı idi ki, mənim sözlərim ona heç bir təsir etmirdi və təkrar edirdi ki, o, balaca adam deyildir, raykomun şöbə müdiridir, onun adı cinayət

işində olmamalıdır. Mən onu başa salmaq istəyirdim ki, ağır cinayətin açılmasında öz köməkliyini göstərmək, bildiklərini istintaqa söyləmək, qatili ifşa etmək təkcə adi insanların deyil, raykom işçilərinin də ümudə vəzifəsi olmalıdır. O, isə dediyindən dönmürdü. Belə vəziyyətdə ona bildirdim ki, ağır cinayət törətmiş şəxsin maşınında Bakı şəhərindən Bərdəyə gedirsən, cinayətkarın hesabına yolda kabab yeyirsən, hələ üstəlik onunla spirtli içkilər içirsən, belə halda raykom işçisi olmağınız fikrinizdən yayınır, ifadə verməməklə cinayətkarın ifşa olunmasına maneçilik etməyiniz nə adi insanlığa, nə də kommunist əxlaqına yaraşmır.

Şöbə müdiri çox tərslik edirdi, heç bir halda ifadə vermək istəmirdi. X.Quliyevlə məsləhətləşib Mərkəzi Komitəyə, inzibati orqanlar şöbəsinin müdiri S.Hüseynova telefonla zəng vurub şöbə müdirinin yaramaz hərəkətlərindən şikayətləndik. S.Hüseynov telefonla onunla danışısa da xeyri olmadı. Şöbə müdiri tərsliyindən əl çəkmirdi. Belə vəziyyətdə Azərbaycan KP MK-nin katibi Konovalova zəng etdik. O, şöbə müdirini telefona çağırub bildirdi ki, artıq raykomun şöbə müdiri deyilsən. Elə bil onun başına buzlu su tökdülər, ayıldı. Nə lazımdır, nə lazım deyildi çoban Həsən haqqında ətraflı ifadə verdi.

Şöbə müdirinin ifadəsini aldıqdan sonra onu çoban Həsənlə üzləşdirdik. O, üzləşmə zamanı, hadisə gününün səhəri çoban Həsənlə Bakı şəhərindən Bərdəyə getmələrini, yolda araq içmələrini və s. təsdiq etdi. Bundan sonra həmin şöbə müdiri yalvarmağa başladı ki, MK-yə məlumat verin ki, istintaqa lazım olan ifadəni vermiş və cinayətkarın ifşa olunması üçün əlindən gələni etmişdir. Şöbə müdirinin ikiüzlüiyü şəxsən mənə də ona qarşı nifrət oyatmışdı.

Bununla da çoban Həsənin İradə qətlə yetirilən günün Bakıda olması sübuta yetirilmiş oldu.

Artıq İradənin qətlində cinayətkarların ayrılıqda rolunu müəyyən etmək üçün aralarında üzləşdirmə aparmalı

idik. Bu məqsədlə Bakı şəhər prokuroru Ə.Əliyevin kabinetində televizor və maqnitafon quraşdırdıq. Televizor və maqnitafondan istifadə etməklə Əli Əliyevlə çoban Həsən arasında üzləşdirmə apardıq. Üzləşmə zamanı ali təhsilli hüquqşünas Əli Əliyev və Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, dəfələri Ali Sovetə deputat və MK-a üzv seçilmiş, heyvandarlıq haqqında Kənd təsərrüfatı institutunda dərslərin müəllifi, lakin öz soyadını güclə yazan çoban Həsənin ifadələrində insanlığa xas olan bircə kəlmə söz eşitmədik. Onlar bir-birinə elə bir alçaq, təbiiyəsiz, əxlaqsız, mənfur küçə söyüşləri söyləyirdilər ki, mən onları dəfələrlə mədəniyyətə, təbiiyə, bir-birinə yox, heç olmasa üzləşmədə iştirak edən şəhər prokuroruna, müstəntiqə hörmət etməyə dəvət etdimsə də xeyri olmadı. (Maqnitafon lentini bu gün də saxlayıram).

Onlar İradənin ölümünü bir-birinin üstünə atırdılar. Sonralar onları ayrı-ayrılıqda dəfələrlə dindirib qətlin yerinə yetirilməsi detallarını müəyyənləşdirdikdən sonra aralarında yenə də üzləşmə apardım.

Beləliklə, müəyyən olundu ki, hadisə günü Bərdə rayonunda qoyun qırımında iştirak edən Həsən Kərimov qırımı təşkil edir və həmin saat oğluna məxsus olan «Jiquli» markalı maşınında Bakıya gəlir. Bakıda «Bak» mehmanxanasında yer tutduqdan sonra Əli Əliyevin içəri şəhərdə yerləşən mənzilinə gəlir və Əli vasitəsilə İradəyə telefonla zəng edib həmin mənzilə çağırır. İradə gəldikdən sonra çoban Həsən Əliyə pul verib içki və ərzaq malları almaq üçün mağazaya göndərir. Əlinin evdə olmamasından istifadə edən çoban Həsən İradə ilə cinsi əlaqədə olur.

Əli evə qayıtdıqda çoban Həsənin İradə ilə cinsi əlaqədə olmasını başa düşür və ona bir şey düşməyəcəyini hiss edib acığını İradənin üstünə tökür: - «Qəhbə, özünü saxlaya bilmədin?» Əlinin bu sualına İradə ona kobud cavab verir. Əli əvvəl İradənin üzünə bir şillə vurur. İradə

də onun cavabını verir. Belə halda Əli stolun üstündə olan ütünü götürüb İradənin üzünə çırpır. Ütü İradənin iki qaş arasına dəyir və İradə bihuş halda yerə yıxılıb xırılda-mağa başlayır. Onlar İradəni ölmüş bilib cinayəti gizlətmək məqsədilə onu vannaya oturma aparırlar. Orada çoban Həsən Əlinin köməkliliyi ilə qəssab kimi İradənin əvvəlcə başını, sonra isə qol və qollarını bədəninədən ayırırlar. Əli İradənin qarın nahiyəsində olan bağırsaq cərrahiyyə əməliyyatından qalan izini və boynundakı xal olan hissəni kəsir. İradənin kəsilmiş cəsədini sellofana büküb meyidi çoban Həsənin idarə etdiyi maşınla 3-cü və 4-cü mikrorayonların arasında olan hissəyə aparıb telefon lyukuna tulla-dıqdan sonra başını Zirə qəsəbəsi tərəfə aparıb zeytun bağında ağacın altında basdırırlar.

Həsən Kərimov və Əli Əliyevin İradəni qətlə yetirmələri haqqında tam etirafı alındıqdan sonra ayrı-ayrılıqda onları, hal şahidlərinin iştirakı ilə Zirə qəsəbəsi yaxınlığındakı zeytun bağına aparıb İradənin başını basdır-dıqları yeri göstərməyi təklif edirik. Onlar ayrılıqda həmin yeri göstərdikdən sonra İradənin kəsilmiş başını da məhkəmə-tibb ekspertizasına təqdim etdik. Başın telefon lyukundan tapılmış qadın meyidinə məxsus olması haqqında rəyi də işə əlavə etdik. Məhkəmə-tibb ekspertizasının rəyi alındıqdan sonra İradənin meyidi ailəsi tərəfindən dəfn olundu.

Həsən Kərimovun cinayətləri bununla bitmirdi. İradənin qətlə yetirilməsi faktı üzrə aparılmış cinayət işinin istintaqı zamanı Kərimovun törətdiyi bir çox digər cinayətlərin də üstü açılmışdı.

Müəyyən edilmişdi ki, yaxasında Sosialist Əməyi Qəhrəmanı və Ali Sovetnin deputatı döş nişanlarını gəzdirən vəhşi insan, öz qonşularında yaşayan kimsəsiz, azyaşlı bir qızı da zorlamış, qız hamilə olanda əvvəl uşağın sal-dırılması üçün onu Yevlax şəhər xəstəxanasına aparmış, lakin abort etmək vaxtı keçdiyindən buna razılıq almıdığ-

da zorla öz sürücüsünü onunla evləndirmişdir. Uşaq doğulduqdan sonra ağzına balıq qoymaqla boğmuş və uşağın meyidini aparıb dəfn etmişlər.

Bundan əlavə Göy-göl istirahət zonasında işləyən başqa bir qadını zorlaması istintaq zamanı sübuta yetirilmişdi.

Ali Məhkəmənin cinayət işləri üzrə məhkəmə kollegiyası Kərimov Həsən və Əliyev Əlinin haqqında olan cinayət işinə baxaraq hər iki müttəhimə ən ağır cəzaya – güllələnməyə məhkum etmişdir. Lakin sonralar, Kərimovun keçmiş fəaliyyəti nəzərə alınaraq ölüm cəzası 15 il həbs cəzası ilə əvəz olunmuşdur.

TƏSADÜF ... MUZEYİ NƏ CÜR ZƏNGİNLƏŞDİRDİ

Operativ məlumat alınmışdı ki, Bakının Buynakski küçəsi ilə Vaqif küçələrinin kəsişdiyi tində yerləşən hammaından bir qədər aşağıdakı evdə dəhşətli cinayət baş vermişdir, əməliyyat işçiləri hadisə yerinə getmişlər.

Hadisə yerinə getdim. Mənzilin sahibi məşhur nevroptoloq Aleksandr Jislin vəhşicəsinə öldürülmüş, bacısı 2 sayılı psixonevroloji xəstəxanasının şöbə müdiri Sofa Jislinanın qolları bağlı döşəmənin üstündə, üzərinə xalça salınmış vəziyyətdə müşahidə edilmişdi.

Sofa Jislina başına dəymiş zərbələrdən və qardaşını gözünün qarşısında vəhşicəsinə qətlə yetrilməsi ilə sarsıtılmışdı ki, prokuror və milis işçilərindən də qorxur, hadisə haqqında ətraflı danışa bilmirdi. Onun yarımçıq, rabitəsiz danışığından yalnız onlar bəlli oldu ki, onların mənzilinə soxulan cinayətkarlar 3 və ya dörd nəfər imişlər və onlar rus dilində danışdıqları zaman gürcü kəlmələri işlədirlərmiş və hadisədən sonra Tbilisi qatarına tələsirlərmiş. Nə qədər cəhd elədiksə də zərərçəkmiş Sofa Jislinanın fikrini cəmləşdirə bilmədik. O, istintaqa lazım olan səviyyədə ifadə verməkdən sanki qorxurdu. Onun danışığından yalnız bunlar bəlli oldu:

Sofa Jislina evə gələndə əlindəki, içərisində kefir və başqa ərzaq olan tor zənbili yerə qoyub qapını açan zaman pilləkənlərin altından bir cavan oğlan üzərinə tullanıb onu otağa itələmiş və otaqda onun başına bir neçə dəfə küt alətlə zərbə vurub yerə yıxmış və yerdəki xalçanı üstünə atmışlar.

Cinayətkarlar divardakı şəkilləri çıxarıb, şkafdakı əntiq əşyaları yığaraq çemodanlara doldurduqları əsnada qardaşı Jislin Aleksandr qapını açıb içəri daxil olduqda otaqda kənar şəxslərin olmasını görür. Onların arasında

əlbəyaxa döyüş başlanır. Cinayətkarlar, döşəmədən götürdükləri qantellə Aleksandrın başına bir neç zərbə vurub onu yerə yıxırlar. Aleksandr Jislin aldığı zədələrdən yerindəcə ölmüşdü.

Bakı şəhər prokuroru Əloş Əliyev hadisə yerindəcə istintaq və əməliyyat qrupu yaratdı. Mən qrupa rəhbər təyinin olundum. Ümumi rəhbərliyi isə Bakı şəhər prokuroru özü üzərinə götürdü.

Mən zərərçəkmiş Sofa Jislinanı dindirən zaman 26 Bakı komissarları adına rayonun daxili işlər şöbəsinin əməliyyat işçiləri Dövlətov adlı bir şəxsdən istintaq üçün çox lazım olan ifadə almışdılar.

Milliyyətçə yəhudi olan Dövlətov hadisə yerinə yaxın olan hamamda işləyir və həmin binada yaşayırdı. Əməliyyat məlumatına görə Dövlətov hamama gələn cavan oğlanlara narkotik maddə satır və başqa işlərlə məşğul olmuş. Onu yaxalayıb daxili işlər şöbəsinə gətirəndən az sonra Dövlətov bildirmişdi ki, 1 saylı taksimotor parkının yanında yerləşən avtodayanacaqda karbürətorçu işləyən Valeri Sandler bir neçə gündür ki, Jislinlərin ailəsi ilə maraqlanır, onların evə qayıtmaları vaxtını güdürmüş.

Valeri Sandler cinayət aləmində təzə adam deyildi. Sandlerin atası 1942-ci ildə vətənə xəyanətdə təqsirləndirilərək məhkum olunmuş və Maqadan vilayətinə göndərilmiş, 1955-ci ildə o, bəraət aldıqdan sonra ailəsinin yanına qayıtmamış və Maqadan vilayətində qalaraq yerli tələviziya verilişləri komitəsində işləmişdir. Sandlerin gürücü yəhudilərdən olan anası və bacısı 1970-ci illərdə Amerikaya köçüb orada yaşayırdılar.

Sandler dəfələrlə Amerikaya dəvət olunmasına baxmayaraq, o, buradakı «peşə»sindən əl çəkməyib xaricə getməkdən imtina etmişdir. Vaxtı ilə bir neçə cinaytkarlarla birlikdə (aralarında cavan bir qız da var idi) DTK əməkdaşı olması haqqında saxta vəsiqə düzəldərək prokurorluğun blanklarında, axtarış aparılması haqqında saxta

qərarlər tərtib etməklə evlərdə axtarışlar aparmış, valyuta əməliyyatı, qızıl və alverlə məşğul olan şəxsləri evlərində axtarışlar aparmaqla, dələduzluq yolu ilə pul alıbdır.

Bu kimi cinaytlərə görə Valeri Sandler DTK işçiləri tərəfindən ifşa edilərək layiqli cəzaya məhkum olunmuşdur.

Valeri Sandler DTK-nin təcridxanasında saxlanılan zaman və sonralar ümumi rejimli həbsxanalarda cəzasını çəkən müddətdə həm DTK və həm də Daxili İşlər Nazirliyinin əməliyyatçıları tərəfindən əməkdaşlığa cəlb olunmuşdu. Buna baxmayaraq Sandler bu əməkdaşlıqdan da öz cinayətkar məqsədləri üçün bacarıqla istifadə etmişdir.

Aldığımız məlumata görə Sandler DTK-nin əməliyyatçılarının tapşırığına əsasən Xanukayev adlı şəxslə əlaqəyə girmiş, dostlaşmış, axırınının xaricdən Bakı şəhərinə gələn və Bakıdan xaricə gedən yəhudilər vasitəsilə qızıl və brilyant əşyaların gizli yolla aparılmasının qarşısını almaq üçün xidmət etdiyi əməliyyatçılara məlumat verməli imiş. Sandler bu işin öhdəsindən lazımcı gəlsə də, ondan öz cinayətkar məqsədləri üçün istifadə etməyi də unutmamışdır.

Sandlerin aldığı məlumata görə Xanukayevdə, üzərində 25-30 ədəd brilyant daş-qaş olan boyunbağı olmalı idi. Sandler həmin boyunbağını Xanukayevin nə vaxt və kimə verəcəyini öyrənməli və əməliyyatçılara bildirməli idi. Həmin boyunbağının Xanukayevdə olmasını müəyyənləşdirdikdən sonra Sandler, xəlvət olaraq onu toydan çağırırdır və onun öz məşinində söhbət etmək adı ilə «Qurd qapısı» deyilən yerə aparır. Yolda Sandler yanında götürdüyü çəkiyə Xanukayevin başına bir neçə zərbə vurur və onun bihuş olaraq təqətsiz vəziyyətindən istifadə edərkən bıçaqla bir neçə yerdən vuraraq qətlə yetirir. Lakin Xanukayevdə olan boyunbağını tapmır. Meyidi Puta qəsəbəsinin yaxınlığındakı bataqlıqlara ataraq şəhərə qayıdır və məşini Musabəyov qəsəbəsində, həyətlərin birində qoyub

evə qayıdır. Bundan sonra özünə alibi yaratmaq məqsədilə yaxınlarından bir neçəsinə telefonla zəng vurub danışır və hətta təcili yardım stansiyasına zəng edib səhhətinin pis olmasından şikayətlənib həkim briqadasını evinə çağırtdırır. Beləliklə, Xanukayevin ölümü vaxtı evdə olması haqqında alibi yaradır.

Xanukayevin ölüm faktına görə başlanmış cinayət işində kifayət qədər sübut toplanmadığından Sandler məsuliyətdən yaxa qurtara bilmişdir. Bir neçə gündən sonra Xanukayevin maşını Musabəyov qəsəbəsində, həyətlərin birində tapıldıqda Xanukayevə məxsus həmin boyunbağı maşının sol qapısının cibliyində müşahidə olunaraq götürülmüşdür.

Jislinin ölüm işində Sandlerin adı ortaya çıxanda Əloş Əliyev təcili olaraq müstəntiq Adil Ağayevi də istintaq qrupuna cəlb etdi və Sandlerin mənzilində axtarış aparılmasını ona tapşırırdı. Xanukayevin ölüm işi ilə məşğul olan Adil Ağayev onu yaxşı tanıyırdı.

Adil Ağayev əməliyyat qrupu ilə Sandlerin evində axtarış apararkən Fikrət Yakovlevə məxsus pasport və əmək kitabçası tapıb götürmüşdü. Sandlerin həyat yoldaşının məlumatına görə Sandler gecə evə gəlməmiş, telefonla zəng edib dostu Fikrət Yakovlevin mənzilində qaldığını bildirmişdir. Fikrət, Kozlenko soyadlı bir qadının mənzilində, dördüncü mikrorayonda yaşayırmış.

Adil Ağayev əməliyyat qrupu ilə təcili olaraq Kozlenkonun ünvanına yollanmış və pilləkənlərin üstündə Kozlenkonun mənzilindən çıxan Sandlerle rastlaşaraq onu yaxalmış və yaxınlıqdakı milis şöbəsinə təhvil vermişdir. Axtarış zamanı Sandlerin corabının içində bir ədəd Nikolay vaxtında istehsal olunmuş on manatlıq qızı pul tapılmışdır.

Əməliyyat qrupunun səhvi üzündən Sandleri milis şöbəsinə apararkən Kozlenkonun mənzilini mühafizəsiz qoymuşlar. Bundan istifadə edən Sandlerin cinayətkar

qrupunun digər üzvləri, Jislinin ölümündə iştirak etmiş Fikrət Yakovlev və Viktor Belicəv qaçıb getmişdilər.

Sandler milis şöbəsinə təhvil verildikdən sonra əməliyyat qrupu yenidən Kozlenkonun mənzilinə gedərək orada axtarış aparmış və Jislinin mənzilindən oğurlanmış bütün əşyaları taparaq götürmüşdür.

Mərhum Aleksandr və onun bacısı Sofa Jislinlər ailəsinin dördüncü nəslı idi ki, əntiq əşyalar, rəsm əsərləri və s. toplayırdılar.

Valeri Sandler, Fikrət Yakovlev və Viktor Belicəv Dövlətovun bələdçiliyi ilə Alekandr Jislini qətlə yetirdikdən sonra divardan 44 ədəd yağlı boya ilə çəkilmiş şəkil, ətrafı gümüşlə haşiyələnmiş, diametri 0,5 metrə qədər olan büllur vazalar, bürüncdən hazırlanmış iki ədəd 12 yerli şamdan, cəmi 69 ədəd qiymətli əntiq malları çemodanlara yığıb aparmışdılar.

Ümumi səy nəticəsində ağır ölüm cinayəti bir gündə açılmışdı. Bundan sonra istintaqa artıq özüm rəhbərlik edirdim. Sandler və Dövlətov həbsə alınmışdılar. Yakovlev və Belicəv haqqında ümumittifaq miqyasında axtarış elan etmişdim. Bir neçə aydan sonra onları Jeleznovodsk şəhərində yaxalamışdılar. Yakovlev və Belicəv artıq Jeleznovodskda məskunlaşmış və «evlənmişdilər». Onlar qonşuluqda yaşayırdılar.

Yakovlev və Belicəvin yaxalanması xəbərini eşidən kimi maşınla Jeleznovodska getdim. Onları orada dindirib ittiham elan etdim və hər ikisinin Bakıya etap olunmasını təmin etdikdən sonra Bakıya qayıtdım.

Jislinin mənzilindən oğurlanmış əmlaka qiymət qoymaq üçün Azərbaycan Dövlət İncəsənət Muzeyinin direktoru, respublikanın Xalq rəssamı, mərhum Kazım Kazımzadəyə müraciət etməli oldum.

K. Kazımzadə kabinetimdə, döşəmədə, şafqda, seyfə, hətta pəncərədə düzülmüş əntiq əşyalara baxdıqca heyfləndiyini bildirir və deyirdi ki, təəssüf ki, nə muze-

yin, nə də Mədəniyyət Nazirliyinin bir o qədər pulu yoxdur ki, həmin əşyaları alsın.

Oğurlanmış əşyalara isə düzgün qiymət qoymaq lazım idi. Həmin əşyaların qiyməti, Sandler və onunla həbsə alınmış digər cinayətkarların haqqında gələcəkdə çıxarılaacaq hökmün ağırlığına təsir edə bilirdi. Süni surətdə onların qiymətini azaltmaqla biz cinayətkarlara köməklik etmiş olardıq.

K.Kazımzadə isə çox yalvarırdı ki, həmin əşyalar haqqında Ermitaj və Tretyakov qalareyası eşitmiş olsalar, çox baha qiymətə onları ala bilər, muzeyimiz isə bundan məhrum ola bilər. Belə vəziyyətdə respublikanın xeyrini güdürək A.Jislinin həyat yoldaşı və qızını (onlar ayrıldıqdan sonra başqa şəhərdə yaşayırdılar), habelə Sofanı prokurorluğa dəvət edib oğurlanmış əşyaların qiymətini süni olaraq aşağı salınmasında etirazımı bildirməklə həmin əşyaların İncəsənət Muzeyinə satılması haqqında söhbət etdim. Əks tərəfi başa saldım ki, oğurlanmış əntiq əşyaların qiyməti süni surətdə aşağı salınmaqla cinayətkarların cəzasını yüngülləşdirə bilərik. Belə ki, cinayətkarlar milyon manatlıq əşya oğurlayırsa, onlara daha ağır cəza növü tətbiq oluna bilər, nəinki, oğurlanmış əşyaların dəyəri bir neçə min manat qiymətlənmiş olsun.

Jislinlərlə olan söhbətim məni qane etdi. Sofa Jislina bildirdi ki, onun atası sağlığında vəsiyyət etmişdir ki, əgər toplanmış əntiq əşyaları saxlaya bilməsələr, onların saxlanması, tamamilə Azərbaycan Dövlət İncəsənət Muzeyinə həvalə edilsin.

Sofa Jislina, onların mənzilindən oğurlanmış əntiq əşyalardan başqa, mənzillərində qalmış 101 ədəd rəsm əsərlərini və 40-a yaxın digər əntiq əşyaları həmin muzeyə təhvil verdi.

Hazırda İncəsənət muzeyinin zallarında nümayiş etdirilən XIX əsrin axırlarında və XX əsrin əvvəllərində çəkilmiş məşhur rus rəssamı K.Korovinin «Paris gecələri»,

N.Xaritonovun «Ağ libaslı qadın», Oldenburq sarayından şahzadəyə məxsus bürünc stolüstü saat, heykəllər və başqa qiymətli əsərlər muzeyi bəzəyir.

Sandler nə qədər təhlükəli cinayətkar olsa da onunla işləmək, toplanmış materiallar əsasında onu dindirmək mənə də maraqlı idi. Hər dəfə onu dindirdikdə mənəvi zövq alırdım. Sandler çox ağıllı idi. Toplanmış materiallara düzgün qiymət verməyi, harada yalan, harada düzgün ifadə verməyi, yaranmış şəraitə məntiqi qiymət verməyi bacarırdı. Ona görə də hər dəfə onu dindirməyə gedəndə, veriləcək suallar ətrafında diqqətlə işləyir, ondan bu və ya digər suala nə kimi cavablar almağımı əvvəlcədən fikirləşir və münasib suallar hazırlayırdım.

İstintaq müddətində Sandler DTK-nin təcridxanasında saxlanılan zaman DTK-nin şöbə rəisini aldadıb ondan atasının haqqında arxivdə saxlanılan cinayət işindən bir sənəd almışdı və həmin sənədlə şöbə rəisinin şantaj gəlməklə, özünə lazım olanları əldə etmək istəyirdi. Bu hadisə istintaqa məlum olduqda, həmin DTK işçisi ciddi cəzalandı.

Sandlerin ifadəsindən aydın olurdu ki, Sofa Jislinanı öldürmək istəməmişlər. Belə ki, Sofanın qollarını bağlayıb üzərinə xalçanı tulladıqdan sonra yalan iz buraxmaq məqsədilə öz aralarında rus dilində, lakin gürcü ləhcəsilə danışmış və Bakı-Tbilisi qatarına çatmaq istəmələrini bildirmişlər. Sandler Yakovlevlə hadisə yerinə gəlməmişdən əvvəl Beliçevi Aleksandr Jislinin işlədiyi DİN-nin Dərnəgüldə yerləşən qospitalının qapısında qoymuşlar ki, Jislin işdən çıxanda Beliçov telefonla və ya taksiyə minib təcili hadisə yerinə gəlib onlara xəbər versin. Beliçev isə Jislini orada gözləməmiş və hadisə yerinə gəlməmişdir. Buna görə də Sandler Beliçevi döymüşdür.

Bundan əlavə Sandlerin ifadəsindən görünürdü ki, o, Dövlətova tapşırıq verərək küçədə saxlanmış və Jislin evə gələndə ona məlumat verməyi tapşırılmışdır. Buna görə

oğurlanacaq əşyaların 10% miqdarında dəyəri ona veril-məli idi. Lakin Dövlətovun başı həmin gün başqa işlərə qarışır və Jislinin gəlməsini görmür.

Cinayətkarlar oğurladıqları əşyaları hadisə yerindən küçəyə çıxarıb taksi maşını ilə Tbilisi vağzalına aparmış-lar. Yolda da, güya qatara gecikirlərmiş, öz aralarında gürcü ləhcəsilə danışmışlar. Vağzala gəldikdən sonra ci-nayətkarlar taksi maşınından düşüb, qatarla Bakı şəhərinə gəlmiş kimi bir başqa maşına minib oğurladıqları əşyaları 4-cü mikrorayona, Kozlenkonun mənzilinə gətirmişlər. Orada Sandler əynində olan qana bulanmış paltarları çıxarıb yumaq üçün tanışlarının birinin evinə aparmışdır. İstin-taq zamanı həmin paltarlar da götürülərək məhkəmə eks-pertizasından keçirilmiş və üzərində olan qan ləkələrinin Jislin Aleksandrın qan qrupuna uyğun olması haqqında rəy almaq üçün cinayət işinə əlavə edilmişdir.

Bütün yuxarıda göstərilənlərlə bərabər, eyni zamanda müəyyən edilmişdir ki, Aleksandr Jislin xaricdən gəlmiş bir nəfərə Hollandiya rəssamlıq məktəbinə məxsus rəngli boya ilə çəkilmiş şəkili satmaq istəmişdir. Bunun qarşısı alınması üçün Sandler əməliyyatçılardan xüsusi tapşırıq almışdır. Hollandiya məktəbinin təsviri-incəsənət işləri Sandlerdə maraqlı oyatmışdır. O, incəsənət aləmində çalış-an mütəxəssislərdən soruşub öyrənmişdir ki, Hollandiya məktəbinin rəsm işləri xarici bazarlarda çox baha qiymətə satılır. Ona görə də acgöz nəfsi Jislinin mənzilində saxlanılan hollandiya məktəbinin rəsm əsərlərinə sahib olmaq arzusu ona rahatlıq verməmiş və bütün yollardan istifadə edib həmin əsərləri oğurlamaq qərarına gəlmişdir.

Mən ondan soruşanda ki, Hollandiya məktəbinin rəsm əsərlərini nə cür müəyyən edirdi, o, mənə cavab verirdi ki, hollandiya məktəbinin rəsm əsərləri tünd rəngdə olur. Ona görə də Jislinin mənzilində olan bütün tünd rəngli şə-killəri divardan çıxararaq götürmüşdür.

Aleksandr Jislini qətlə yetirdiyinə, bacısı Sofaya ağır xəsarət yetirdiyinə və mənzillərindən külli miqdarda əş-yaların oğurladığına görə Valeri Sandler ölüm, Fikrət Ya-kovlev, Viktor Belişev hərəsi müvafiq olaraq 15 və 14 il, Dövlətov 4 il həbs cəzasına məhkum olunmuşlar.

Sandler ölüm cəzasına məhkum olunduqdan sonra onun xahişi ilə onunla bir də görüşməli oldum. O, ömrünü uzatmaq məqsədilə əvvəllər törətmiş olduğu, o cümlədən Xanukayevin ölümü ilə əlaqədar ifadə vermək istədiyini bildirdi.

Prokurorluqda kriminalist vəzifəsində işləyən Əliyev Rövşən Sandlerin törətmiş olduğu qalan cinayətləri ilə məşğul oldu. Bundan sonra Sandler haqqında çıxarılmış hökm icra edildi.

GÖZƏL QIZ VƏ İKİ MƏHKUM OĞLAN

İş vaxtı yenidən başlanmışdı, prokuror məni kabinetinə dəvət etdi. Mən prokurorun kabinetinə daxil olanda o, telefonla kiminləsə danışırdı. Səsinin ahəngindən çox həyəcanlı olduğu duyulurdu. Görünür ağır cinayət hadisəsi baş vermişdi. O, telefonda zəng olunan ünvanı və telefon sahibinin kim olmasını təcili olaraq öyrənməyi tapşırığı verib dəstəyi yerinə qoydu. Sonra mənə muraciət edərək icraatımdakı işlərlə maraqlandı və cavab almadan soruşdu:

-Özünü necə hiss edirsən, yorulmuyasən ki?

Təbii ki, mətləb mənim yorulub-yorulmamağımda deyildi, yəqin yeni bir mürəkkəb işin istintaqını mənə tapşıracaqdır. Ona görə də icraatımdakı işlər və səhhətim haqqında ona məlumat vermədən cavab verdim:

-Sizi dinləyirəm...

-Bir az əvvəl Bakı şəhər daxili işlər idarəsindən zəng vurub xəbər vermişlər ki, bizim rayonda, iki nəfər oğlan, şəhərimizə turist kimi qonaq olan cavan bir qızı aldaraq evə aparmış və onu zorlamışlar. Qız fürsət tapıb 02-yə zəng vurmuşdur. Göstəriş verdim ki, ünvanı öyrənsinlər, cinayətkarları yaxalasinlər. Səndən xahiş edirəm, əlindəki digər işləri bir qırağa qoy, bu işlə məşğul ol və nəticəsi haqqında mənə məlumat ver, deyərək prokuroru mənə yeni bir tapşırığı verdi.

Tapşırığın icrasına dərhal başlamalı oldum. Ancaq Daxili İşlər İdarəsinə gələndə kimi, artıq qızın zəng vurduğu ünvan məyyən edilmişdi. Əməliyyat qrupu hadisə yerinə getmişdi. Qızın saxlandığı mənzil şəhərin mərkəzində, «Araz» kinoteatrının yaxınlığındakı binaların birində idi. Əməliyyat işçiləri çöldən açar salıb qapını açıqda otaqda təxminən 17-18 yaşlarında, sarısaç, lüt bir qızla qarşılaşmışlar. Əməliyyat işçiləri özlərini itirmiş, sarısaç qız isə onlara məhəl qoymadan, abır-ismət bilmədən öz gözəlliyini nümayiş etdirmiş kimi qarşılarında çılpaq

gəzmişdir. Nəhayət, əməliyyat işçilərindən biri çarpayının üstündən mələfəni götürüb qızın çiyinə atmaqla çılpaq əndamını örtmüşdü.

Mən hadisə yerinə bu məqamda çatdım. Və ilk növbədə qızı dindirməyə başladım. Əməliyyat işçiləri tapşırığımla mənzildə axtarış apardılar və divarın sönmüş sobasının içərisində qızın paltarlarını tapıb ona verdilər. Sarısaç qız, sanki cavan əməliyyat işçilərini görmür, çəkinib utanmadan qarşılarında geyinməyə başladı. Halbuki, başqa otaqa keçib geyinə bilərdi. Onun bu hərəkəti bizdə şübhə oyatsa da, qızın milliyyəti bizi çaşdırdı. Bundan sonra sarısaç qızı ətrafı dindirməyə başladım. Adı və soyadı Larisa Baxar idi. Dediynə görə 18 yaş tamam olmuş, Belarusiyanın Vitebsk şəhərində yaşamış və Bakı şəhərinə turist qrupu ilə gəlmişdir.

Larisanın dediynə görə, küçədə dondurma alarkən iki nəfər cavan oğlan ona yaxınlaşıb söz atmış, dilə tutub maşının yanına gəldikdən sonra, zorla onu maşına mindirib həmin ünvanə gətirmişlər. Üç gün müddətində oğlanlar zorla, növbə ilə onunla cinsi əlaqədə olmuş və onu evdə tək qoymamışlar. Qaçmasın deyərək paltarlarını soyundurub harada isə gizlətmişlər. Fürsət düşən kimi, oğlanlar yemək almaq üçün mənzildən çıxdıqda, 02-yə zəng vurub milisə vermişdir.

Mən Larisanı dindirən zaman əməliyyat işçiləri artıq ev sahibi Sahibi tutub gətirmişdilər. Onun əlindəki bükülədə bir şüşə araq, kolbasa və başqa ərzaqlar var idi. Sahibin vasitəsilə L.Baxarı zorlamış ikinci oğlan da, yaxalamb Daxili işlər idarəsinə gətirildi. Onun adı İlyas idi.

İnformasiya mərkəzindən alınan məlumata görə Sahib əvvəllər qadın zorladığına görə, İlyas isə adam öldürdüyünə görə, hər biri 10 il həbs cəzasına məhkum olmuşlar. Onlar dustaqlıqda, koloniyada cəza çəkərkən tanış olub dostlaşmışlar.

Cəzibədar rus qızının gözəlliyi və gəncliyi, o biri tərəfdən də Sahiblə İlyasın əvvəllər məhkum olmaları və

belə bir ağır cinayət törətməklə xalqın adına ləkə gətirmələri milis işçilərində qəzəb yaratmışdı. Onlara imkan versəydim yaxalanmış oğlanları yaxşıca döyərildilər. Lakin onların yaxalanmışlara qarşı münasibəti bu işin ehtiyatla, soyuq başla aparılmasına mane ola bilərdi. Buna görə də emosiyaları sakitləşdirmək lazım gəlirdi.

Cinayət hadisəsi haqqında prokurora məlumat verdikdən sonra Sahiblə İlyası Larisa Baxarı zorlamaqda şübhəli şəxs kimi saxlamaq üçün protokol tərtib edib onları ibtidai həbs otağında saxladım. Bununla da onları kənar şəxslərlə, həmçinin milis işçiləri ilə görüşməkdən məhrum etdim.

İstintaq davam edirdi. İlk danışiq zamanı Sahib ifadəsində bildirdi ki, Larisa saxlanılan mənzil onun bacısına məxsusdur. Mənzildə təmir işləri getdiyi üçün ev sahibi müvəqqəti olaraq anasıgildə yaşayır. O, isə həm ustalara nəzarət etmək, həm də evin qorunmasını təmin etmək üçün həmin mənzildə qalır. Larisa ilə tanışlığa gəldikdə, bu tamamilə təsadüfi olub: İlyasla «Azərbaycan» kinoteatrının qarşısında Larisa ilə tanış olmuş və oradan da onun razılığı ilə bacısının mənzilinə gəlmişlər. İlyas Larisa ilə yaxınlıq etmiş, onunla əlaqədə olmuşdur. Hətta Larisa ilə evlənmək fikrinə də düşmüşdür. Bu məqsədlə onu evdə saxlamışdır. Sahib Larisa ilə əlaqədə olmasını boynuna almırdı.

Sahibin ifadəsindən belə görünürdü ki, onların heç biri Larisanı zorlamamışdır. İlyas Larisanın razılığı ilə onunla əlaqədə olmuşdur. Onun paltarlarını da gizlədən olmamışdır. Hadisə günü İlyas iş axtarmaq üçün şəhərə çıxmış, o isə Larisanı evdə qoyaraq ərzaq almaq üçün yaşadığı binanın altında olan mağazaya getmişdir.

Eyni ifadəni İlyas da təsdiq edirdi. İlyasın danışığından hiss olunurdu ki, o, həqiqətən Larisaya vurulmuş və onunla evlənmək fikrindədir. Larisa ilə üzləşmə zamanı qız hər ikisi tərəfindən zorlanmasını təkidlə təsdiq edirdi.

Zorlanma hadisəsini təsdiq etmək üçün ilk növbədə məhkəmə-tibb ekspertizasının rəyini almaq lazım idi. Üs-

təlik Larisanın şəxsiyyətini təsdiq edən rəsmi sənəd də yox idi. Onun dəqiq yaşı məlum deyildi. Məhkəmə-tibb ekspertizasının rəyi hələ alınmamış, Vitebskə göndərilən teleqramdan da xəbər yox idi. Cavabları gözləyirdik. Vaxt isə gözləməirdi.

Sahiblə İlyasın həbsə alınması üçün sanksiya almaq lazım idi. Tələb olunan sənədlər – Larisanın doğum haqqında şəhadətnaməsi, onun zorlanması haqqında məhkəmə-tibb ekspertizasının rəyi hələ əlimdə yox idi. Bəs nə üçün iki nəfər, hərəsi on il həbs cəzası çəkmişləri həbs etmək istəyirdim? İki cəhəti deməyi vacib bilirəm. Birincisi, Larisanın gözəlliyi, məsum simada görünməsi, iki nəfər tərəfindən zorlanması, ikincisi, Sahiblə İlyasın əvvəllər məhkum olmaları. Buna görə də axırıncıları həbsə alınmaları üçün qərar layihəsi hazırladım. Ancaq özüm də tərəddüd edirdim, axı ittiham elan etmək üçün kifayət qədər sübut yox idi... Bu narahat günlərin birində Daxili İşlər İdarəsindən zəng vurub bildirdilər ki, Vitebskə göndərdiyimiz teleqrama cavab verilmişdir. Larisanın Vitebskdə yaşaması, orada orta məktəbdə oxuması təsdiq olunmur.

Bu müddətdə Belarusiyadan Bakı şəhərinə turist dəstəsinin də gəlməsi təsdiq olunmurdu. Onun yaşadığı yer də məlum deyildi. Ona görə də müvəqqəti olaraq Larisanın prokurorun köməkçisi Zeynalovanın mənzilində qalmasını təmin etmişdik.

Larisa ilə bir daha görüşməli oldum. O, yeni heç nə demədi, əvvəlki ifadəsini təsdiqlədi. Təzəlik onda idi ki, oxuduğu məktəbin nömrəsini və məktəb direktorunun adını söylədi.

Bunlar kifayət deyildi. İstintaqı davam etdirmək lazım idi. Larisanın foto şəklini çəkərək teleqramla Vitebskə göndərdim və xahiş etdim ki, məktəb direktoru vasitəsilə lazım olan suallar araşdırılsın.

Həmin günün axşamı aldığımız foto-teleqram bundan əvvəlki bütün fikirlərimizi alt-üst etdi. O, bildirmişdi ki, Larisa Baxarın 18 yox, cəmi 14 yaşı var, orta məktəbi bi-

tirməmişdir, 7-ci sinifdə oxuyur, anasının yanında olur, anası da yüngül əxlaqlıdır, pozğun həyat tərzini sürür, Bakı şəhərinə turist dəstəsi ilə deyil, evdən qaçıb gəlmişdir.

Larisa ilə bir daha görüşməli oldum. Lakin bu görüşdən əvvəl ibtidai həbs otağının rəisi telefonla mənə bildirdi ki, müvəqqəti həbsdə saxlanılan İlyas təcili olaraq mənimlə görüşmək istəyir və görüşməyin səbəbini heç kəsə bildirmir. Tez Daxili İşlər İdarəsinə getdim və İlyasın xidməti iş otağına gətirilməsini tələb etdim.

İlyas həbsdə saxlandığı iki gün ərzində büsbütün dəyişmişdi, üzünü tük basmış, beli bükülmüş, gözləri hədə-qədən çıxmışdı. İlyas mənimlə təklikdə danışmaq istədiyini bildirdi. Onun xahişini yerinə yetirib əməliyyat işçisinin otaqdan çıxmasını xahiş etdim. Biz təklikdə qaldıqda, İlyas utana-utana bildirdi ki, süzənək xəstəliyinə tutulub və bu, ona Larisadan keçib. Belə ki, bu günlərdə başqa heç kəslə cinsi əlaqədə olmamışdır. İlyası müayinə etmək üçün təcili olaraq zöhrəvi xəstəliklər poliklinikasına göndərdim. Özüm isə Larisanı dindirmək üçün prokurorluğa qayıtdım.

Prokurorluğa çatdıqda məhkəmə-tibb eksperti ilə də əlaqə saxlayıb müayinənin nəticəsini soruşdum. Ekspertin cavabı mənə bu oldu ki, Larisanın qızlıq bəkarəti çoxdan pozulmuş və onda zorlanma əlamətləri yoxdur.

Əldə olan əks sübutlar Larisaya qarşı münasibətimi tamamilə dəyişmişdi. Artıq məndə əsas var idi ki, ona zərərçəkmiş kimi deyil, böhtançı, başqasını ağır cinayət törətməkdə təqsirləndirmək üçün qəsdən, bilə-bilə yalan ifadə verməkdə günahlandırırım. Bu gözəl qız indi qurbağa simasında şeytani xatırladırdı. Onun daxili murdar olduğu kimi zahirə də murdar görünürdü. Artıq Larisaya olan rəhm, İlyasa və Sahibə qarşı kin yerlərini dəyişmişdi. Larisa bunu sezmişdi. Onunla sərt və kəskin danışmalı oldum. Və layiq olduğu münasibət onun iç üzünü tez açdı. Larisa iç üzünü gizlətməyin mənasız olduğunu anlayıb etiraf etdi ki, hələ 8-9 yaşlarında olanda anası evə tez-tez

tanış olmayan kişilər gətirər, onlarla yeyib-içərdilər. Hərdən anasının aşnaları onunla da əylənməkdən çəkinməzdilər. Onlardan biri, kefli vəziyyətdə onu zorlamışdır. Bununla da o, pozğunluq yolunu özünə peşə seçmişdir. Evlərinin yaxınlığındakı hərbi hissəyə gedər, orada xidmətdə olan əsgərlərlə cinsi əlaqədə olarmış. Bakı şəhərinə gəlməsinin də səbəbini Larisa belə izah etdi: Anası ilə yola getməmiş, Bakıda gözəl kişilərin olmasını, şəhərin isti olmasını eşitmiş və qərara gəlmişdir ki, fahişəliklə bir az pul qazanar. Larisa eyni zamanda bildirdi ki, üç gün Sahibin mənzilində qaldığı müddətdə ancaq İlyasla əlaqədə olmuş, paltarlarını da özü gizlətməmişdir, əks halda zorlandığını sübut edə bilməzmiş.

Məhkəmə-tibb ekspertizası Larisanın zöhrəvi xəstəlik daşıyıcısı olmasını və İlyasın da ondan xəstələnməsini təsdiq etdi.

Larisa azyaşlı olduğundan onu cinayət məsuliyyətinə cəlb edə bilmədik. Qanun rəğbət və kin tanımı. Buna rəğmənlər hərəkət etdim. Sahib və İlyasdan üzr istəyib onları həbsdən azad etdim, Larisanı isə dəri-zöhrəvi xəstəxanasında müalicə etdirib milis işçilərinin müşayiəti ilə Vitebskə yola saldım.

Bir neçə aydan sonra Larisa ilə yenə də Bakıda rastlaşdım.

SEVGİ NAMİNƏ QƏTL

Bəlkə də hər bir müstəntiqin işində belə hallar olur: istintaq elə bir məqama gəlib çatır ki, buradan o tərəfə sanki heç bir yol yoxdur – ümitsizlikdir. Ancaq bizim peşəmiz insan taleyi ilə bağlı olduğundan, şəxsi məyusluğa qapılmağa ixtiyarımız yoxdur. Axı, istintaq işi sənin fəaliyyətin deyil, o, haqqa-həqiqətə, kimliyindən, nəçiliyindən asılı olmayaraq ictimaiyyətə xidmət edir. Buna görə də müstəntiq gərəkdir hər zaman səbəblə nəticəni əlaqələndirməyi bacarsın və bunların vəhdətini nəzərdən yayın-dırmasın, insan taleyinə heç vaxt biganə olmasın.

Mən də, necə deyərlər, ilişmişdim. Bu çətinlikdən məni inadım, düzünü söyləmə: heysiyyatım-düzlüyüm və məsuliyyət hissəm qurtardı. Müstəntiq hər şeyi götür-qoy etməyi, açılmayan düynələri açmalı, döyülməmiş qapıları döyməli, dindirilməsi mümkün olmayın vəzifəli şəxsləri belə dindirməkdən çəkinməməlidir. Ancaq belə halda o, üzərinə düşmüş ağır yükün altından çıxmış ola bilər.

1970-ci illərin əvvəllərində Bakının şəhərkənarı qəsəbələrindən birində, Neftçixarma idarəsinin yaxınlığında, neft buruqlarının arasında başı, biləyi və tənəsülü kəsilmiş, büsbütün soyundurulmuş kişi cəsədi tapılmışdı. Cəsədin hündürlüyündə nə kəsilmiş bədən hissələrindən, nə də pal-paltara rast gəlinməmişdi. Bakı şəhəri, Kirov rayon prokurorluğunun müstəntiqi bir aya yaxın müddətdə öldürülmüş adamın şəxsiyyətini belə müəyyən edə bilməmişdi. O zaman mən Bakı şəhər prokurorluğunda baş müstəntiq vəzifəsində işləyirdim. Haqqında danışdığım, yarımqıq istintaq olunmuş cinayət işinin gələcək istintaqı mənə tapşırıldı.

Bu vaxtlar şəhərdə itkin düşmüş üç nəfər axtarılırdı: Hacıyev, Əmircanov və Danilyan. Birinci iki nəfərin tapılmış cəsədlə heç bir oxşarlıqları yox idi. İtkin düşmüşlə-

rin qohumları nişanələrinin düzgün gəlmədiklərini qətiyyətlə bildirdilər. Üçüncü-Danilyanın arvadı cəsədin ərinə oxşarlığını təsdiqləməmişdi, ancaq demişdi ki, ərinin hər hansı bir fərqləndirici nişanəsi yoxdur.

Mən cinayət işini məhz bu vəziyyətdə təhvil almışdım. İşlə tanış olanda, nəzərimi belə bir fakt cəlb etdi. Cəsəd Danilyanın yaşadığı evin yaxınlığında tapılmışdır. Danilyanın şəxsiyyətini öyrənmək üçün cəhdlər elədim, onun həyat tərzi ilə maraqlandım, qohumlarını və qonşularını dindirdim. Bunları aşkarlamaq mümkün oldu ki, Danilyan rayon telefon qovşağında işləmiş, qazandığı 3-5 manat pulu sərxoşluğa xərcləmiş, tez-tez evə yatmağa belə gəlməzmiş, hər gələndə də aravdı ilə dava-dalaş salarmış. Bunu milis şöbəsindən alınan məlumat da təsdiq edirdi. İfadəsi alınan qonşuların əksəriyyəti Danilyanın arvadı qonşu Ayrapetyanın məşuqəsi olmasını təsdiqləyirdi.

Tapılmış cəsədin Danilyana məxsus olmasını sübuta yetirmiş olsaydım istintaqı cəsarətlə davam etdirə bilərdim. Və hər dəfə Danilyanın şəxsiyyətinin müəyyənəndirilməsi ətrafında apardığım istintaq hərəkətləri məni inandırırırdı ki, düzgün yol seçmişəm. Görünür belə qənaətə gəlməkdə istintaq təcrübəm də az rol oynamamışdır. Ürəyimə dammışdı ki, cəsəd məhz Danilyanın cəsədidir.

Danilyanı tanıyan iş yoldaşlarının və qonşuların ifadələrindən mənə bəlli oldu ki, Danilyanın hər iki biləyində fərqləndirici nişanələr olmuşdur. Onun bir biləyində soyadı, adı və atasının adının baş hərfləri: «DBA» (Danilyan Boris Aramoviç) döymə yazı, digərində köhnə yara izi qalmışdır. Danilyanın arvadı isə bunların haqqında istintaqa məlumat verməkdən çəkinirdi. Ona görə də cəsədin kəsilmiş bədən hissələri və başı tarımlı idi. Bu məqsədlə Kirov rayonu Neft və qazçixarma idarəsinin rəisi S.Nəzərovun yanına getdim və ondan cəsədin tapıldığı yerin yaxınlığında olan köhnə neft quyularında təmizləmə işi aparılmasını xahiş etdim. Mənim xahişimlə, həqiqətən

bir neçə quyuda təmizləmə işləri aparıldı. Bu iş uğurlu oldu. Köhnə, işləməyən quyuların birində həsir zənbilə qoyulmuş insan biləyi və kəsilmiş baş tapıldı. Hadisə yerinə təcili olaraq məhkəmə-tibb eksperti A.Qlazov çağırtdırdım. A.Qlazov oradaca spirtlə tapılmış biləklərin birini sildi və biləkdə döymə yazı: «DBA» var idi. Hadisə yerinə Danilyanın arvadı Abramyanı da çağırtdırdım və üzərində «DBA» yazı olan biləyi ona göstərdim. Abramyan biləyin ərinə məxsus olmasını təsdiqlədi və əlavə olaraq bildirdi ki, rayon müstəntiqi işin istintaqı zamanı cəsədin özünü deyil, foto şəklini ona göstərmişdir, ona görə də cəsədin ərinə məxsus olmasını tanımamışdır. Halbuki o, ərində heç bir əlamətdar nişanelər olmamasını təsdiqləyirdi.

Addımbaaddım cinayətin törədilməsinə gedən yol aydınlaşdı. Qətlə yetirilmiş adamın şəxsiyyəti müəyyənləşirdi. Xüsusilə ekspert biləyin və başın tanınmaz vəziyyətə salınmış cəsədə məxsus olduğunu təsdiq etdikdən sonra heç bir şəkk yer qalmırdı. Lakin yeni sübutlar heç vaxt artıqlıq etmir və istintaqın sonuna kimi xətirçəmlənmək müstəntiq üçün yaxşı məsləhətçi ola bilməz. Danilyanın ağzında ağ metaldan diş var idi. İstintaq zamanı diş həkimini də tapıb dindirdim və o, Danilyanın ağzındakı ağ metaldan olan dişin onun tərəfindən salınmasını təsdiq etdi.

Bütün bunlar cəsədin Danilyana məxsus olmasına yönəldilmiş istintaq hərəkətləri idi. Qatilin kim olmasına cavab axtarmaq lazım idi.

İstintaq zamanı bir neçə cəhətdən Danilyanın arvadı Abramyandan şübhələnirdim. Axı, o, nəyə inadkarlıq edib ərinin fərqləndirici əlamətləri haqqında bir söz demirdi, nə üçün ərini bilavasitə fərqləndirici əlamətləri olan hissələr kəsilib cəsəddən ayrılmışdı? Bundan başqa Abramyan qəti surətdə ərini öldürə biləcəyi faktını danırdı. Mənə isə dəqiq məlum idi ki, Abramyan öz qonşusu Ayrapetyanla yaxın münasibətdə və əlaqədə olmuşdur.

Danilyanın ölümü onların görüşməyinə geniş imkanlar yaradırdı.

Ancaq bu, ittiham üçün tam əsas verirdi. İş davam etdirmək lazım idi. Cinayət işində ən mühüm mərhələ cinayətkarın etiraf ifadəsini almaqdır. Buna nail olmaq lazım idi. Bunun üçün xüsusi taktiki plan cızmalı idim. Ayrapetyan və Abramyanla işləməli idim.

Tərtib etdiyim iş planında alibilərin biri Abramyanın məşuqu Ayrapetyanla Danilyanı öldürməsi nəzərdə tutulurdu. Belə ki, Danilyan öldürüldükdən sonra onlar rahat görüşə bilər və onlara maneçilik edən olmazdı.

Bu sahə üzrə işləmək məqsədilə Ayrapetyanı milis şöbəsinə çağırtdım. Şübhəli şəxs milis şöbəsində dindirilməsi psixi cəhətdən öz təsirini göstərməsini bilirdim. Milis şöbəsində Danilyanın öldürülməsi, arvadı ilə əlaqədə olması və s. haqqında altı saatlıq dindirmədən sonra, axşam saat 23 radələrində onu evə yolladım və tapşırıdım ki, sabah səhər tezdən, saat 9-da milis şöbəsində olsun. Eyni zamanda ona xəbərdarlıq etdim ki, gələcək taleyi haqqında ağılla fikirləşsin.

Səhər saat 9-da Ayrapetyan milis şöbəsində idi. Onun rəngi nisbətən ağarmış, beli bükülmüşdü. Onu otağa dəvət edib Danilyanın ölümü ilə əlaqədar ifadə verməsini tələb etdikdə, özüm də gözləmədən, Ayrapetyan baş vermiş cinayət haqqında ətraflı ifadə verməyə başladı. O, elə bildirdi ki, onun qatil olmasını mən bilirdim. Ona görə də gələcəkdə vəziyyətini yüngülləşdirmək məqsədilə Danilyanın qətlə yetirməsini etiraf etdi.

Ayrapetyanın ifadələrindən aydın oldu ki, o, bir neçə aydır ki, qonşusu Danilyanın arvadı Abramyan ilə yaxınlıq edir, onunla cinsi əlaqədə olur. Gələcəkdə Danilyan onların bu münasibətlərinə maneçilik etməsinə deyər, Ayrapetyan Abramyanla Danilyanı öldürmək qərarına gəlirlər. Abramyan əri öldükdən sonra Ayrapetyana sadıq qalacağı haqqında iltizam da verir.

Ayrapetyan törətmiş olduğu cinayəti etiraf etdikdən sonra Abramyanın ona verdiyi iltizamı da istintaqa təqdim etdi. İltizam erməni dilində yazılmışdı. İltizamın Abramyan tərəfindən yazılmasını təsdiq etmək üçün məhkəmə-xətt ekspertizası təyin etdim. Ekspertizanı F.Əhmədova keçirtmişdi. Ekspert iltizamın Abramyan tərəfindən yazılmasını təsdiq etmişdi. Cinayət işinə məhkəmədə baxılan zaman müdafiəçinin vəsatəti ilə həmin iltizam yenidən ekspert müayinəsindən keçirilməsi üçün Ermənistan gəndərilməmişdi. Ermənistan Elmi-tədqiqat Ekspertiza İnstitutundan alınan rəy də iltizamın Abramyan tərəfindən yazılmasını təsdiq etmişdi.

Ayrapetyan ifadəsində eyni zamanda göstərmişdi ki, Abramyanla birlikdə Danilyanın öldürülməsi qərarına gəldikdən sonra onun işdən gəlməsini gözləyibmişlər. Danilyan həmişə olduğu kimi bu dəfə də sərxoş vəziyyətdə evə qayıdanda onu həyətdəki hamama salmış və orada başına çəkilə vuraraq qətlə yetirmişlər və meyidi hamamda qoymuşlar ki, axşam onu aparıb basdırsınlar.

Həmin gecə Danilyanın meyidini hamamdan çıxarıb aparıb basdırmaq istədikdə görüblər ki, Danilyan başından aldığı çəkilə zərbəsindən huşunu itirmiş və yerə yığılmış, lakin sonradan özünə gələrək, hamamdan çıxmaq istəmişsə də, hamam qaranlıq olduğundan qapını tapmamış, pencəyini çıxarıb başının altına qoyaraq yatmışdır. Bu dəfə onu boğub öldürmüşlər. Danilyanı boğub öldürdükdən sonra onun meyidini hamamdan çıxaraq öz evlərində 150 metr aralıqda neft buruqlarının arasında basdırmışlar.

Məhkəmə-tibb ekspertinin rəyindən də görünür ki, Danilyan boğulub öldürüldükdən sonra onun başı və biləkləri kəsilmişdir.

Danilyanın ölümündən bir neçə gün sonra Abramyan ərinin itməsi haqqında milis şöbəsinə və onun yaxın qohumlarına xəbər vermişdir. Bu məqsədlə evinə yığışan qohumlardan bir milis serjantı «biliyini nümayiş etdirib»

bildirir ki, Danilyan əgər öldürülsə, onun meyidi tapılarda gözlərində şəkilli qalmış canının kim olmasını dərhal müəyyən etmək olacaqdır.

Belə bir «ixtiradan» təşvişə düşmüş Ayrapetyan və Abramyan həmin gecə, qonaqlar çıxıb gedəndən sonra Danilyanı basdırıldığı yerdən çıxarıb yenidən hamama gətirirlər və orada qollarını biləkdən, başını və tənəsülünü (əlavə versiyalar yaratmaq məqsədilə) kəşib meyidi əvvəlki yerdə basdırırlar, kəsilmiş hissələri isə zənbilə qoyub yaxınlıqdakı köhnə neft quyusuna tullayırlar.

Ayrapetyanın bu ifadəsindən sonra onu Abramyanla üzləşdirdim və hər ikisini həbs etdim.

Ayrapetyan törətmiş olduğu cinayəti səmimi etiraf etməsi istintaqda şübhə oyatmırdı. Onun ifadəsi başqa dəlillərlə tam sübuta yetirilmişdi. Bununla da cinayətkarlar «sevgi» yolunun ağzına tıxanmış üçüncü şəxsi aradan götürmüşdülər.

İstintaq başa çatdı, məhkəmə oldu, hər iki müqəssir layiqli cəzalarını aldılar. Bu «iş» bitdi, lakin mən onu «arxivə» vermədim. Bu iş bir daha məndə yəqinlik hasil etdi ki, baş vermiş hər hansı bir cinayətin üstünü açmaq mümkündür, bunun üçün öz odunda yanmalısan. Daim biliyini, təcrübəni zənginləşdirməli, ağır işdən qaçmamalı, işdə dözümlü olmalı, zülmə tabe olmalısan, istintaqa müxtəlif peşə sahiblərini cəlb etməli, insanları, onların yaşadığı mühiti, münasibətləri heç vaxt nəzərdən qaçırmamalısan və buna vaqif olmaqdan ötrü daim xalqın arsında olmalısan. Bu, sənə istintaqın düynünü açmağı tələq edəcəkdir. İstintaq işində bu cox vacibdir.

Həmin cinayət işi haqqında Bakı şəhər prokuroru mərhum Ata Əliyevin SSRİ Prokurorluğunun «Cinayətin törədilməsinin səbəblərini öyrənmə və qarşısı alınması üçün tədbirlər görün Ümumittifaq institutunun 113 sayılı xüsusi «İstintaq praktikası» buraxılışında çıxışı olmuşdur. (Moskva, 1977 il. Yuridiceskaya literatura, «Sledstvennaya praktika» № 113.)

YADDA QALAN CİNAYƏT İŞLƏRİ

Danısaçağım əhvalat isti yay günlərinin birində, Bakının Bayıl hissəsində, Xanlar küçəsində baş vermişdir. Kazakovla Şahbazov bir həyətdə yaşayırdılar. Onlar həmyaş idilər. Şahbazov hündürböy, enlikürək, sağlam bir oğlan idi. Kazakov ona nisbətən kiçik boylu, cılız idi. Lakin hər ikisi xuliqan təbiətli idilər. Şahbazov boy-buxunundan istifadə edib həmişə Kazakova sataşar, onu təhqir edərmiş.

Aralarında olan bu narazılıq həmişə savaşa ilə nəticələnərdi. Növbəti dalaşma zamanı Şahbazov bıçaqla Kazakovu qarın nahiyəsindən vuraraq ona ağır xəsarət yetirmişdi. Ona görə də Şahbazov cinayət məsuliyyətinə cəlb olunaraq 5 il müddətinə azadlıqdan məhrum edilmişdi.

Şahbazov cəzasını həbs yerlərində çəkən müddətdə Kazakov da xuliqanlıq hərəkətinə görə 4 il azadlıqdan məhrum edilib, o da həbsxanaya düşmüşdür.

Şahbazov məhkum olunmuş 5 il müddətini tam həbsxanada çəkməsinə baxmayaraq, Kazakov iki ildən sonra həbsxanadan azad olub evinə qayıtmışdı.

Şahbazov türmədən çıxıb evə qayıtdıqda Kazakovun cəzasının yarısını çəkməyi də ona qəbahət bilib, yeri gəldi-gəlmədi Kazakovu təhqir edirmiş. Nəhayət, bu təhqirlərə dözməyən Kazakov «Naqan» tipli silah əldə edərək həyətdə gəlmiş və Şahbazovu mənzilindən çağıraraq onu Mərdəkana aparmasını təklif etmişdir, buna görə ona 3 manat pul da verəcəyini bildirmişdir. Şahbazov avtobus sürücüsü ili. Şahbazov Kazakovun bu həyasız təklifinə görə arvadının ünvanına söyüş söymüşdür. Bundan sonra Kazakov özündə olan silahla atəş açaraq Şahbazovun alın nahiyəsindən vuraraq qətlə yetirmişdir. Hadisəni gözü ilə görüb Kazakovun üstünə cuman Şahbazovun anasını da Kazakov güllə ilə vurmuşdur. Güllə Şahbazovun anasının hər iki ayağını deşib çıxmışdı. Bundan sonra Kazakov hadisə yerindən qaçıb getmişdi.

Şahbazovun ölüm xəbərini aldıqdan sonra hadisə yerinə gəldim. Onun meyidi küçədə asvaltın üzərində uzadılmış vəziyyətdə idi, üzünə mələfə salmışdılar. Ananı isə təcili yardım maşını ilə xəstəxanaya aparmışdılar.

Şahbazovun ölümü və anasının xəsarət alması faktı ilə cinayət işi qaldırılıb istintaqa başladım. Tərədilmiş cinayət açıq idi. Cinayətkar da, zərəçəkənlər də məlum idi. Bu kimi işlərin istintaqı müstəntiq üçün bir o qədər çətinlik yaratmur. Ona görə də lazım gələn istintaq hərəkətlərini yerinə yetirib Kazakovun məsuliyyətə cəlb olunması və ümumittifaq miqyasında axtarış elan olunması haqqında qərar verdim.

Sentyabr ayının axırlarında Kazakov Şimali Qafqazın stanitsalarının birində milis bölməsinə gələrək Bakı şəhərində cinayət törətməsini etiraf etmiş və o, həbsə alınaraq Bakıya etap olunmuşdur.

Mən birinci dəfə Kazakovla oktyabr ayında Bayıl türməsində görüşdüm. O, törətmiş olduğu cinayəti tam etiraf edirdi. Əlavə olaraq onu bildirdi ki, o, Şahbazova atəş açarkən əlindəki silah iki dəfə açılmamışdır. Buna baxmayaraq Şahbazov qorxusundan dizləri üstə yerə oturmuş, gözləri də hədəqəsindən çıxmışdı. Üçüncü dəfə o, çaxmağı açanda atəş açılıb, güllə Şahbazovun düz alından dəymişdir. Hadisə yerinə qışqıra-qışqıra gələn anasına da bir güllə atmış, lakin güllə anasının hansı hissəsinə dəyməsini bilməmişdir. Bundan sonra o, hadisə yerindən qaçmışdır.

Mənim sualıma: «Nə səbəbə Şahbazovu qətlə yetirdikdən və anasını yaraladıqdan sonra hadisə yerindən qaçmış, bir neçə aydan sonra isə milis bölməsinə gələrək özünü təhvil vermişən?» Kazakov belə cavab verdi:

-Bununla dördüncü dəfədir ki, törətdiyim cinayətlərə görə həbsə alınıram. Hər dəfə də yay aylarında tutulmuşam. Yay aylarında Bayıl təcridxanasında istidən nəfəs almaq olmur. Ona görə də hadisədən sonra qaçıb Şimali

Qafqaza getmişdim. Havalər sərinləşəndən sonra milis bölməsinə gəlib təhvil verildim.

Kazakov ağır cinayətdə təqsirlənsə də yumorunu itirməmişdi. Ondan silahı haradan əldə etməyini və harada gizlətməyini soruşduqda Kazakov özünəməxsus yumorla, məndən soruşdu: «Prokurorunla aran nəcədir? İstəyirsən, prokurorun üzünə durum ki, silahı ondan almışam və cinayəti törətdikdən sonra da silahı ona vermişəm.» Əslində isə onun rəsmi cavabı bu oldu ki, qatarla Şimali Qafqaza gedən zaman, qatar hansı isə çayın üzərindən keçəndə silahı həmin çayın içinə tullamışdır.

BAŞQA BİR CİNAYƏT İŞİ

Nərimanov rayon prokurorluğunda işləyəndə belə bir məlumat aldım ki, Balaxanı şossesində (indiki Heydər Əliyev prospektində) Şmidt adına zavodun (indiki Səttarxan adına zavod) yoxusunda, sağ tərəfdə tikilməkdə olan obyektin həyətində, zibillikdə zorlanmış və döyülüb ağır vəziyyətdə salınmış qadın tapılmışdır. Qadını təcili yardım maşını xəstəxanaya aparmışdır.

Hadisə yerinə gəldim, hadisə yerinə baxış keçirdim, sonra isə qadınla görüşmək üçün xəstəxanaya yollandım. Xəstənin vəziyyəti olduqca ağır idi. Mualicə edən həkimin icazəsi və iştirakı ilə onunla danışı bəldim. Qadının yarımçıq və başa düşülə bilməyən ifadələrindən aydın oldu ki, o, gecə toydan qayıdan zaman keçmiş Çapayev küçəsində maşından düşmüş və piyada Balaxanı şossesi ilə gələrək Şmidt zavodunun yanından yoxuşu qalxıb evlərinə çatan məqamda tanımadığı, rus millətindən olan cavan oğlan ona yaxınlaşıb yumruqla onun üzünə vurmuşdur. Aldığı zərbədən yerə yıxıldıqdan sonra həmin oğlan onu çiyinə alaraq prospektin bir tərəfindən o biri tərəfinə aparmış, orada, çörək mağazasının yanında, hasardan aşıraraq zibilliyə gətirmiş və orada onu zorlamışdır. Bundan sonra zibillikdə tapdığı çubuqla üzünə çoxlu zərbələr vurmuşdur.

Həqiqətən, qadının üzündə çoxsaylı xəsarətlər var idi. Onun bir gözü tamamilə kor olmuş, digər gözü qana bulanmış və şişmişdi. Sağ qalan gözün görmə qabiliyyəti də az idi.

Belə vəziyyətdə xəstəxanadan çıxıb xəstənin dediyi çörək mağazasına gəldim. Bu işdə mənə kömək edən Nərimanov rayon milis şöbəsinin cinayət axtarış bölməsinin rəisi F. Gözəlov idi. Onunla birlikdə çörəkçini milis şöbəsinə gətirdik. Milis şöbəsində çörəkçinin axtarımlar işlə-

diyi mağazada ayrı-ayrı şəxslərə araç satmasından xəbər-dar idilər. Bundan istifadə edib onu sıxışdırmağa başladılar. Çörəkçinin bizə məlumatı bu oldu ki, gecə, qonşuluq-da yaşayan Ponamaryov soyadlı şəxs sərxoş vəziyyətdə mağazaya gəlmiş və onun həyəcanlı olmasını çörəkçi hiss etmişdi. Çörəkçinin dediyinə görə Ponamaryovun uzun saçları var idi.

Əməliyyat işçilərini dərhal Ponamaryovun mənzilinə göndərdim. Az keçmədən onu milis şöbəsinə gətirdilər. O, hələ də sərxoş idi. Belə vəziyyətdə yubanmaq olmazdı. Ponamaryovu dərhal xəstəxanaya aparıb zorlanmış qadına təc-dim etdim. Qadın onu görcək başını balıqdan zorla qaldırıb onu zorlayanı tanıdı və həmin dəqiqə də başı balığa düşdü. Qadın bizim yanımızda keçindi. Onun 62 yaşı var idi.

Ponamaryov törətdiyi cinayətə görə Ali Məhkəmə tərəfindən layiqli cəzasını aldı.

İstintaqı ilə məşğul olduğum bütün işlərdə mənim kö-məkçim operativlik və əməliyyat işindən, bir də əməliyyatçıların zəhmətindən düzgün istifadə etməyim olmuşdur.

Müstəntiq peşəsi tənbəlliyi, bu gün, bu saat, bu də-qiqə görüləcək işləri sabaha qoymağı sevmir. Vaxtında və keyfiyyətli görülən istintaq hərəkətinin nəticəsi həmişə müsbət olur. Müstəntiq gördüyü işdən zövq almalı və onunla fəxr etməlidir. Açılmış hər bir cinayət işi müstəntiqin çəkdiyi zəhmətin bəhrəsidir.

QARDAŞ QATILI

Uzaq Yakutiyanın Mirmıy şəhərindən yenicə qayıdıb Naxçıvan MSSR-nin Culfa rayon prokurorluğuna təyinatımı alıb oraya getmişdim. İki-üç gündən sonra Culfa şəhər hamamının çirkab axan anbarında kişi meyidi tapmışdılar. Çox da böyük olmayan şəhərdə belə bir hadisə haqqında məlumat tez bir zamanda ətrafa yayıldı. Muxtar Respublikanın Prokuroru E.Qarayev və Daxili İşlər Naziri M.Yaqubov hadisə yerinə gəlmişdilər. Rayon prokurorluğunda müstəntiq olsa da, mənə məlum olmayan səbəbdən me-yidin tapılması ilə bağlı başlanmış cinayət işinin istintaqını mənə – rayon prokurorunun köməkçisinə həvalə etdilər.

Meyidin şəxsiyyətini müəyyən etməkdə çox çətinlik çəkmədim. Şəhərdə hamı bir-birini tanıyırdı. Meyid, hamamın yaxınlığında yaşayan Əlinin meyidi idi. Onu həm həyat yoldaşı Tüköz, həm də yaxın qohumu tanımışdılar.

Meyidi məhkəmə-tibb ekspertizası müayinəsindən keçirdikdən sonra məlum oldu ki, Əlinin başında küt alətlə vurulmuş zədə vardır. Əli başına sızılan qandan ölmüşdü. Onu qətlə yetirib və şəhər hamamının çirkab yığılan anbarına tullayanı tapıb müəyyənləşdirmək lazım idi. Bu məqsədlə Əlinin həyat yoldaşı Tüközi prokurorluğa çağıraraq dindirdim. Tüközün ifadəsindən görünürdü ki, Əli axşam evə gəlməmiş, səhəri günü o, öz ərini axtarmaq üçün hər yerə baxmış və hamamın çirkab suları axıdılan yerdə insan meyidi olmasını görmüş və bu haqda milis şöbəsinə məlumat vermişdir.

Tüközün ifadələrində uyğunsuzluqlar, qırıq-qırıq kəlmələr işlətməsi, ifadəsinin məntiqsiz fikirləri ona qarşı olan şübhəni daha da artırırdı. Ona görə də Tüközün hər bir ifadəsini yoxlamaq və ona yalan danışmasını sübut etmək lazım idi. Onun ifadələrindəki xırda yalanları da aşkara çıxarmaqla yalan ifadə verməyini qabarıq formada ona bildirirdik.

Aldığımız məlumatlara görə, Tüköz ölmüş oranın qardaşı Həsənə də əlaqədə olmuşdur. Bundan və Tüközün xırda yalanlarından istifadə edib onu yola gətirmək üçün şübhəli şəxs qismində ikigünlük həbs etdim. Bu iki gündə Tüközə aparılan gecəli-gündüzlü dindirmələr nəticəsini verdi. Tüköz etiraf etdi ki, axşam döşəmədə yer salıb Həsənə əlaqədə olan zaman Əli otağa daxil olmuş və onları bu vəziyyətdə görmüşdür. Həsən yerdə, baltın yanında qoyulmuş sal daşı götürüb Əliyə tullamış, daş Əlinin başına döymüşdür. Əli yerə yıxıldıqdan az sonra keçinmişdir. Onlar Həsənə birlikdə Əlinin meyidini evdən çıxarıb yaxınlıqdakı şəhər hamamının çirkab suları axıdılan anbara tullamışlar.

Həsəni dərhal dindirmək lazım idi. Onun ardınca göndərdiyim milis işçisi az müddətdən sonra qayıdıb xəbər verdi ki, Həsən Ermənistanın Mehri rayonunda işləyir və bir həftədən artıqdır ki, evə qayıtmamışdır. Milis işçilərinin dediyinə görə, Həsən qardaşı Əlinin də ölümündən xəbərsizdir. Belə ki, onun yas mərasimində də iştirak etməmişdir.

Mehri rayon milis şöbəsi ilə telefon əlaqəsi saxlayıb Həsəni təcili olaraq Culfaya çağırırdıq. Həsən qardaşının ölümündən xəbərsiz olmasını və son 10 gündə Mehri rayonunda işdə olması ilə izah edirdi. Buna baxmayaraq, Culfa dəmir yol stansiyasının növbətçisi Əli qətlə yetirilən gün Həsəni Culfa stansiyasında görməsini təsdiq edirdi. Onları üzləşdirsəm də Həsən, Əli qətlə yetirilən günü işdə olmasını təsdiqləyirdi. O, ifadəsində bildirirdi ki, Mehri – Culfa yolu sərhəd rayonları olduğu üçün onun sənişin qatarı ilə gəlməsini sərhədçilər görməli idilər, yük qatarı ilə isə gedib-gəlmək mümkün olan iş deyil. Lakin Culfa şəhərində yaşayanların əksəriyyəti yük qatarlarından istifadə edib Ordubad və ya Naxçıvana, hətta Ermənistanı gedib-gəlmələri bizə məlum idi. Ezamiyyə və əqəsi alıb Mehri rayonuna yollandım. Orada Həsənin

iş yerində onunla birlikdə işləyən fəhlələrin bir neçəsini dindirdim. Alınmış ifadələrdən aydın oldu ki, Həsən tez-tez yük qatarları ilə gecələr yatmağa Culfaya gedir, səhər yenidən yük qatarı ilə işə qayıdır.

Yük qatarı ilə Mehri rayonundan Culfaya gəlib-gəlməyi sübut etmək üçün mən özüm Mehri stansiyasına gəlib teplovozun maşinistindən Culfaya aparmadığını xəbəş etdim. Maşinist sərhədçilərin yoxlamasından ehtiyat edib mənə teplovoza minməyə icazə vermədi. Qatar yola düşəndə mən yük vaqonlarının birinə mindim. Qatar Culfa stansiyasına çatana kimi heç bir yoxlama hiss etmədim. Qatar Ordubad stansiyasına çatanda mən qatardan düşüb vağzalda var-gəl etdim. Qatar yola düşəndə yenə də qatara minib Culfaya gəldim. Culfa stansiyasında maşinisti çağırıdırıb mənim yük qatarı ilə Mehridən Culfaya gəlməyimi rəsmiləşdirdim.

Aldığım şahid ifadələri, Mehridən Culfaya yük qatarı ilə səbəst gedib-gəlməyini mümkün olmasını nəzərə alıb Həsənin də həbsə alınmasına icazə aldım. Tüközə Həsən arasında aparılan üzlaşmə zamanı Tüköz əvvəlki ifadəsini təsdiq etdi. Az sonra Həsən də Əlini öldürməsini etiraf etdi. Həsən ifadəsində təsdiq edirdi ki, qardaşı ruhi xəstə olduğundan arvadı Tüközə yaşamırdı. Ona görə də o, Tüközə yaxınlıq etmiş və onunla yaşamışdır. Bu məqsədlə tez-tez Mehridən yük qatarı ilə gecələr evə gəlib Tüközə yaşamış, səhər tezdən yenə də yük qatarı ilə Mehriyə qayıdını. Lakin bildirdi ki, onu qəsdən öldürməmişdir. Döşəmədə olan daşı ona tərəf tullamaqla onun evdən çıxıb gəlməsini istəmişdir. Lakin daş Əlinin başına döyüb, o, öləndən sonra cinayətin izini gizlətmək məqsədilə onun meyidini Tüközə birlikdə evdən çıxarıb hamamın çirkab suları tökülən anbarına tullamışlar. Həsən eyni zamanda ifadəsində göstərirdi ki, Əlinin meyidini anbara tullayanda ciblərini də axtarmış, Əlinin cibində olan 3 manat pulu götürmüş, cib darağını isə həmin anbara

tullamışdır. Əliyə məxsus darağın tam əlamətlərini aydınlaşdırdıqdan sonra onu axtarıb 40-50 ton su həcmi olan anbardan həmin darağı tapmaq lazım idi. Kommunal-təsərrüfatı idarəsi ilə danışıb çirkab suları daşıyan maşınla, yayın cırhacı istisində, cəhənnəm üfunətində hamamın anbarını təmizlətdirdim və Əliyə məxsus darağı tapıb çıxardıq.

İş üzrə kifayət qədər sübutlar toplansa da, hakim belə çirkin, alçaq və rəzil hərəkətin, qardaşın qaradaşa qarşı olmasına inanmaq istəmirdi. Lakin sübutlar bunun əksinə idi. Hakimi inandırır ki, nə qədər alçaq, nə qədər rəzil olsa da, qardaş qardaşın arvadına göz dikibse, onu öldürüb meyidini çirkab sular axıdılan anbara da tullaya bilər. Qardaş əgər özü tərəfindən öldürülmüş qardaşının meyidini çirkab sulara tullamamışdan ciblərini axtarıb üç manatını da götürürsə, onun mənfur hərəkətinə inanmaq lazım gəlir.

Məhkəmənin hökmü ilə Tükəz və Həsən layiqli cəzalarını aldılar.

Sərhəd nəzarətini gücləndirmək məqsədilə sərhəd qoşunlarının Naxçıvan bölməsinə təqdimat verildi.

MÜNDƏRİCAT

Azadlıq hərəkatı, iğtişaclıqlar və təcavüz.	
Bir qədər xalq hərəkatı haqqında	3
Bələ bir vəziyyət Şəki şəhərində yaranmışdı	7
Cəlilabad hadisələri	27
Bakıdakı yanvar faciəsinin əsas müqəssirləri	34
Zəmanənin böyük bələsi: Rüşvət qurğuları	90
L ə k ə	109
Arvadının qatili	118
Oğraşlıqla başlanan ağır cinayət işi	125
Təsadüf... Muzeyi nə cür zənginləşdirdi	137
Gözəl qız və iki məhkum oğlan	146
Sevgi naminə qətl	152
Yadda qalan cinayət işləri	158
Başqa bir cinayət işi	161
Qardaş qatili	163

Qasimov Oqtay Binyot Əli oğlu
(Oqtay Qasimov)

CINAYƏTLƏR VƏ CƏZALAR

Texniki redaktoru
L. Qarayeva

Korrektoru
Elmira Fərruxzadə

Çapa imzalanmışdır: 11.02.2006
Kəğız formatı: 84x108 1/32. Həcmi: 5,2 ç.v.
Sifariş: 18. Sayı: 500

Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və
Turizm Nazirliyi «GƏNCLİK» nəşriyyatı
Ünvan: Bakı, Az1000, Azərbaycan prospekti, 41.
Tel.: 493-16-91, 493-67-96
Faks: (994 12) 493-64-12

Kitab «TS» firmasında çap olunmuşdur
Ünvan: İ.Məmmədov küçəsi, 1059
Tel.: 418-68-25

DÜZƏLİŞ

Səh.	Sətirlər		Getmişdir	Oxunmalıdır
	Yux.	Aş.		
30		4	İştiraki	İştiraki
81	11		İ.Həmidova müraciət edib əməliyyat işçiləri ayırmaq	İ.Həmidova əməliyyat işçiləri ayırmaq
82		8	başlanmamışdın	başlanmamışdan
86		2	bir	biri
99		14	rütbəsi	rütbəsindən
133	4		vəzifəsi	vəzifəsi
137	13		sarsılmışdı	sarsılmışdı
138	18		gətirəndən	gətirəndən
139	2		şəxsləri	şəxslərin
166	7		çıxardıq	çıxartdıq
166	9		qaradaşa	qardaşa

Oqtay Qasimov 1937-ci ildə anadan olmuşdur. Orta məktəbi bitirdikdən sonra Bakı Dövlət Universitetinin hüquq fakültəsinə daxil olmuşdur.

1963-cü ildə Yakutiya MSSR-in Mirni şəhər prokurorluğunda baş müstəntiq vəzifəsinə təyin olunmuş və bir müddət həmin vəzifədə işləmişdir. Sonrakı illərdə Azərbaycan Respublikası prokurorluğu sisteminə rayon prokurorunun köməkçisi, baş müstəntiq və Azərbaycan Respubli-

kası baş prokuroru yanında xüsusilə mühüm işlər üzrə baş müstəntiq vəzifələrində çalışmışdır. 1967-69-cu illərdə Şəki Şəhər Soveti sədrinin müavini vəzifəsində işləmişdir.

O.Qasimovun "Canavar sürüsü" və "Haqqın əzablı yolları", "Balaxanı və balaxanlılar" kitablarında bu və digər istintaq işlərindən ətraflı bəhs edilmişdir.

Prokurorluq orqanlarında işlədiyi müddətdə Azərbaycan Respublikası prokuroru və SSRİ Baş prokuroru tərəfindən dəfələrlə mükafatlandırılmış, SSRİ Baş prokurorunun və Ümumittifaq həmkarlar təşkilatının fəxri fərmanı ilə təltif edilmişdir.

İstintaqında onun da iştirak etdiyi təyyarə qəzası ilə bağlı olan cinayət işi tədris vəsaiti kimi SSRİ miqyasında yayılmış, istintaqını tamamladığı iki cinayət işi haqqında şərh "İstintaq praktikası" jurnalında çap olunmuşdur.